

श्रीहिमचन्द्राचार्यग्रन्थावली. नं. ७.८.९.१०.११.

महेश्वरकविकृत-
काव्यमनोहरः

तथा

मण्डनमन्त्रिकृत-

मण्डनग्रन्थसंग्रहः

(१.)

१. क दम्ननीमण्डन-२ चम्पूमण्डन-३ चन्द्रदिजयप्रबन्ध
४ अलंकार मण्डनानि.)

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयसमुपादिष्ट-भिन्नभिन्न-
द्रव्यसहायकेभ्यो लब्ध्वा द्रव्यसहान्यं
पट्टनरथश्रीहिमचन्द्राचार्यसभायाः सेकेटरी-

‘ शा. लहेरचन्द्र ओगीलाल ’ इत्यनेन
प्रकाशितः

श्रावक पाण्डित-वीरचन्द्र-प्रभुदासाभ्यां
च संगोषितः

सन १९१३.

वीर सनत् २४४४.

सन १९१८.

प्रत ३००.

मूल्यम्-० १२-०.

आदिमग्रन्थचतुष्टयं अहम्मदावाद—‘पांचकुवा’ प्रत्यासन्न
‘सत्यविजय’ मुद्रणयन्त्राधिपतिना ‘शा. सांकलचंद
हरिलालेन ’ मुद्रितं,
अलङ्कारमण्डनं च

अहम्मदावाद—‘द्वींकवा चोकी’ प्रत्यासन्न ‘शांतिविजय’
मुद्रणाधिपतिभ्यां

ईश्वरलाल केशवलाल—माणिकलाल माधवलालाभ्यां
मुद्रितम् ।

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयमहाराजसमुपदिष्ट

द्रव्यसहायकनामावली.—

१ शा. सरूपचन्द्र घेलचन्द्र रणुज	} काव्यमनोहरः कादम्बरीदर्पणम्
२ शा. वाडीलाल वस्ताचन्द्र पाटण (वसावाडो)	
३ शा. केशवलाल रतनचन्द्र पाटण (फोफलीयावाडो)	} चन्द्रविजय प्रबन्धः अलङ्कार मण्डनम्

(श्रीहेमचन्द्राचार्य ग्रन्थावलीमां तैयार थतां ग्रंथो.)

१ बृहद्महार्णवपन्यास.	२ धर्मपरिक्षा.
३ चतुर्विंशतिप्रबन्ध.	४ तिलकमंजरीसार.
५ अनेकान्तवादप्रवेश.	६ प्राकृतव्याकरण.
७ काव्यमण्डन.	८ संगीतमण्डन.
९ उपसर्गमण्डन	१० गृङ्गारमण्डन
११ जीवानुशासन.	१२ नाभेयनेमिद्विसंधानकाव्य
१३ सम्मतितर्क-भाग-२.	१४ तिलकमंजरीकथासारांश.

(शुक्रराती).

પ્રસ્તાવના.

માન્યાડમા આવેલા ઇતિહાસ પ્રતિદ માણવજાતમા થયેલ મજનુ શાહના વશજ મંડનમંત્રિના ગ્યેલા આ ગ્રથો જૈન ગૃહ્ય ગ્રંથ વિદ્વાનો નો વિદ્યાવિલાસ સૂચવે છે. આ મંડન મંત્રિ માણવજાતના ગાન્યમા મંત્રિ પદે હતા એટલે રાજ્ય કાર્યને લીધે અવકાશ એટલો હતા એમનો વિશા પ્રેમ એ સમયના વિદ્યારસિક જૈન ધનાટ્યોની સાતી આપે છે. આજ-કાલ ન્યારે ધનાટ્યો કેળવણી લેવામા પાડગ છે, તે માત્ર પ્રમાદ અને લક્ષ્મીને લીધે થયેલી ઘેલછા જ સૂચવે છે. મંડન મંત્રિનુ વિગેપ ચન્નિ કાવ્ય મનોહરમાથી વાચકોને મળી શકે તેમ હોવાથી અહીં આપના નથી. મંડનકવિના આ ચાર ગ્રથો ઉપરાત—

૧ શૃંગાર મંડન.	૩ કાવ્યમંડન
૨ સંગીત મંડન.	૪ ઉપસર્ગ મંડન

આ ચાર ગ્રથો ખીજ ભાગમા આપવામા આવશે.

આ પ્રતો અમને વાડી પાર્શ્વનાથના ભંડારમાથી શા વાડીલાલ હીગચદ દ્વારા મળી છે તેમાના કેટલાકની એક એકજ પ્રતો ને વળી અમુકપ્રાચ હોવાથી દૃષ્ટિ દોપથી કે મુદ્રણદોષથી કોઈ ભૂલ રહી હોય તો ક્ષમા ચાહીએ છીએ

પાટણ,
તા ૩૦-૭-૧૯૧૭.

}

લી૦ સંશોધકો.

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય ગ્રન્થાવલી—

પુસ્તકનું નામ. કિંમત.

૧ દોષકટિ. ૦-૩-૦

૨ ન્યાયાવતાર. ૦-૮-૦

૩ સિદ્ધદૂત. ૦-૨-૦

૪ વસુદેવ હિણ્ડીસાર. ૦-૨-૦

૫ વેદાહુગ. ૦-૬-૦

૬ નયસ્તવપ્રકાશ.

૭ કાવ્ય મનોહર તથા

૮, ૯, ૧૦, ૧૧ મણ્ડનગ્રન્થસંગ્રહ મા૦ ૧. } ૦-૧૨-૦

પ્રાસિસ્થાનમ્

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યસમા-પાટણ(ગુજરાત).

ॐ अर्हम्

श्रीहोमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

महेश्वरकविकृत-

काव्यमनोहरम्

नित्यान्दमयः स्वभावविलसितः शान्तः परो निर्गुणः

पूर्णब्रह्मरतः समाधिमनसां यो ध्यानगम्यः सताम् ।

येनेयं प्रकृतिः कृता गुणमयी स्रष्टुं जगल्लीलया

भूयाद्भूरिविभूतये स गुणिनां तुष्टो जिनेन्द्रः सदा ॥१॥

यो वैयाकरणः श्रुतामलमतिः साहित्यलीलाश्रितः

काव्यं कर्तुमुदाहृतः स तु कविश्चातुर्यचर्चान्वितम् ।

गर्जद्वाटिविवाटनित्यविजयी साधूपकारक्षमं

विद्याचञ्चुरीकृताखिलकलः श्रीमत्सभागोभितः ॥२॥

तत्क्षन्तव्यमहो ! बुधा बहुतरं धाष्ट्र्यं विलम्ब्याधुना

युक्तो हीनमतं तथापि सुजनैर्मान्यं परार्थान्वितम् ।

काव्यं काव्यमनोहराह्वयमिदं लालित्यलीलाश्रितं

कुर्वेज्जं चतुरो महेश्वरकविर्नत्वा परां वैखरीम् ॥ ३ ॥

मंक्षेपेण विरच्यते ह्यभिनवानेकप्रमेयाञ्जितं

काव्यं लक्षणसंयुतं सुललितख्यातप्रयोगातुलम् ।

आजन्मार्जितसद्गुणानिह मया त्यागाटिकान्वर्णितुं

काव्यानेककृतस्तुतेः कविवरैः श्रीमण्डनाख्यप्रभाः ॥४॥

स श्लाघ्यो जनकः सुकीर्तिविशदः सद्भागधेयावृतः

श्रीमानालमसाहिदत्तनिखिलव्यापारमानोन्नतिः ।

नित्यानेकपरोपकारजलधिः श्रीमालवंशोद्भवः

श्रीमद्वाहडसङ्घपो विजयते येनायमाप्तः सुतः ॥५॥
 धन्या सा जननी जिनेश्वरमहाभक्त्युल्लसन्मानसा
 सहानव्रततत्परा मतिमती मोंभाग्यशीलालया ।
 नित्यं जीवदयाकुला गुणनिधिः प्राप्तो यथाऽसौ महान्
 सत्पुत्रः कुलमण्डनं श्रुनपरः मद्भूरिभाग्योदयः ॥ ६ ॥
 मंहृष्टाः सुहृदः समागतरुचो धन्यं कुलं ख्यातितं
 मन्यन्ते गुणशालिनि प्रियसुते मंजात एवातुले ।
 वित्तापूर्णकृतार्थिनः समुदितप्रख्यातसद्भूतयो
 धर्माधर्मविचारणैकनिपुणाः शीलोल्लसन्मानसाः ॥ ७ ॥
 किं धात्रा कृत एष निर्जगतरुः चिन्तामणिर्वाऽथवा
 किं वा कामगवी कृता जनपदे किं तोयदो वाऽपरः ।
 किं कामो मलयाचलः किमथवा किं वा सुमेरुर्महान्
 क्षीरोदः किमुवा कलानिधिरहो किं भास्करः सहुणैः ॥८॥
 यस्याङ्गे घटितं त्वयःसुकनकं संजायते नेकशः
 सोऽयं वा किमुवा जिनेश्वरमहाभक्तःकलौ निर्मितः ।
 किं कर्णःकिमुवा विरोचनसुतःकिं वाऽर्जुनो विक्रमी
 प्राहुर्यस्य बुधाः सुजन्मकरणे श्रेवं शुभैर्लक्षणैः ॥९॥
 ॥ युग्मम् ॥

पतन्क्तमिदं सुनामकरणं यन्निश्चितं मण्डन-
 स्त्वित्येवाद्भुतरामर्णायकयुतं तत्सार्थकं सन्ततम् ।
 कर्तृत्वं कुरुते हि मण्डनविमुर्नामानुरूपं महत्
 बालत्वादि विवेकसत्यविमलं तद्वर्ण्यते वै मया ॥ १० ॥
 चालन्त्ये स चकार खेलनमयो नानाविधैः क्रीडितैः
 माकं सन्निशुभिस्ततोऽधिकवपुः किञ्चित्प्रबुद्धः शनैः ।
 विचाररम्भमत करान्यनुदिनं प्रज्ञान्वितः सादरः
 पाठग्रन्तु यथाक्रमं विदितयाकाव्याभिधानानि च ॥ ११ ॥

जायद्व्याकरणश्च नाटकशुभालङ्कारविज्ञस्तथा

सङ्गितातुलकोविदः प्रविलसद्गम्भीरशास्त्रान्वितः ।

चातुर्यैकानिवासभूमिरतुल्यः प्राप्तोन्नतिः सद्गुणैः

श्रीमालान्वयवर्द्धनोऽमलमतिः श्रीमण्डनो राजते ॥ १२ ॥

उदीरिता या गणकर्महत्यो यज्जानके पञ्चदशोपमा हि ।

मायापृथक्त्वेन विवर्ण्यते ताः श्रीमण्डनस्येप्सितदायकस्य ॥१३॥

शाखी जडोऽन्यैः परिपालितस्तु कोलाहलैर्दत्तफलो द्विजेभ्यः ।

कृतः स नाके विधिना गुणोनः सदाफलोऽयं भुवि सद्गुणस्तु ॥१४॥

शान्वा पशुं कामगर्वां स वेधा तदाश्रितं कामदुग्धं गुणं तु ।

संहन्य पश्चान्त्वलु मण्डनं तं कामप्रदं क्षोणितले चकार ॥१५॥

चिन्तामणिश्चिन्तितमेव दाता ज्ञातृत्वहीनः प्रतिभाति नाके ।

गुणाधिको विश्वसृजा कृतोऽसौ चिन्तामणिज्ञानविदेकपूर्णः ॥१६॥

मेघः किरत्पूपरभूमिकायां क्लिष्ट्वा जगत्यां सुतडिल्लताभिः ।

नायं तथा वर्षति हृष्टचेता हेमाग्बुवृष्ट्या बुधभूमिकासु ॥१७॥

विचिन्त्यमानो हृदि दाहकारी कामस्तदर्थं वितनुः पृथिव्याम् ।

धात्रा कृतोऽसौ सुतनुः प्रियाणां कृपाकुलेनातिसुखप्रदाना ॥१८॥

फुत्कारमुञ्चद्दहलाहिभीतेरसेव्यमानो मलयाचलः सः ।

जातस्तथाऽयं न भवत्यनेकसङ्घिः सुसेव्योऽनुचरैश्च तादृक ॥१९॥

चामीकरैः पूर्णतमः सुमेरुः स्वगोत्रजातावुपकारहीनः ।

नायं तथा सर्वसमृद्धियुक्तः साकं सुहृद्भिः खलु नन्दतीह ॥२०॥

रन्नाकरश्चेति द्वि कर्णपेयं यच्छ्रूयते नाम परं हि सिन्धोः ।

व्यर्थं तदेतं कृपणातिभावाद्भवन्त्यवश्यं न तथाऽस्य दातुः ॥२१॥

क्षणं लघुर्यः क्षणवर्द्धमानः पक्षकशुद्धः स विधुः कलङ्की ।

नायं तथा भानि कलाभिगामी दिने दिने निर्मलचारुवेषः ॥२२॥

अस्ताभिगामी चलनेन खिन्नः तीव्रैर्मयूरैर्भुवनानुतापी ।

हमिन्नस्तथा नात्मभुवा कृतोऽसावहर्निशं सोऽभ्युदयेन पूर्णः ॥

संघट्टनाद्यस्य भवत्यनेकमयः सुवर्णं न तु दूरसंस्थम् ।
स्पर्शादयं भाति जनं सुरायं दृष्ट्यैव दृष्टं किल यः करोति ॥२४॥
सुज्ञः कर्णेत्येव परां सुभक्तिं जिनेश्वरस्यामिततेजसश्च ।
यस्य प्रसादाद्विपुलां सुभूतिं यः प्राप्तवान्पुण्यसमुहजन्मा ॥२५॥
गुतर्णदानैर्विनयैर्विवेकैः सत्यप्रतिज्ञाविमलैर्वचोभिः ।
युक्तोऽपि चैषश्चतुराननेन कर्णाधिको निर्मित एव भूमो ॥२६॥
स्तोत्रसंतानभयो व्यधर्मी बलिः सुरोपद्रवकारकश्च ।
विगाजतेजो न तथा गुधर्मा गुवंशजातोऽमरपूजकस्तु ॥ २७ ॥
स्वयिक्रमैर्वन्धुजनाभिहन्ता पार्थः पुरा पाण्डुगुतः पृथिव्याम् ।
जातघ्नयाऽयं न तु बन्धुमोर्दा पराक्रमनिर्दिजतचैर्गिर्गः ॥२८॥
एवर्विद्विः पूर्णगुणैः प्रशस्तो विराजते षण्डननामभेयः ।
यतोऽविगमं क्लृयोयनं वै कामालयं यात उदारकेलि ॥२९॥
प्रगल्भतं तस्य विवाहयोग्यं वयः मपालोऽस्य मनोहरं मन ।
नमस्तानिभ्याः क्लृत्तान्त्रिपूर्णां सान्द्रन्ति सवन्धमनेन मार्द्धमा ॥३०॥
ये प्रपितामहेर्गृह्णन्तिप्रपयाः सवन्धमनेन बहुमा विचिन्त्य ।
ने श्रापनास्तद्गृह्णन्ति तानं सवन्धमामं बहु पदगमाणाः ॥३१॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३२॥
दि एतेने तस्य स विद्वान् पत्राद्याः यस्य पृष्ठं सन्ती ।
विद्वान्पुत्रस्यैवैवै नमस्तान्त्रिपूर्णां सान्द्रन्ति सवन्धमनेन ॥३३॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३४॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३५॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३६॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३७॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३८॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥३९॥
एव स्यात्स्यै स्वस्वलोपायाजा इदानीं विवाहकार्यं ।
वैश्यादिभ्यो च यः सख्यद्विगृह्णात्कार्यं विप्रसामिगमं तं ॥४०॥

जातौलसत्केतकमल्लिकाभिः वरप्रसूनैश्च शुभैः सुवासम् ।
सन्नारिकेलक्रमुकैः तथाञ्ज्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
वधुजनैर्भूषणराजमानैर्विराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
विभाति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमर्द्यैः ॥ ३८ ॥

अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्वसमृद्धियुक्तं गेहं शुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
मुहज्जनानन्दकरं मिथो हि विवाहकार्ये तदनुप्रवृत्तम् ॥ ३९ ॥
शुभे मुल्लग्ने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहरिष्टवलैर्वलिष्टे ।
श्रीमण्डनः कामरुचिः प्रयातः तटालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
दुःकृत्युग्मावृत्तचारुवेषः श्रीगन्धकङ्गोलकलेपिताङ्गः ।
धम्मिल्लभारान्तरसाधुमाल्यः स्फुरत्प्रभालङ्कारणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूपो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढयः ।
केयूररत्नार्ज्जितवाहुवह्निर्नाराजमानः सततं वधूभिः ॥ ४२ ॥
सञ्चामरैः काञ्चनपूर्णदण्डै रत्नार्चिपाञ्जलङ्कृतदिग्विभार्गैः ।
संवीज्यमानोऽनुचरैरुदारः प्रयातवित्तैर्जयगन्धपूर्वैः ॥ ४३ ॥
शुभातपत्रेण करोधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
लब्धातिमानैरधिगम्यमानः प्रहर्षरोमाञ्चितगात्रवह्निः ॥ ४४ ॥
न्यावलानैर्निर्ज्जितकृष्णसारै डिण्डीरपिण्डामलविग्रहेऽस्मिन् ।
पल्याणसंशोभितपृष्ठभागे समीरवेगे तुरगे निषण्णः ॥ ४५ ॥
मृदङ्गभेरीपट्टहर्महद्भिः सडिण्डिमैः कांस्यविशेषनार्दैः ।
वादित्रभेदैः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितश्च युक्तः ॥४६॥
जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपातैः कान्ताजनैः संततपीयमानः ।
वरेण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोज्ज्वलतगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥

॥ आदिकुलकम् ॥

श्रीमण्डनस्यार्ज्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतम्बिनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

संघटनाद्यस्य भवत्यनेकमयः सुवर्णं न तु दूरसंस्थम् ।
 स्पर्शादयं भाति जनं सुरायं दृष्ट्यैव दृष्टं किल यः करोति ॥२४॥
 सुज्ञः करोत्येव परां सुभक्तिं जिनेश्वरस्यामिततेजसश्च ।
 यस्य प्रसादाद्विपुलां सुभूतिं यः प्राप्तवान्पुण्यसमुहजन्मा ॥२५॥
 सुवर्णदानैर्विनयैर्विवेकैः सत्यप्रतिज्ञाविमलैर्वचोभिः ।
 युक्तोऽपि चैषश्चतुराननेन कर्णाधिको निर्मित एव भूमौ ॥२६॥
 दैतेयसंतानभवो ह्यधर्मा बलिः सुरोपद्रवकारकश्च ।
 विराजतेऽसौ न तथा सुधर्मा सुवंशजातोऽम्बरपूजकस्तु ॥ २७ ॥
 स्वधिक्रमैर्वन्धुजनाभिहन्ता पार्थः पुरा पाण्डुमुतः पृथिव्याम् ।
 जातस्तथाऽप्य न तु बन्धुमोदी पराक्रमैर्निर्जितवैरिवर्गः ॥२८॥
 एवंविधैः पूर्णगुणैः प्रशस्तो विराजते मण्डननामधेयः ।
 मनोभिरामं कलयोवनं वै कामालयं यात उदारकेलि ॥२९॥
 प्रगल्भितं तस्य विवाहयोग्यं वयः समालोक्य मनोहरं सत् ।
 तन्नातिवर्गाः कृत्वा लघुपूर्णां गच्छन्ति सवन्धमनेन गार्दिम् ॥३०॥
 ने भ्रष्टिनास्तेर्गुणविप्रवर्गाः सवन्धमेनं बहुधा विचिन्त्य ।
 ने आगतास्तद्गन्धर्वान्निरानं सम्यन्धमार्यं बहु वदयमाणाः ॥३१॥
 इत्येव समाकर्ष्य वचस्त्वर्षाणामाज्ञा दृढान्येषु विवाहकार्ये ।
 र्वरादिर्दी चारु समृद्धिमिष्टा कार्येति युष्माभिर्गणायं तु ॥३२॥
 किं वन्द्येदे तस्य रतं विभूतं पद्मालया यस्य गृहं तमनी ।
 विराट्पत्न्यस्यैतौः स्तनीं व्ययाय नि-यो-स-उ-प-ान-स-स्य ॥३३॥
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ।
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ॥ ३४ ॥
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ।
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ॥३५॥
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ।
 इत्य-पु-रं वि-द्वि-वि-वि-वि-तं न-म-मृ-द्वि-तं यस्य वि-द्वि-वि-वि-वि-तम् ॥ ३६॥

जातीलसन्केतकमहिकाभिः वरप्रसूनैश्च शुभैः सुवासम् ।
 मन्तारिकेलक्रमुक्तैः तथाऽन्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
 चधुर्जनभूषणराजमानविराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
 विभाति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमध्यैः ॥ ३८ ॥

अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्व्वसमृद्धियुक्तं गेहं शुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
 मुहज्जनानन्दकरं मियो द्वि विवाहकार्ये तदनुप्रवृत्तम् ॥ ३९ ॥
 शुभे सुलग्ने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहैरिष्टवर्लत्रलिष्टे ।
 श्रामण्डनः कामरुचिः प्रयातः तदालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
 दृक्कलयुग्मावृतचारुवेषः श्रीगन्धकङ्गोलकलेपिताङ्गः ।
 धम्मिहृद्भारान्तरसाधुमाल्यः स्फुरत्प्रभालङ्करणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
 मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूषो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढ्यः ।
 केयूररत्नोर्ज्जितवाहुवह्निनीराजमानः सततं वधूभिः ॥ ४२ ॥
 सञ्चारैः काञ्चनपूर्णदण्डै रत्नार्चिपाञ्जलकृतदिग्विभागैः ।
 सर्वोच्चमानोऽनुचरैरुदारः प्रयातवित्तैर्जयशङ्करैः ॥ ४३ ॥
 शुभातपत्रेण करोधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
 लज्जानिमानैरधिगम्यमानः प्रहर्षरोमाञ्चितगात्रवह्निः ॥ ४४ ॥
 व्यावृत्तानिर्ज्जितकृष्णसारै डिण्डीरपिण्डामलविग्रहेऽस्मिन् ।
 पत्न्याणसंशोभितपृष्ठभागे समीरयेगे तुरगे निपण्णः ॥ ४५ ॥
 मृदङ्गभेरीपट्टहर्महद्भिः सद्विण्डिमैः कांस्यविशेषनादैः ।
 वादित्रभेदः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितैश्च युक्तः ॥४६॥
 जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपातैः कान्ताजनैः संततपीयमानः ।
 वरेण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोच्चैरतगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥

॥ आदिकुलकम् ॥

श्रामण्डनस्यार्ज्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
 कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतम्बिनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

वाला भौमनिवासिनी सुवदना भृङ्गालिका रोहिणी

कण्ठालम्बिततारहारवदना त्रस्यत्कुरङ्गीक्षणा ।

स्फूर्जद्वाहुसुकङ्कणा रणव्रणन्मञ्जीरपादा लसद्-

भालप्रान्तसुपत्रिका प्रविलसन्नासाचलन्मौक्तिका ॥४९॥

हेमाम्भोरुहचारुगात्रलतिका लज्जाभरैः संनता

सिन्दूरारुणसत्प्रवालनिकरोद्यताधरोष्ठी शुभा ।

पुण्याकीर्णशिरोरुहाऽलसगतिः पञ्चास्यमध्यातुला

श्रीमङ्गाधिपमण्डनेन रमणी तत्कालमालोकिता ॥ ५० ॥

॥ युग्मम् ॥

तौ दम्पती भूषणभूषिताङ्गौ संलज्जमानौ नितरां चकास्तः ।

अन्योऽन्यलावण्यभरेण हृष्टावनेकतोषान्वितचित्तवृत्ती ॥ ५१ ॥

अर्थिव्रजाः कार्यमिदं गरिष्ठं जातं समाकर्ष्य तु याचितुं ते ।

श्रीमण्डनं दानगुणाद्वितीयं समागता मण्डपवेदिकायाम् ॥५२॥

विगजते सा चतुरङ्गपूर्णा सभा सभाग्येन तु मण्डनेन ।

कलावतेवातितरां त्रियामाऽऽकारप्रसनाऽम्बरकारिणैव ॥५३॥

मध्येसमं संततमंस्थितोऽयं शृणोति सन्वांस्तु कलाविशेषान् ।

स्तुतः प्रबन्धैः कविभिः सुकाव्यैर्गाथादिभिः प्राकृतकैरुदारैः ॥५४॥

वृध्मस्तु नैयायिकमुन्यैकैर्यो वैशेषिकैर्भाट्टविशेषविज्ञैः ।

वेदान्तविद्भिः स्तुत एव सांख्यैः प्राभाकरैः संततमेव बौद्धैः ॥५५॥

स्तुतमन्थायं गणितज्ञैर्मन्तु भृगोलविद्भिः शकुनाभिगमैः ।

भभेदः मुमुहूर्तविज्ञैः पाठोवृहज्जातककाविद्वैश्च ॥ ५६ ॥

कालप्रकृतिप्ररोगवयश्चिकित्साऽखिललक्षणज्ञैः ।

व्यसाध्यादिरसक्रियाज्ञैर्वैद्यैः सभायां खलु संब्यतेऽसौ ॥५७॥

न्यायविद्भिः पतिनायिकादिप्रदेशमल्लक्षणकोविद्वैश्च ।

सुषामयापिन्ध्रियकेलिरज्याद्विलामवद्भिः स्तुतिभिः स्तुतः सः ॥५८॥

निपातमुग्व्यम्बगायनैश्च लघुद्रुतातिप्लुततालभेदैः ।

श्रीरागपूर्वप्रथितातिरागोद्भवसन्मतेः सेव्यते एष एभिः ॥५९॥

कैत्रारदक्षा विरदप्रसन्ना देशान्तरप्राप्तसुभूतिमानाः ।

अस्माद्यपूर्वैर्वचनैः सुहृष्टाः सन्मागथास्तं सततं स्तुवन्ति ॥६०॥

इति रुचिरवचोभिः सादरं स्तूयमानः

प्रतिदिनमतिदेवात्ख्यातितो भूभुजेषु ।

वितरति बहुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः

तदखिलमिदमग्रे वर्ण्यते सन्मयैतत् ॥ ६१ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनजन्मा-

दिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अथोच्यते याचकपुङ्गवैभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।

भुवं ददाति प्रथमं पङ्कजविद्भ्यः कपायांशुकभूपितेभ्यः ॥१॥

ये कुण्डले रत्नमणिप्रसन्नमुक्ताफलादीपितकेशपाशे ।

अनेन दत्ते श्रुतिपाग्वेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविस्मयं हि ॥२॥

चामीकरालङ्कृतपुष्परगे ददात्यसौ द्रोष्कटके कविभ्यः ।

शुभाङ्गुलीभूषणमन्यदेव दशावधानातिकृतहृलेभ्यः ॥ ३ ॥

सदोचितज्ञः शकुनग्रहृष्टः सांवत्सरेभ्यो वितरत्यसौ तु ।

दुकुलयुग्मानि सकाञ्चनानि दृष्ट्वा जना विस्मयमाशु याताः ॥४॥

असौ सदा यच्छति सद्भिपग्भ्यो वित्तं च पत्तोर्णसुकञ्चुकानि ।

महौपधध्वस्तगदग्रजेभ्यस्तूर्णप्रचूर्णारुचिनाशकेभ्यः ॥ ५ ॥

साहित्यविद्भ्यः प्रथितानि दत्ते मङ्गिष्ठवासांसि गभिरचेताः ।

कलावतां कल्पितदायकोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वद्विगन्तकीर्तिः ॥६॥

सङ्गीतशास्त्रप्रखरेभ्य एभ्यो मुक्तावलीकाञ्चनतोडरांश्च ।

तद्गीतसंप्रीतयना ददाति विज्ञानपूर्णः श्रुतपारगामी ॥ ७ ॥

राजन्यसंसद्बहुकीर्तिकृद्भ्यः तुरङ्गचामीकरचामराणि ।

यच्छत्यसौ सन्ततकीर्तिकामः सेवापराणां प्रथमं ददानः ॥ ८ ॥

त्यागोदयं यस्य विलोचय याता वैदेशिका दैन्यतमोऽपहन्तुम् ।

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

श्रीरागपूर्वप्रथितातिरागोद्दमन्मतेः सेव्यते एष एभिः ॥५७॥

कैवारदक्षा विरदप्रसन्ना देशान्तरप्राप्तसुभूतिमानाः ।

त्राग्रायपूर्ववचनैः सुदृष्टाः सन्मागधारतं सततं स्तुवन्ति ॥६०॥

इति रुचिरयचोभिः सादरं स्तयमानः

प्रतिदिनमतिदंवात्ख्यातितो भूभुजेषु ।

वितरति वदुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः

तदग्विलमिदमग्रे वर्ण्यते सन्मयेतन् ॥ ६१ ॥

इतिश्रीकाव्यमनादरं महाकाव्ये महेश्वरकृतो श्रीमण्डनजन्मा-

दिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अथोन्यते याचकपुद्गवेभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।

भुवं ददाति प्रथमं पटङ्गचिह्नयः कपायांशुकभूपतेभ्यः ॥१॥

ये कृणुते स्तनमणिप्रसन्नमुक्ताफलार्दीपितवेशपाशे ।

अनेन दत्ते श्रुतिपारगेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविरमयं हि ॥२॥

चामीरगालकृतपुष्परागे ददान्यसौ द्रोणकटके षड्विभ्यः ।

शुभाङ्गुलीभूषणमन्यदेव दशावधानातिकुतहलेभ्यः ॥ ३ ॥

सदोचितज्ञः शकुनमहाष्टः सांवत्सरेभ्यो वितरन्त्यसौ तु ।

दृकुल्युग्मानि सकाञ्जनानि दृष्ट्वा जना विरमयमाशु याताः ॥४॥

असौ सदा यच्छति सद्दिपग्भ्यो विसं च पत्तोर्णमुकच्युपानि ।

महोपध्वरतमदम्रलेभ्यस्तूर्णप्रचूर्णारविनाशकेभ्यः ॥ ५ ॥

साहित्यविद्वेभ्यः प्रथितानि दत्ते मद्भिष्टुष्टायासति गभिरनेताः ।

फलावतां पत्तिपतशाययोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वदिगन्तर्षादिः ॥६॥

सद्गीतशास्त्रप्रसरेभ्य एभ्यो मुक्तावर्णिकाञ्जनतोऽराक्ष ।

नद्गीतरसंभ्रीतमना दद्याति विलानपूर्णाः श्रुतपारगामा ॥ ७ ॥

राजन्यसंसदार्षातिरुद्वेभ्यः सुरङ्गचामीकरचामराणि ।

यन्तन्त्यसौ सन्ततर्षातिवामः शेषापरतणा प्रथमं दत्ततः ॥

यस्य विलोरप याता वैदेशिका दंभ्यसं

समस्तदिग्मण्डलचारिणो ये राजन्यसन्मानधनेन पूर्णाः ॥९॥
 यत्यागमेधोदय एव याते तृप्त्यन्वितो याचकचातकोयः ।
 विलोक्यते कीर्तितडिल्लताभिः सुगर्जिते वर्द्धितभूरिसस्ये ॥१०॥
 यत्यागचन्द्रोदय एव जाते विकासमायाति धनांशुभिस्तु ।
 स गम्भीरविद्वत्कुमुदोय एवापितप्रभे तोषितसञ्चकोरे ॥ ११ ॥
 यत्यागगीतांशुकलोदयेन बुधोदधिः शास्त्रसुवारिपूर्णः ।
 अहो ! किमाश्चर्यमिदं हि दृष्टं दारिद्र्यवेलामभिलङ्घतेऽसौ ॥१२॥
 विभ्राजते याचकमण्डलीयं सन्मानदानप्रणतिप्रसन्ना ।
 श्रीमण्डनेनापितद्रायिना वै यथोपधीगेन महोडुमाला ॥१३॥
 यथान्यदेशीय इहागतो यः सद्याचकौघो बहुदानमानः ।
 गतो दिशं स्वां पृथुर्कीर्तिकारः प्रत्येकतस्तस्य वदन् गुणादीन ॥
 एके गता वर्णितुमस्य दानं प्राचीं सुराजन्यकदम्बकाढ्याम् ।
 प्रयागतीर्थादिसुसेव्यमाना मुसृक्षुभिर्भासितपत्तनौधाम् ॥१५॥
 केचिन्प्रयाता ज्वलनाभिगमामाशां महिपालयशःप्रसन्नान् ।
 विम्फारितुं कीर्तिमनेकभाज्य तदत्तनानाविधभूतितुष्टाः ॥१६॥
 केचित्सुहृष्टा दिशि दक्षिणस्या स्थित्वा वदन्यस्य गभीरतां ते ।
 ये प्रेषिताश्चलतुरङ्गहेमचामीकगङ्गामितकृण्डलाढ्याः ॥ १७ ॥
 अन्ये तु याता ककुभ तदन्या मुशोभिना कौङ्कणराजवृन्दैः ।
 स्नांतु मद्योचित्यमनेकवार मनोरथाधिक्यविहायितस्य ॥१८॥
 ये वायवीं वै गमितास्तु कण्ठा सुतार्थपृथ्या नृपतिप्रसन्नान् ।
 शत्रुन्वपदं दृष्ट्वा चर्यमानमार्थव्रजा मुक्तदग्दिसङ्घाः ॥ १९ ॥
 याता उर्दाचापपरं रथिनस्तु मृनांभिपिक्तप्रचुरां गुपृराम् ।
 मोज्ज्वल्यमस्यापितदायकस्य स्तुत्यं विनातुं परिपूर्णकामाः ॥२०॥
 रित्यकसागिप्रयिता च पाशा ये रथिभता याचकपृङ्गवास्तु ।
 ... त्रिवाहन्यमनेकभाज्य कर्तुं शुभदाप्रसुराय पत्र ॥ २१ ॥
 ... रित्यकसागिप्रयिता च पाशा ये रथिभता याचकपृङ्गवास्तु ।

सङ्घाधिपो मण्डननामधेयो विश्रोतते याचककल्पशाखी ॥२२॥

विहायितं वर्णितमात्मशक्त्या मया श्रुताविष्कृतबुद्धिनाऽस्य ।

अथोन्यते त्वन्यतरत्प्रमेयं शृङ्गारपूर्वं खलु वर्णनं सत् ॥२३॥

इति विमलकलानां पोपको याचकानां

द्रविणवसनमानस्तोपकः सत्कवीनाम् ।

वचनशरणभाजां रक्षकस्त्रासितानां

स जयति गुणत्रयो मण्डनो मन्मथाभः ॥ २४ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनत्यागवर्णनो

नाम द्वितीयः सर्गः ॥

उच्यतेऽथ मया त्वस्य गरिष्ठालयवर्णनम् ।

तद्वत्तदनु लावण्यं कामिनीकुर्वनं तथा ॥ १ ॥

निर्मितं शिल्पिकारैस्तत्सूत्रधारणकोविदैः ।

अन्तःपुरं ततो न्यस्तं तत्पार्श्वं चोपकारिका ॥ २ ॥

चित्रशालागृहं कोणे वामे दक्षिणके परम् ।

रचितं स्तम्भसंलग्नै रम्यं कृत्रिमपुत्रकैः ॥ ३ ॥

पुरतो वाजिशालास्तु कृताः शिल्पविचक्षणैः ।

राजमानाः शुभैःस्तम्भैर्महितैश्चारुचित्रितैः ॥ ४ ॥

महानसं पृष्ठतस्तु तदग्रे भोजनालयम् ।

पानीयशालिकोपेतं कृतं तैः शिल्पिभिः शुभैः ॥ ५ ॥

महद्यत्नकृतं तस्य सञ्चामीकरराजितम् ।

सभागृहं तु सर्वाग्रे संवृतं कोशमन्दिरैः ॥ ६ ॥

मासादो रचितक्षारान्नानाकुशलिभिः शुभैः ।

गुरुणामपि देवानां पूजनार्थमहर्निशम् ॥ ७ ॥

एवमन्तःपुरं चारु रचितं सूत्रधारकैः ।

तदुत्तोरुचमनेपथ्यैः पश्चाच्चित्रविचित्रितैः ॥ ८ ॥

प्राङ्गणं काचवद्धं च गृहान्तर्भूमिका तथा ।

तदन्यैः कृतमेवास्य स्वविद्याकुशलैः मदा ॥ ९ ॥
 सौवर्णैः कलशैः पूर्णं तद्राजसदनं महत् ।
 भासते चारुभिश्चान्यैरङ्कितं तोरणध्वजैः ॥ १० ॥
 पुनरुक्तं न वक्तव्यं गेहवर्णनमुत्तमम् ।
 शिल्पिशस्त्रप्रकारेण पुरोक्तं नहि यन्मया ॥ ११ ॥
 क्रीडोद्यानवनं तस्य सव्ये पक्षिविराजितम् ।
 अन्वितं पादपैरिष्टैर्वर्ण्यते तद्विदं मया ॥ १२ ॥
 यस्मिन्वने सुफलिताः सहकारास्तथाऽपरे ।
 जम्बूमहीरुहा रम्यास्तथा धात्रीसुशाखिनः ॥ १३ ॥
 पनसाः पूगवृक्षाश्च नालिकेरसुपादपाः ।
 खजूरीदाडिमीद्राक्षामातुलिङ्गीद्रुमादयः ॥ १४ ॥
 पुष्पिताः शाखिनस्त्वन्ये चम्पकाः काञ्चनाह्वयाः ।
 बकुलाः पाटलाशोकनागचम्पकमुख्यकाः ॥ १५ ॥
 केतकीमालतीवृक्षा मल्लिका शतपत्रिकाः ।
 अन्या नानाविधा रम्या लम्बिताः पुष्पजातयः ॥ १६ ॥
 वनान्तर्वापिका रम्या राजहंसैः सुशोभिता ।
 अम्भोरुहैश्च विशदैर्गुञ्जद्भ्रमरभूषितैः ॥ १७ ॥
 इत्यन्तःपुरं रम्यं पूर्णितं परमर्द्धिभिः ।
 चकास्ति विभुना तेन मण्डनेन सुमण्डितम् ॥ १८ ॥
 एकस्मिन्दिवसे तस्य क्रीडोद्यानवनं प्रति ।
 आगतो मण्डनस्त्वेव लीलयालङ्कृतो युवा ॥ १९ ॥
 रोचिष्णुं सर्वभूषाभिरागतं मण्डनं विभुम् ।
 विलोक्य विह्वला जाताः कामिन्यः कुसुमेपुणा ॥ २० ॥
 उपायं कुर्वते नायै वशीकर्तुममुं तदा ।
 नर्तक्यः प्रथमं रम्यास्तत्सङ्गोत्सुकमानसाः ॥ २१ ॥
 आरब्धं नर्तनं तांभिश्चित्तमोहनभेषजम् ।

तद्योग्यसमुदायेन भावगर्भसुबुद्धिभिः ॥ २२ ॥
 विभर्ति मुरजं काचित्कट्यां वादनहेलया ।
 करास्फालनलोलाङ्गकम्पितोरुपयोधरा ॥ २३ ॥
 कया चिद्गीयते गेयं गम्भीरस्वरया तदा ।
 वीणां कुचतटे न्यस्य त्वेकतन्त्रीं सुभावया ॥ २४ ॥
 लघुद्रुतप्लुतोद्भेदं तालं गृह्णाति गायिका ।
 मन्द्रतारसुगायन्ती वादयन्ती यधीचितम् ॥ २५ ॥
 कराभ्यां वंशमादाय गुञ्जद्भ्रमरनादवत् ।
 पूरयन्ती विभात्येपा सुस्वरं रामणीयकम् ॥ २६ ॥
 कांस्यं वाद्यविशेषं हि कराभ्यां वाद्यतेऽन्यया ।
 कामिन्या विलसन्नेत्रवक्रालोकनभावया ॥ २७ ॥
 चतुर्विधेन वाद्येन भावगर्भेण नृत्यति ।
 नर्त्तकी चारुनेपथ्या नर्तनालोलसुस्तनी ॥ २८ ॥
 नृत्यन्ती हस्तकेनैव दण्डकेन च शोभिना ।
 लासिका राजते सैपा खञ्जरीटप्रचारिणी ॥ २९ ॥
 गेयानुसारि वाद्यं वै नृत्यं वाद्यानुसारि च ।
 कृतं ताभिः सुवेपाभिस्तेन मूर्त्तो रसोऽभवत् ॥ ३० ॥
 आसां गेयेन वाद्येन नृत्येनापि सुतोपितः ।
 दटाति बहलं वित्तं ताभ्यो वै न तु सङ्गमम् ॥ ३१ ॥
 चलद्दृष्टिं स्फुरद्ग्राह्यं रतिकामामशङ्किताम् ।
 ध्यावलाङ्गमनां नारीं परकीयां जहाति च ॥ ३२ ॥
 स्वपत्न्यामनरक्तेन चारुमन्मथमूर्त्तिना ।
 मण्डनेन स्वकीया सा रतिभावैर्विलोकिता ॥ ३३ ॥
 लावर्ण्यं वर्ण्यते तस्या मया सर्वाङ्गजं महत् ।
 कामिन्या गुणशालिन्याः पृथक्त्वेन यथाक्रमम् ॥ ३४ ॥
 राजते कबरी तस्याः पट्टपद्मामलरुग्मती ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
 भ्रूमङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
 शरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वभ्रुवेति किम् ? ॥ ३६ ॥
 आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
 चकितैणीसुदृष्ट्यङ्के भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
 रदनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमवीजभाः ।
 हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः समपङ्कयः ॥ ३८ ॥
 ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
 परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
 द्विजराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
 मुधाधरं रुचा स्निग्धं पत्रिकाङ्कं सुशीतलम् ॥४०॥
 आजानुयायिनौ बाहू प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
 वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
 मृगेन्द्रमध्या सा भाति कणितामलमेखला ।
 अङ्गना केलिमु प्रीतिनिम्ननाभिः कृशादरी ॥ ४२ ॥
 तस्या उरु विभासेते सरलौ करभाकृता ।
 कनकाक्षमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
 गजमाने रुचा जङ्घ स्थूले नैव तथा कृशे ।
 तस्याः मुन्दरलीलायाः कोमले वर्तुल्याञ्जिते ॥४४॥
 रक्तान्पल्लनिभावङ्घ्रा गजेते योषितः शुभौ ।
 यावकोद्रामिनौ रम्यौ विम्फ्रज्जन्नखगच्छरी ॥ ४५ ॥
 व्यावण्यमधिकं तस्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
 यथामति मया तद्विर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
 गृह्णागे विविधस्तस्या गद्यने निगित्या मया ।
 सर्वस्याप्यगशेष गुणसाद्गल्यमन्मतेः ॥ ४७ ॥
 अस्माकं द्विधा तस्याः तस्या भङ्ग्या कृता ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
 भ्रूमङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
 गरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वभुवंति किम् ? ॥ ३६ ॥
 आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
 चकितैणीसुदृष्ट्यङ्के भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
 रदनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमवीजभाः ।
 हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः समपङ्कयः ॥ ३८ ॥
 ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
 परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
 द्विजराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
 सुधाधरं रुचा स्निग्धं पत्रिकाङ्कं सुशीतलम् ॥ ४० ॥
 आजानुयायिनौ ब्राह्म प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
 वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
 मृगेन्द्रमध्या सा भाति कणितामलमेखला ।
 अङ्गना केलिसु प्रीतिनिम्ननाभिः कृशादरी ॥ ४२ ॥
 तस्या उरु विभासेते सरलौ करभाकृती ।
 कनकोत्तमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
 राजमाने रुचा जङ्घे स्थूले नैव तथा कृशे ।
 तस्याः सुन्दरलीलायाः कोमले वर्तुलाञ्चिते ॥ ४४ ॥
 रक्तोत्पलनिभावङ्घ्रा राजेते योपितः शुभौ ।
 यावकोद्भामितौ रम्यौ विम्फूर्ज्जन्नखरच्छवी ॥ ४५ ॥
 लावण्यमधिकं तस्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
 यथामति मया तद्विर्वर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
 नृद्धारो विविधमन्तम्या गद्यते निखिला मया ।
 सर्वलावण्यराशेश्च गुणवाहुल्यसन्मतेः ॥ ४७ ॥
 अलकाली द्विधा तस्याः सख्या भङ्गुर्या कृता ।

चत्वारो राम गतेषां सम्भोगाय निगद्यते ॥ ६१ ॥

रामे यामेऽतिपश्यन्ती पत्यागमनमुत्तमम् ।

दृशे द्वारे द्रव्यात्येषा जानरोमाञ्चकम्पना ॥ ६२ ॥

एतस्मिन्समये जाते मण्डनः केलितत्परः ।

आगतो मन्दिरं तस्याः गम्व्याहृतः शुचिस्मितः ॥ ६३ ॥

कन्दर्पस्यास्त्रविद्येव मूर्ता व्यामोहिनी पग ।

दृष्टा लावण्यपूर्णाङ्गी रग्भेव रतिकामुका ॥ ६४ ॥

आदावालिङ्गितोन्मुक्त्वाच्चुम्बिता तदनन्तरम् ।

योपोपभोगिता तेन मण्डनेन मनोहरा ॥ ६५ ॥

एवंविधानामत्रलाजनानां मनोरथः सिद्ध्यति येन सोऽथम् ।

सङ्घाविपो मण्डननामधेयः कन्दर्पलावण्यतनुश्चकास्ति ॥ ६६ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनकेलिवर्णनो

नाम तृतीयः सर्गः ॥

अथोच्यते महतुवर्णनं हि यथाक्रमं कौविदतोपदायि ।

उरूपभोगांश्चमथाधिगम्य श्रीमण्डनस्यातिविभोगिनस्तु ॥ १ ॥

तेषामृतूनां प्रथमं वरिष्ठा शरन्मनाज्ञाऽतिकुतूहलाढ्या ।

निगद्यते पाण्डुरुमेघमाला श्रीमन्महातोपविधायिनी च ॥ २ ॥

स्वच्छोदकाः सत्पुलिनास्तटिन्यां यस्मिन्वृत्तौ पावननामधेयाः ।

याताःप्रसादं मुनिसेव्यमानाः पुगेज्जिताः पङ्कमलाऽऽविलाऽङ्घ्रिः ॥

सरांसि पत्रोत्पलपूरितानि ध्रुवं निषेवन्त इहैव हंसाः ।

मुदान्विता नर्पलनोयतोपान्महीतलोह्लासभरेण पूर्णाः ॥ ४ ॥

श्यामायदत्तौ पत्नोऽभिगमाः छायामती गौरपयोधराभ्याम्(?) ॥

वसुन्धरा भाति वराङ्गनेव ॥ ५ ॥

चन्द्रिकया महत्या विराजते कौतुकदायिनीव ।

तुराणामभिमारिकाणां सङ्कतवाञ्छाऽऽकुलदुर्मतीनाम् ॥ ६ ॥

तमोविस्मृतचन्द्रिकाभा भ्रान्त्या गजावकितशुण्डयेव ।

रपृच्छन्ति दन्तद्वयमाभयानं नीतं किमेतन्न तु धेति शुक्याम्(?) ॥७॥
 कुर्वन्ति न्याय्यल्लोकानि द्रष्टुं चमर्यः सितचामराणि ।
 नीतानि किंवा ननु वक्रमुखो विधुद्वये यत्र विजृम्भमाणे ॥८॥
 भ्रान्त्या कर्चाले पय इत्यर्भीष्टं मत्वा विद्यालो लिहति प्रकामम् ।
 विधुप्रभाक्षपितमध्यदेजे यस्मिन्वृत्तो सद्रजताभिरामे ॥ ९ ॥
 मीनन्मोतमयूखजालान् भ्रान्त्या विशानां हि लुनन्ति हंसः ।
 उन्मालिते यत्र तु गीतरश्मौ नूनं शरत्कालजनमियेऽपि ॥१०॥
 एवंविधं भ्रान्तिकरं सुधांशुं विजृम्भितं प्रेक्ष्य विभूषणार्याः ।
 वाञ्छन्ति सद्देवमिहात्मसृष्टं कान्तेन दत्तं त्वभिसारिकाम्नाः ॥११॥
 सुधोपमं सर्वरसाभियुक्तमन्नं निधायोत्तमहेमपात्रे ।
 व्रजन्ति ताः स्वं रमणं महान्तं संकल्पलभ्यं रुचिरं यदन्तां ॥१२॥
 कृष्णांशुकाश्चन्दनपात्रहस्तास्ताम्बूलयुक्ताश्चकितं व्रजन्त्यः ।
 स्निग्धानताः सर्वविभूषिताङ्ग्यो मुक्ताभिरामामलहारपूर्णाः ॥१३॥
 ते कामिन्यन्ताः प्रसमीक्ष्य योपाः समागताः सान्विककायपूर्णाः ।
 उदीरयन्त्यो वचनं प्रियाणामग्रेऽद्य भीता इति कम्पमानाः ॥१४॥
 गाढं प्रियालिङ्गनजाततोपाः सद्देवके वै रतिमापुरेताः ।
 यस्मिन्वृत्तो कौतुकनित्यपूर्णं विवर्णिते काव्यमनोहरेऽस्मिन् ॥१५॥
 दीपोन्मवेऽस्यास्तु भवन्ति तुष्टा नीराजमाना धनिनः प्रियाभिः ।
 सुवर्णपात्रार्पितचलपूगदीपच्छद्राकुङ्कुमिताक्षताभिः ॥ १६ ॥
 चाणिज्यकाराश्च वहन्ति चिन्तां देवान्तरं गन्तुमर्षीष्टकामाः ।
 नानामुवस्त्वाहरणाय हृष्टा यस्मिन्वृत्तौ वाञ्छितलाभसङ्घाः ॥१७॥
 यस्यागमे भूपतयो महान्तः प्रस्थानमिच्छन्ति रिपून्विजेतुम् ।
 सैन्यैर्वलिष्ठैश्चतुरङ्गपूर्णैरत्युद्धताः पालितशरसङ्घाः ॥ १८ ॥
 व्रजन्ति तेऽपी परराष्ट्रमुग्रं कृत्वा पदातीन्पुरतश्च वाहान् ।
 स्तम्भेरमास्तद्वृष्टतस्तु वादित्रघोषैः कृतवैरिकम्पाः ॥ १९ ॥
 आच्छादितं वै खुरपांसुभिः खं तुरङ्गमाणां ।

अभीष्टपन्यागमनोत्सवानां विलोलचैलाञ्चलगूढवाचाम् ॥ ४६ ॥
 एवंविधं यद्गमनं नृपाणां यस्मिन्नृतौ तत्कथितं मयाञ्च ।
 अन्यत्तथावर्णनमिष्टमस्ति ग्रन्थस्य बाहुल्यभयान्न चोक्तम् ॥४७॥
 अथोच्यतेर्त्तुर्महितो मयायं हेमन्तनामा वनिताप्रियश्च ।
 कन्दर्पोपापरधन्यलोकश्रीमल्लसन्मानसकारकश्च ॥ ४८ ॥

इति शरदमभीष्टां चारुहेमन्तमुत्तवा—

प्यमलविविधभोगैर्नामराणां महान्तम् ।

वदति शिशिरमुग्व्यं सद्वसन्तानुगं च

खलु महितगुणाढ्यं वर्णनं काव्यकारः ॥ ४९ ॥

ऋतुद्वयेऽस्मिन् कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
 नयत्यभीष्टं समयं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥५०॥
 इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनऋतुद्वयो-
 पभोगवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

अथोच्यतेर्त्तुः शिशिराभिधानः कन्दर्पबाहुल्यकरो जनानाम् ।
 हिमप्रभाकम्पितसर्वलोको वराङ्गनायोपितकामकेलिः ॥ १ ॥
 दिनानि यस्मिन्विलघूनि सत्यं भवन्ति तृष्णादरसूचकानि ।
 महावनीशोद्भवसत्प्रतापैर्यथारिवृन्दानि भयाकुलानि ॥ २ ॥

खाद्यानि लेहान्यपि चोष्यपेया—

न्यन्नानि धन्याः खलु भुञ्जतेऽस्मिन् ।

कोष्णानि नूनं रुचिकारकाणि—

विशेषतः पङ्कसपोषितानि ॥ ३ ॥

हिमं यद्दीयं क्षपयन्ति धन्याः शय्यासु चोष्माञ्चिततूलिकासु ।
 योपाकुचालिङ्गनसन्ततोष्णैर्दिनेषु धूपार्चितवह्निभिश्च ॥ ४ ॥
 वसन्तनामाऽयमृतुर्महीयान्निगद्यतेऽतः सुजनाभिरामः ।
 वनस्थलीभासितपल्लवाद्यः पिकादिपक्षित्रजतोपकारी ॥ ५ ॥
 महीरुहाः पल्लविताः समरता यस्यागमे सर्ववनस्थलीयम् ।

कामातुराः सात्विकभावभाजो याताः सुखेलाः सुरताभिवाञ्छाः ।
 आलिङ्गनायोत्सुकजातपाणीन्पतीन्रमण्यो दिनजातलज्जाः ।
 व्यग्रानिहत्तां विदधत्यनेकवार्त्ताभिरिष्टोदकसिञ्चनैश्च ॥ १९ ॥
 मुञ्चन्ति धैर्यं सुरताभिलापात् व्यग्रीकृतास्ते बहुशोऽङ्गनाभिः ।
 स्वकामिनीवाक्यमुदीरयन्तो लज्जाभिनम्राः किमितीह यूयम् ॥२०॥
 वदन्ति नारीः प्रति कामिनस्ते हास्यं विधायातुलवाग्विलासैः ।
 रात्रौ न लज्जा दिवसे किमेतत्किलेति युष्माकमलज्जितानाम् ॥
 सखीजने पश्यति चारु वारिविहारमेनं दिनकौतुकेन ।
 यूयं कथं त्वर्हथ कामकेलिं हे स्वामिनस्त्वद्य गता निशा किम् ? ॥
 परस्परं भाषणजातलज्जास्ता योपितः केलिपराः प्रियेभ्यः ।
 आलिङ्गनाद्यादरसंयुतानि ददत्यनेकानि वसन्तकाले ॥ २३ ॥
 एवं परं कैतुकमत्यभीष्टं यस्मिन्तौ दृश्यत एव चान्यत् ।
 स्मस्तमेतत्कुतुकं विनोदात्सदोऽपभुङ्क्ते किल मण्डनोऽयम् ॥२४॥
 ऋतुद्वयेऽस्मिन्कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
 नयत्यभीष्टं समयं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥२५॥

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनापर-

ऋतुद्वयोपभोगवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

अथोच्यनेर्त्तुस्त्वपरो मयायं ग्रीष्माभिधेयो महदुष्णभीमः ।
 सुशीतलेच्छाजनको गवाक्षानिजानुगानेकसुधान्यलोकः ॥ १ ॥
 ग्रीष्मे महर्त्तावधिराजकन्याः कुर्वन्ति शैत्याभरणानि रुच्या ।
 उष्णातुराः कञ्चुकमुञ्चमानाः प्रस्वेदसर्वाविलगात्रवल्लयः ॥ २ ॥
 सुशीतलालङ्करणानि धत्तेर्कूर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यैः ।
 न्निष्ठाङ्गवल्ली शुभराजकन्या तन्मध्यगा काचिदिहागतेऽस्मिन् ॥३॥

न। मोक्तिकतारद्वारा सा मानिनी चन्दनकञ्चुकाढ्या ।

कृ. वि. ३. विभाति यस्मिन्नतिकामुकेव ॥ ४ ॥

व. १. ५. वि. ३. मञ्चं निधायास्तरणं तनोति ।

निदायतसा चवपह्वानां चन्द्रोदये चत्र विजृम्भगणे ॥ ५ ॥
सखीजनैः सा वदु वीज्यमाना तोयान्वितैः सद्वयजनैर्निशायाम् ।
पत्यागमं पश्यति मश्वकस्था सा राजपुत्री परिता सखीभिः ॥६॥
विलोकयन्ती रमणं क्षपायां राजन्यवंदया गुणशीलपूर्णा ।
आज्ञां ददत्याल्लिगणैश्च गभ्यस्त्राकारितुं स्वं पतिमात्तकामा ॥७॥
आकारितः सर्वविभूषिताङ्गो स्युत्सुकश्चारुदुङ्गलधारी ।
कन्दर्पलावण्यतनुः प्रियोऽस्याः समागतः प्राङ्गणमङ्गनायाः ॥८॥
आलोक्य मञ्चात्सहसोत्थिता सा तमागतं वह्लभमायताक्षी ।
पत्यग्रतो वाक्यमुदीरयन्ती विलम्ब एवं किमहो ! मियाय ॥९॥
गते मदीये दिवसे प्रिय ! त्वं नैवागतोऽस्यद्य किमत्र कार्यम् ।
तत्रैव गच्छेति तमाह वाक्यं सा भामिनी कम्पपराधरोष्ठी ॥१०॥
एतत्समाकर्ण्य वचस्तदीयं गतः एहर्म्यं रमणोऽन्यनार्याः ।
विवादजानारुणलोचनः सद्गत्युच्चलत्कुण्डलउत्तमाभः ॥ ११ ॥
महाभिमानान्नुपजा तदानीं व्रजन्तमेनं पतिमत्युदारम् ।
ब्रवीति नैवानिरुपारुणाक्षी कम्पातुरा कर्कशवादिनी च ॥१२॥
गतेऽन्यकान्ताभवनं तदानीं स्वनायके मन्मथचारुवेषे ।
जाता पुरन्ध्री विरहाकुलाङ्गी भिन्नाऽतितीक्ष्णैर्मदनेपुभिः सा ॥१३॥
नरेन्द्रजाता विरहानुतापैः सन्तापिता रोदिति हि प्रगूढम् ।
अधोमुखी यत्र निरुद्धकण्ठी सखीमुखालोकनजातलज्जा ॥१४॥
विचिन्तयन्ती लिखति क्षितिं सा तदाङ्गना पत्युरनादरं तम् ।
भुजाङ्गुलीभिर्विलसन्नखाभिर्यस्मिन्वृत्तौ विस्मयकारिका तु ॥१५॥
चिन्तातुरा मन्मथतापरिवन्ना मुञ्चत्यनेकानि विभूषणानि ।
मुक्तावलीमुख्यमहत्कृतानि सन्दह्यमाना विरहानलेन ॥१६॥
तद्वैपरीन्यं वहलं कृशाङ्गया जातं परिस्कारगणस्य तत्र ।
तापापहं वस्तु शरीरदलं यदृश्यते चेति नृपाङ्गनायाः ॥१७॥
तया धैर्यमनङ्गवाणैर्विभिरुमूर्या गतसाधुमत्या ।

विभाषयन्त्या वचनं विरुद्धं त्वेवंविधां तां प्रवदन्तिसख्यः ॥१८॥

हे राजकन्ये ! हठतस्तयोच्चैरनादरो यस्तव एष पत्युः ।

तस्य प्रसादात्सकलोऽनुतापः प्राप्तोऽयमङ्गान्तरवर्त्तमानः ॥१९॥

सख्यो हि युष्माभिरनेकवारं निवेद्य पत्युः प्रणतिं मदीयाम् ।

उपाय उच्चैर्विधिर्विधेयो येनायमीड्यो गृहमेति भर्त्ता ॥ २० ॥

पत्या विना मां विरहाकुलाङ्गीं दहन्ति शैत्यान्यपि भूषणानि ।

कर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यान्यनेकधा कोमलपल्लवाश्च ॥ २१ ॥

स्थिरं तदैतत्त्वलु जीवितं मे यदा प्रियो मद्गृहमेप्यतीदम् ।

आलयग्रतः सेति वदत्युदारं यस्मिन्वृत्तौ कौतुकनित्यपूर्णे ॥२२॥

वचः समाकर्ण्य तदीयमित्थमाल्यः प्रयाताः पतिगेहमस्याः ।

तदाऽभिनेतुं रतिकामुकायाः क्रन्दर्पसन्तापितमानसायाः ॥२३॥

गदन्ति तास्तद्भवमार्त्तिचित्तं हे कान्त ! सा ते रमणी मृगाक्षी ।

त्वया विना तिष्ठति देहमात्रा व्रजेति तन्मन्दिरमार्त्तिपूरः ॥२४॥

कान्ताऽभिलाषादभिमानमस्यास्त्यक्तवागतस्तत्सदनं नरेन्द्रः ।

साऽयं तदाहृत उदारचेता अत्युत्सुकः सात्त्विकपूर्णकायः ॥२५॥

तमागतं बल्लभमात्मगेहं प्रेक्षयाङ्गना सा गमिताऽऽदरेण ।

आलिङ्गितुं स्वामिनमाशु तुष्टा यस्मिन्वृत्तौ वाञ्छितपूर्वकामा ॥२६॥

तौ दम्पती स्वं विरह महान्तं परस्परं सद्वचसौ ब्रुवाते ।

प्रफुल्लनाल्योन्पलपत्रनेत्रो मुदान्वितौ मञ्जुलवादिनौ च ॥ २७ ॥

अथोच्यते सन्वृतुरेव साऽयं वषाभिधेयः प्रमदोत्सवाढ्यः ।

अनेकाचिन्ताकुलजातलंका देशान्तरस्थागमनाभिरामः ॥ २८ ॥

व्यग्रा इहर्त्ता यनिनः स्मस्ताः पयोधगसारभयाद्विधातुम् ।

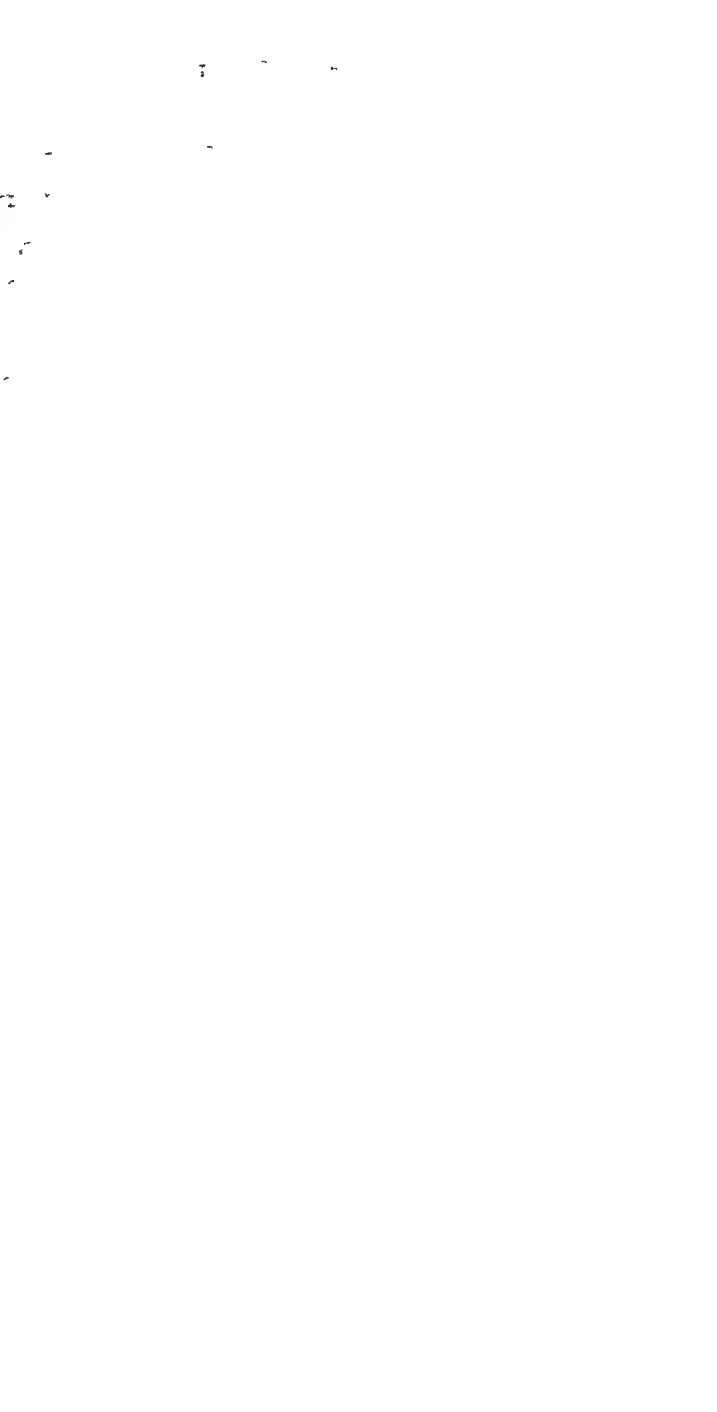
अनङ्गर्भाप्रायुधग्विन्नदेहाः प्रगृहगेहं प्रमदामहेच्छाः ॥ २९ ॥

यस्यागमे चानरमण्डलाय नदन्यनेकाविरुत्तमहद्भिः ।

दिलोकयन्ता जलदं मुपूर्णं तद्विद्वताविस्फुरणाङ्कितं च ॥ ३० ॥

कुर्वन्ति केकां रचिगं पयुगः श्रुत्वा तदानीं घनगर्जितानि ।

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतो श्रीमण्डनप्रस्तुतद्वय-
वर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

श्रीमन्मण्डनसहस्रपरय रुचिरां वंशमजस्तिं परा-
मुक्त्वा वर्णनमेतदेव विविधं विद्वन्मनगतोपदम् ।

रम्ये काव्यमनोहरे विरचिते व्याख्यातसन्नायके

तन्नानाविधदानमानविनयनीतिप्रहृष्टः कविः ॥ १ ॥

पदुद्भवाः पुण्यधियो महान्नः कीर्त्यञ्चिता जीवदयाकुलाङ्काः ।

नन्दन्ति जन्याः स तु लोकमध्ये श्रीमालवंशो जयति प्रकामम् ॥२

गोत्रे स्वर्णगिरीयके ममभवज्जावालमत्पत्तने ।

द्याभूरित्यभिधानभृन्मतिमतां वर्यः प्रधानेश्वरः ।

श्रीमामेश्वरभृभुजः प्रतीदनेन यातोन्नतिः ग्व्यातिते

व्यापारे निखिले मुकीर्त्तिविमले लोकोत्सवालङ्कृते ॥३॥

नस्यात्मजस्त्वभयदोऽभवदत्र वंशे द्यानन्दनामनृपतेः सकलप्रधानम् ।

चातुर्यनिर्मलगुणोत्तमकर्मकीर्त्तिः सद्याचकौघसनतामितदत्तभूतिः ॥

यो गुर्जरान्नृपवराद्विजयश्रियं वै लेभेऽभ्यमित्र इह धैर्यगुणैः प्रशस्तः ।

जावालनाग्नि नगरे स वभूव वर्यं श्रीमन्निकेतनविभासितद्विग्विभागे ॥

तस्मादभूदम्बडनामधेयः स्वविक्रमैस्तर्ज्जितवैरिवर्गः ।

योऽरोपयत्स्वर्णगिरीं गरिष्ठे राजन्यवर्ये वरविग्रहेशम् ॥६॥

समजनि कुलप्रदीपः तदङ्गजः सहणपालनामेद्वयः ।

यो मौजदीननृपतेर्लेभे सर्वप्रधानमुख्यत्वम् ॥ ७ ॥

कच्छपतुच्छाद्यजं देशं नदं नृपालसैन्यस्तु ।

क्रन्दितजनकारुण्यात्स्वध्यापारं विमोचयामास ॥ ८ ॥

एकोत्तरशतताक्षर्यान्पवनाधिपभृभुजे प्रीत्या ।

स ददौ तेनातिमुदा तस्मै दत्तामरत्तवाः सप्त ॥ ९ ॥

आसीत्ततो वंशधुरं दधानां नैणाभिधानो गुणकीर्त्यमानः ।

श्रीमत्पुराणपरंपराहज्जालद्रीनार्पितसर्वमुद्रः ॥ १० ॥

श्रीचाहडस्य तनयौ सनयौ सवेपौ

चन्द्रशकास्त इति चानुजखेमराजः ।

राजन्मयूखमणिकाञ्चनकुण्डलाढयौ

कन्दर्पचारुतनुसंनिभविग्रहौ च ॥ २२ ॥

जीरापल्यभिधानके पुरचरे श्रीचाहडः सङ्घपो

यात्रां संविदधे तथार्घुदगिरौ तीर्थे व्ययं तादृशम् ।

सर्वत्रागतसङ्घपालनपरो वंशे प्रयातोन्नतिः

वित्तैर्वाजिभिरंशुकैर्वहुविधैः संपूरयन्तं पृथक् ॥ २३ ॥

श्रीमद्वाहडसङ्घपस्य तनयौ द्वावुत्तमाभौ भृशम्

राजेते तु समुद्रसङ्घ्य इति ख्यात्या विशिष्टो भुवि ।

श्रीमन्मण्डनसङ्घपस्तदनुजः श्रीमालभूपामणिः

दारिद्र्ययौघतमःप्रचण्डतरणिः सत्सूरिचिन्तामणिः ॥२४॥

श्रीवाहडः संविदधे सुतोपाद्यात्रां गिरौ रैवतनामधेये ।

सङ्घाधिपत्यं प्रथमं विधाय वित्तस्तुरङ्गैर्वहुचारुचैलैः ॥ २५ ॥

श्रीदेहडस्य तनयोऽपि जयत्यभीष्टः

श्रीधन्यराज इति विस्तृतनामधेयः ।

लावण्यमन्मथतनुगुणराजमानः

केयूररत्नमणिशोभितपादपद्मः ॥ २६ ॥

श्रीनेमिनाथतनयेऽर्घुदनामधेये (?)

यात्रां व्यधान्महितदेहडसङ्घपः सः ।

अत्यन्तसङ्घपरिपालनधीरचेता-

श्रातुर्यवर्षपरिपूरितदिग्धिभागः ॥ २७ ॥

श्रीकेशिराजनृपति हरिराजसंज्ञं

भूपं तथाहमरदासमर्हापतिं च ।

योऽमोचयद्गहलशृङ्खलपीडिताङ्गं

सर्वोपकारकरणैर्विलसत्सुकीर्तिः ॥ २८ ॥

सोऽयं वराटलृणारवाहडोत्तमजन्मनाम् ।

मोचयद्गन्धनानि वै ॥ २९ ॥

श्रीपद्मसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां मनोज्ञां निजदेवभक्त्या ।
 श्रीपार्श्वनाथस्य च कामदस्य व्यापारसंप्रीणितपातसाहिः ॥३०॥
 श्रीमङ्गलाख्ये नगरे सुयात्रां सुतीर्थ आल्हाभिधसङ्घपालः ।
 दानंददानः सतनंजनेभ्यो वित्तौघपूर्णः प्रथितः पृथिव्याम् ॥३१॥
 जीरापल्लीमहातीर्थ मण्डपं तु चकार सः ।
 उत्तोरणं महास्तम्भं वितानांशुकभूपितम् ॥ ३२ ॥
 श्रीपाहुसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां स्वकीयैर्गुरुभिः समं सः ।
 दानाय तुष्टो जिनभद्रमुख्यर्जिरादिपल्लव्युदनामतीर्थे ॥ ३३ ॥
 एवंविधाः पट्टनया महान्तो जयन्ति ते झञ्झणसङ्घपस्य ।
 सम्पन्नवित्ताः सचिवाःसमस्ताः पुन्डालिमस्याजितकीर्तिसङ्घाः ॥
 एतत्कुले श्रीजिनदल्लभाख्यो गुरुस्ततः श्रीजिनदत्तसूरिः ।
 सुपूर्वसूरिस्तदनुक्रमेण वभूव वर्यो वहलैस्तपोभिः ॥ ३५ ॥
 ततोऽभवच्छ्रीजिनचन्द्रसूरिः जिनादिसूरिर्जिनपद्मनामा ।
 अतो गुरुः श्रीजिनलब्धिसूरिस्ततोऽभवच्छ्रीजिनराजसूरिः ॥३६॥
 जयत्यतः श्रीजिनभद्रसूरिः श्रीमालवंशोद्भवदत्तमानः ।
 गम्भीरचारुश्रुतराजमानः तीर्थाटनैः सन्ततपूतमूर्तिः ॥३७॥
 क्रमेणैवंविधैर्नैव गुरवः पट्टभाजिनः ।
 राजन्ते वरभक्त्या मे पूजिता ये तदन्वये ॥ ३८ ॥
 एवंविधानुक्रमराजमाने वंशे गरीयान्किल मण्डनोऽयम् ।
 मुहूर्जनैर्नन्दति सार्द्धमेव परोपकारैकविचारचेताः ॥ ३९ ॥
 जिनप्रसादात्सकलोन्नतिरस्ते भूयाद्गभीरस्य च पुण्यसिन्धोः ।
 आचन्द्रतारं भुवि मोदमानः श्रीमान्यशस्वी भवमण्डन ! त्वम् ॥४०॥
 : सेवानुगानामगणितधनदो याचकानां पराणाम्
 जेता नातायभिज्ञः सफलितवचनः सत्सभास्तूयमानः ।
 भीयंदायर्धयप्रभृतिवद्गुणैः ग्यातितः सर्वदिक्षु
 क्ष्मालोके मधिरायुर्भवतु गुणनिधिर्दण्डनो वै वदान्यः ॥४१॥
 बाधिगतो यथोचितं निर्धर्मककृत्यादगं

विप्राणामनुपूजको यर्गासि सुप्रतिः शुचिर्भाषणः ।
 गजयाधिरयधनार्थिदोऽप्यलमतिमानोन्नतिः सन्ततम्
 दीर्घायुर्भव मण्डन ! क्षितितले कीर्त्येकचित्तः सदा ॥४३॥
 मुश्रीकः श्रुतपारगः सुवचनः सत्यप्रतिज्ञः सदा
 साहित्यामृतलालसो बद्धमतः सर्ज्ञातशास्त्रादरः ।
 दातृन्वैकनिधिर्गुणैकजलधिश्चातुर्यचर्यावधि-
 स्त्वायुष्मान्भव मण्डनावनितले संस्तूयमानो बुधैः ॥४३॥
 हेमाद्रेर्गिरयो गरुन्मत उमाः पक्षालयो भास्वत्-
 स्तेजास्यादिकिररय सूत्ररगणा वृक्षाः सुरद्रोरिव ।
 श्रीमन्मण्डन ! निम्नगा जलनिधेदिन्तामणेः प्रस्तरा
 यस्यायान्ति गुणैर्नृपा ननु तुलां स त्वं चिरायुर्भव ॥४४॥
 दानेनार्थिजनाः कृता नृपतिव्रतप्रौढया कृता दीनवत्
 ज्ञातृत्वेन विदादिनः प्रतिदिन येन क्षणान्निर्जिताः ।
 ऐश्वर्येण जिताः समस्तधनिनो व्यापारसन्मण्डिनो
 जीयान्मण्डनसङ्घपः स तु मुदा दारिद्र्यदुःखापहः ॥४५॥
 सोऽयं नन्दतु मण्डनः क्षितितले देवाः स्वहस्ताचिता
 येनोद्धूपसुगन्धचन्दनमहत्पुष्पोपहाराक्षतैः ।
 साकं पुत्रकलत्रसेवकजनैस्तादृक्सुहृद्भिर्मुदा
 दुर्गे मण्डपनामधेयरुचिरे सौधप्रभादीपिते ॥ ४६ ॥
 एवंविधं काव्यमनोहरं वै महेश्वरेणात्ममतिप्रभावात् ।
 अकारि यत्नेन महीयसेदं श्रीमण्डनेन्द्राय विदेऽभिधातुम् ॥४७॥
 इतिश्री काव्यमनोदरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनवंशवर्णनो
 नाम सप्तमः सर्गः ॥
 संवत् १५०४ वर्षे मार्गशिर्षकृष्णपक्षपष्ट्यां रवौ दिने लिखितं
 विनायकदासकायस्थेन ॥

ॐ अर्हम्

महिमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

मण्डनग्रन्थाङ्कः

मण्डकादम्बरीदर्पणम् ॥

महस्तन्मङ्गलं नित्यं भूयसे श्रेयसेऽस्तु वः ।
कामं पुष्पाति यत्पुंसां कामवर्जितमप्यहो ! ॥ १ ॥
वंशः सोनगिरो नाम वर्द्धते वसुधातले ।
श्रीमाल इति विख्यातः श्रूयते यः शुभावहः ॥ २ ॥
प्रसन्नमधुरोदारप्रकृतिर्व्याप्तभूतलः ।
महतां मन्त्रिगन्नानामाकरो यः प्रशस्यते ॥ ३ ॥
नत्रासीन्ग्रंथणो नाम विभुर्विश्रुतवैभवः ।
जाते यस्मिन्जगत्सर्वं महन्मङ्गलमन्वभूत् ॥ ४ ॥
चाहडप्रमुखास्तस्य शाश्वतोदार्यशालिनः ।
पद्मभूवन्सुता मूर्त्ताः पद्मगुणा इव मन्त्रिणः ॥ ५ ॥
चाहडस्यानुजस्तेषु वाहडो मन्त्रिपुङ्गवः ।
वसन्त इव कालेषु माननीयोऽभवद्गुणः ॥ ६ ॥
मान एव धनं बन्धुरतिधिर्दानमा[म]र्जनम् ।
तस्य धर्मप्रवृत्तस्य बभूवुर्विश्रुता भुवि ॥ ७ ॥
नस्याभूत्तनयो नाम्ना मण्डनो विश्वमण्डनः ।
शोभते यः शुभोदारः स्वयंवरपतिः श्रियः ॥ ८ ॥
महालक्ष्मीसरस्वत्योर्विद्धसापत्न्यवैरयोः ।

वर्द्धते महती स्पृहा मन्दिरे यस्य बन्धुरे ॥ ९ ॥
 तरुच्छायेव नप्तस्य तृपितस्येव दीर्घिका ।
 निर्द्धनस्येव च निधिर्जगतो योऽद्य जायते ॥ १० ॥
 सर्वज्ञचूडामणिना सर्वपापापहारिणा ।
 सदानन्दकृता येन द्विचन्द्रं दृश्यते जगत् ॥ ११ ॥
 कृतिना लक्ष्मत्त्वम्य कृष्णस्येवाच्युतात्मनः ।
 भ्राता समर्थो यस्य बलभद्र इवाभवत् ॥ १२ ॥
 महीतलमहेन्द्रम्य मालवानामर्थागितुः ।
 स मन्त्री समभृन्प्राज्ञो वाचांपतिरिवोज्ज्वलः ॥ १३ ॥
 न भ्रातृषु न मित्रेषु न ज्ञातिषु न बन्धुषु ।
 भवन्वुर्वीपतेर्म्य तस्मिन्यत्प्रेमगाभ्वतम् ॥ १४ ॥
 स कदाचिन्वृषः सायं समये गर्वरीमुखे ।
 विद्यानिधिप्रभुं प्राह विद्गोष्ठीमधिष्ठितः ॥ १५ ॥
 कादम्बर्गकथावद्धकौतुकं हृदयं मम ।
 कदापि काचो न श्रोतुं निविष्टस्य नृरक्षणे ॥ १६ ॥
 तद्दिदानीं न्वया मन्यक् सा संक्षेपेण कथ्यताम् ।
 मतिवैभवनिर्भारणवाङ्मयेन ममाग्रतः ॥ १७ ॥
 इत्येवमर्थितां गता प्राज्ञेषु प्रथमेन सः ।
 वद्धाञ्जलिग्निं प्राह मण्डनो मन्त्रिशेखरः ॥ १८ ॥
 कादम्बर्गकथा स्वामिन् ! महती च महाद्भुता ।
 मा संक्षिप्यैव कथिता वागेनापि महाधिया ॥ १९ ॥
 देवा कादम्बर्ग दिव्या चन्द्रार्पाडः सचन्द्रमः ।
 तयोर्नैवावधिः शङ्के गौरवेषु गुणेषु च ॥ २० ॥
 तथापि ग्रामनादेव ! तव संक्षिप्य तां कथाम् ।
 वक्ष्ये वाचा न गर्वेण मर्षणीयं महाजनैः ॥ २१ ॥
 वागम्य कर्मना गन्तुर्मम माम्ब्वपराधिता ।

मतङ्गजमतं वर्त्म मशकैः किं नु वर्ज्यते ? ॥ २२ ॥

श्रीमानभृदुज्जयिन्यां तारापीडाभिधो नृपः ।

आमेरुलङ्कमखिलामवनीमन्वभुङ्क्त यः ॥ २३ ॥

कूले कूले पयोधीनां कुञ्जे कुञ्जे च भृभृताम् ।

गीयते यस्य गीर्वाणगणैर्गुणवतो यशः ॥ २४ ॥

यस्य यात्रासु धरणी रमणीव रजस्वला ।

अभ्यपेचि द्विपामहैरनृत च सुतां श्रियम् ॥ २५ ॥

पानाम्भसि वियत्सिन्धो यस्य यात्रासु पांसुभिः ।

तत्र स्वर्णसरोजानि दधुः स्थलसरोजनाम् ॥ २६ ॥

मुक्तकोशे मुहुर्यस्य कृपाणे कृतिनो रणे ।

मुक्तकोशाः स्वयं चापि बभूवुरतिभूभुजः ॥ २७ ॥

नतो विलासवत्याख्या तरय सर्वगुणोत्तरा ।

बभूव महिषी पत्युः पशूनामिव पार्वती ॥ २८ ॥

सर्वसौभाग्यसरणिः सौन्दर्यामृतचन्द्रिका ।

गराज सा रतिपतेः शक्तिर्भूतेव मोहिनी ॥ २९ ॥

समानगुणशालिन्या सदृशोदाररूपया ।

तया चकाशे भूपालः पौर्णमास्येव चन्द्रमाः ॥ ३० ॥

शुनासीरनिभस्यास्य शुकनास इति श्रुतः ।

वाचांपतिरिवान्योऽभृन्मन्त्री मन्त्रविदां वरः ॥ ३१ ॥

प्राणेभ्योऽपि प्रियतमं प्रतिरूपमिवात्मनः

भूमेरद्धांशभोक्तारं वितेने तं विशांपतिः ॥ ३२ ॥

वशिष्टादलधिष्ठस्य तस्य रुन्धत्यरुन्धतीम् ।

मनोरमेति नाम्नासीन्मन्त्रिणो वामलोचना ॥ ३३ ॥

विभुस्तस्मिन्स विन्यस्तविश्वभारो विचक्षणे ।

शेषन्यस्तधुरः सौरैरन्वहं सुखमन्वभूत् ॥ ३४ ॥

स पात्रं सर्वसौख्यानां भवन्नापि च पार्थिवः ।

सुखं न लेभे गुचिरं गुणजन्मसामुद्भनम् ॥ ३५ ॥

नृपः कदाचिन्निर्विण्णो निगपत्यतयान्मनः ।

वभूव चिन्ताविशः मह देव्या च मन्त्रिणा ॥ ३६ ॥

किमर्चिता न कृतिनः किं सत्कर्म कृतं नवा ।

किं न पात्रं कृतं दानं किं मे वन्ध्यत्वकारणम् ? ॥ ३७ ॥

पुत्रस्त्रायन इत्येव पुन्ताम्नो नरकान्पितृन् ।

स न चेद्रस्मि गर्होऽहमुभयोरपि लोकायोः ॥ ३८ ॥

किमश्वयेण किं दारैः किं राज्येन किमायुषा ? ।

कुलधृवाहकः कोपि न चेल्लभ्येत नन्दनः ॥ ३९ ॥

अपुत्रिणः परार्थोऽयमाधिपत्यपरिग्रहः ।

मन्ये वर्षधरस्येव सत्कलत्रोपसङ्ग्रहः ॥ ४० ॥

विभुत्वं पुत्रहीनस्य विधवाकण्ठभूषणम् ।

भस्मन्येव हृतं भाग्यं सम्पत्काननचन्द्रिका ॥ ४१ ॥

पुत्रात्मनि पुमर्थेऽस्मिन्पौरुषाणामगोचरे ।

विना मम गतिर्नान्या भवं भक्तार्त्तिभङ्गनम् ॥ ४२ ॥

निश्चिन्त्यैवं नृपः पत्न्या सचिवेन च संयुतः ।

तपश्चरितुमारेभे महेशन्यस्तमानसः । ॥ ४३ ॥

ततः कदापि शर्वर्यां स्वप्ने स्वं विशदाननम्

अपश्यदैन्दवं विम्बमवनीपालवल्लभा ॥ ४४ ॥

कयापि करयोर्दत्तं पुण्डरीकं प्रहृष्टया ।

ददर्श दयिता चापि शुकनासस्य शोभनम् ॥ ४५ ॥

ततः सा नृपतेः पत्नी तपसां महतां फलम् ।

वभार गर्भं चन्द्रस्य विम्बं वीचिरिवाम्बुधेः ॥ ४६ ॥

आनन्दनमशेषाणामङ्गाभरणमद्भुतम् ।

दिने दिने यं दधौ दौर्हृदलक्षणम् ॥ ४७ ॥

रुरुवे रोमलतिका तस्या मध्ये तनीयसी ।

गेन्द्रा पूर्वमथागन्त्यभूषणां वारुणां ततः ।
 अनन्तरमुदिचीं च स जगाम शनैर्दिशः ॥ ७४ ॥
 चतुर्भिरङ्गैर्हरितश्च चतस्रोऽपि विजिन्य सः ।
 चतुराननवर्षेण चतुरो यगसाऽभवत् ॥ ७५ ॥
 चतुर्भिर्यत्परैः सर्वा स विजिन्यैवमुर्वरीम् ।
 चासं तैमजडं भेजे गरः स्वर्णपुराभिधम् ॥ ७६ ॥
 तत्र जिन्वा गिषून्मवान्मुचिगाध्वश्रमार्दितम् ।
 बलं विश्रामयामास कञ्चिन्कालमुदारधीः ॥ ७७ ॥
 नत रुद्राचिन्मृगयां तत्राद्रेस्तटकानने ।
 आतन्वानोऽयमद्राक्षीदद्भुतं किन्नरद्वयम् ॥ ७८ ॥
 वपुषा मनुषाकारं मुखेन तुरगाकृति ।
 तद्दृष्ट्वा हृदयं तस्य बभूवोदितविस्मयम् ॥ ७९ ॥
 तद्ग्रहीतुमनास्तावन्कुमारः कुतुकावहम् ।
 विमुक्तकुशयेवाश्वेगाद्गमधावयत् ॥ ८० ॥
 तथा स तगसा वाजी ययावुर्ध्वोऽहसन्मद ।
 यथा न याति पुरतो मनश्चास्य महोद्यमम् ॥ ८१ ॥
 महत्या वाञ्छयात्रिष्टो वाजिना वायुरंहसा ।
 अन्यवाहयदानीत पन्थान पञ्चयोजनम् ॥ ८२ ॥
 उदं गृहीतमित्येव तस्यानुद्रवतः पुर ।
 अद्रेः शिखरमन्युञ्जमश्वोजाम्यमवाप तन् ॥ ८३ ॥
 स विकृष्य कुशां ताद्व्वाग्यन्सत्वरं हयम् ।
 करेणास्फालयन्कण्ठे विहस्यैवमचिन्तयत् ॥ ८४ ॥
 अकस्मादागतमित्यमहो मदविवेकिता ।
 महद्गरमिदं वर्त्म वने मानुषवर्जितम् ॥ ८५ ॥
 किमस्मिन्कृतवानस्मि कौतुकं किन्नरद्वये ।
 गृहीतेनागृहीतेन कि वानेन प्रयोजनम् ॥ ८६ ॥

-क्वाहं वव नु वलं क्वाध्वा क्व गन्तव्यमितः परम् ।
 वैशिविरं प्रति यास्यामि वर्त्मना केन वा पुनः ? ॥ ८७ ॥
 शृद्धीत्वा यदि गमिष्यामि वर्त्म वाजिखुराङ्कितम् ।
 तन्न दृश्यते पापाणैः पणैरपि परिस्तृतम् ॥ ८८ ॥
 विधिनाश्वमुखव्याजात्सत्यं नीतोऽस्मि सम्प्रति ।
 भवन्ति भाजनान्येवमापदामविवेकिनः ॥ ८९ ॥
 तुरगस्तृपितः सोऽयमहमप्यधिकश्रमः
 पूषा ललाटं तपति पूर्वभागोज्जितं दिनम् ॥ ९० ॥
 इति संचिन्तयन्नेव सलिलान्वेपतत्परः ।
 शनैः सञ्चारयन्नश्वं चचार परितः श्रमी ॥ ९१ ॥
 चरन्नितस्ततस्तत्र वने खिन्नः पदे पदे ।
 कालेन महता कञ्चित्पन्थानं पर्यलोकयत् ॥ ९२ ॥
 विकीर्णं मिश्रशैवालैर्मृणालैरर्द्धखण्डितैः ।
 पङ्क्तिस्थलमार्द्राभिः करिणां पदपङ्क्तिभिः ॥ ९३ ॥
 यथानेन परं हृष्यन्नतीत्य स्तोकमन्तरम् ।
 अपश्यदमलोदारवारिपूरं महत्सरः ॥ ९४ ॥
 समुद्रस्येव हृदयं मानसस्येव मातृकाम् ।
 सरितां जागमिव तत्सवितारमिवाम्भसाम् ॥ ९५ ॥
 रविरथ्यतुर्गङ्गाणां खुरकुटालकुट्टनैः ।
 अथस्त्रुटितमाकाशखण्डमेकमिव च्युतम् ॥ ९६ ॥
 अम्भोभिर्गविन्दाना मकरन्दमुगन्धिभिः ।
 अम्बुमानुषयोपाणामधिव्यासितकुन्तलम् ॥ ९७ ॥
 सञ्चरत्याः सदा नैजमगेजविपिने श्रियः ।
 दवन्पुगनिःस्वानश्रियं काण्डनिःस्वनैः ॥ ९८ ॥
 अमृतम्यञ्जमल्लिमन्तर्काकीर्णशैवलम् ।
 द्विपोर्विस्मयिव'काशाच्युतं मुष्पट्टाञ्जनम् ॥ ९९ ॥

कर्णानुकूलशकुनिकलकोलाहलाकुलम् ।
 कौरवाणामिव स्थानं सञ्चरद्भार्तराष्ट्रकम् ॥ १०० ॥
 स्वच्छां वरपरिष्कारपयोधरभगश्रियाम् ।
 आनन्वदागासु दृशामादर्शश्रियमद्भुताम् ॥ १०१ ॥
 तमालतालहिन्तालकृतमालाभिर्द्रुमैः ।
 त्रिविधैर्बहुभिः पूर्णवेलावनिविराजितम् ॥ १०२ ॥
 प्रत्युद्ग्रजदिवाम्भोजवन्धुभिः वीचिमारुतैः ।
 सर्वेन्द्रियानन्दकरं स ननन्दाभिवीक्ष्य तत् ॥ १०३ ॥
 ततोऽवतीर्य तुरगाद्विपर्याणं विधाय तम् ।
 भूमौ विलुठितं कृत्वा ज्यगाह्यदमुं जलम् ॥ १०४ ॥
 परितः परिमृश्याङ्गं पाणिभ्यामात्मनो विभुः ।
 अश्वमारचितस्नानमपाययत पुष्करम् ॥ १०५ ॥
 तत उत्तीर्य सलिलान्मृणालानि विखण्डय च ।
 तमालच्छायमाश्रित्य विश्राम विभुः क्षणम् ॥ १०६ ॥
 अथाकर्णितमश्वेन शश्वदुत्कर्णशालिना ।
 स कण्ठतन्त्रीस्वरयोरशृणोर्देवयमद्भुतम् ॥ १०७ ॥
 तद्भ्रुवं ततो ज्ञातुं व्रजज्जास्य वाहनम् ।
 ददर्शास्योत्तरे तीरे शलिनः शून्यमालयम् ॥ १०८ ॥
 वदन्वा ववापि वहिर्वाहं बद्धविरमयमानसः ।
 प्रविश्य दृष्ट्वा प्राणंसीत्तत्र दम्भुं चतुर्मुखम् ॥ १०९ ॥
 देवस्य दक्षिणे भागे ददशे कापि तरधुपी ।
 गायन्ती कौमुदी गौरा तरुण्यपि तपरिवर्ता ॥ ११० ॥
 शश्वदगर्भादिवोद्भूता चन्द्रविम्बादिवोऽग्निता ।
 > येतद्दीपादिवानीता > येतिम्नामिव देवता ॥ १११ ॥
 सर्वानवशहृष्याङ्गीं तरुणीं च तपस्विनीम् ।
 त्रिभिर्भ्यो विलोचयथ चिन्तामन्तरधत्त च ॥ ११२ ॥

चपुर्महाद्भुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।

किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसाहसे ॥ ११३ ॥

अनुरूपमहृष्टैकमथवा वरमात्मनः

नपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्द्रार्द्धशेखरात् ॥ ११४ ॥

त्रिचिन्त्यैवं त्रिधिवलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।

गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥ ११५ ॥

ततः सा नियमान्ते तं स्निह्यन्ती स्निग्धया दृशा ।

स्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रयम् ॥ ११६ ॥

तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।

कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तच्छेषं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥

कुतोऽसि क्व नु गन्तासि कुत्रन्योऽसि च कोऽसि च ? ।

वद भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥ ११८ ॥

श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।

दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥ ११९ ॥

ततो निगदितात्मीयवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।

तस्याः पप्रच्छ वालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥

सा तेन पृष्टा वज्रेण ताडितेवाश्रुलोचना ।

दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दृशाम् ॥ १२१ ॥

किं मया कृतमित्यन्तःस्विन्नेनाश्वामितामुना ।

वक्तुमारभतात्मीयं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥

भद्र ? पापीयर्मी माहं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।

नथापि तव वाञ्छा चेन्कां टोपः शृणु कथ्यते ॥ १२३ ॥

अस्ति राजा चित्ररथो मित्रभृतो विडोऽजयः

राजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यापि धुग्न्धरः ॥ १२४ ॥

चक्रे चित्ररथं नाम नन्दनाटपि नन्दनम् ।

वैन्द्याममैवन्द्यायां यः कामयागमपद्रुतम् ॥ १२५ ॥

हेमकूटतटे कृत्वा हेमकुटाभिधं पुरम् ।
 देवो यस्मै ददाविन्द्रः स्वयं स्वर्गमिवापरम् ॥ १२६ ॥
 दृष्ट्वा दिवरपतेः सख्युर्मानसाख्यं महासरः ।
 वितेने तत्प्रतिद्वन्द्वि येनाच्छोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
 तस्य हंस इति खयातो भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
 यौवराज्याधिपत्यस्थो ज्ञायते ज्ञातिवंशजः ॥ १२८ ॥
 तस्य हंसस्य गौरीति चन्द्रपादसमुद्भवा ।
 बभूव महिषी मान्या शचीव शतयज्वनः ॥ १२९ ॥
 तस्याहमभवं कन्या गौर्यामर्यमतेजसः ।
 महता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
 पितृभ्यां पुत्रहीनाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
 अभूवमथ कालेन गनैरुन्मुक्तशैशवा ॥ १३१ ॥
 ततः प्रादुरभृत्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
 कूलंकपी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
 उद्भिन्नस्तवकोदारस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
 लतानामासललितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
 अकारि नूनमानङ्गप्रध्यापयितुमागमम् ।
 अङ्गारछन्नना भृङ्गैरौंकारध्वनिरुचकैः ॥ १३४ ॥
 मनोभवमहाराजमणिकाहलधूर्वहः ।
 पञ्चमः परपुष्टाना कञ्चकारणकामुकम् ? ॥ १३५ ॥
 अविकुर्वदनङ्गेन वस्तुनासीन्महीतले ।
 दधुयेन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
 सपल्लवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
 सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्वभविरे ॥ १३७ ॥
 वचचिन्मुखरकोकिलं वचचनमाद्यदिन्दिरम् ।
 वचचित्सुरभिमारुतं वचचनपुष्पितानोकहम् ॥ १३८ ॥

चपुर्महान्द्रुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।

किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसाहसं ॥ ११३ ॥

अनुरूपमदृष्ट्वैकमथवा वरमात्मनः

तपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्द्रार्द्धगेवरात् ॥ ११४ ॥

विचिन्त्यैवं विधिवलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।

गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥ ११५ ॥

ततः सा नियमान्ते तं म्निह्यन्ती म्निग्धया दृशा ।

म्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रमम् ॥ ११६ ॥

तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।

कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तन्त्र्येपं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥

कुतोऽसि क्व नु गन्तामि कुत्रन्योऽसि च कोऽसि च ? ।

वद् भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥ ११८ ॥

श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।

दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥ ११९ ॥

ततो निगदितात्र्मायवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।

तस्याः पप्रच्छ वालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥

सा तेन पृष्टा वज्रेण ताडितेवाश्रुलोचना ।

दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दशाम् ॥ १२१ ॥

किं मया कृतमित्यन्तःखिन्नेनाश्वासितामुना ।

वक्तुमारभतात्र्मायं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥

भद्र ? पार्ष्णीयसी साहं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।

तथापि तत्र वाञ्छा चेत्को दोषः शृणु कथ्यते ॥ १२३ ॥

अस्ति राजा चित्रगथो मित्रभूतो विडोऽजसः

राजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यपि धुरन्धरः ॥ १२४ ॥

चक्रे चैत्ररथं नाम नन्दनादपि नन्दनम् ।

कैलासमेखलायां यः कर्मायागममद्भुतम् ॥ १२५ ॥

नैमिषेण कृत्वा नैमिषेण विभं पुत्रम् ।
 नैमिषेण कृत्वा नैमिषेण स्वयं स्वर्गमिवापणम् ॥ १२६ ॥
 सद्यः दिवस्पतेः नमस्तुमानसाग्न्यं महासरः ।
 विनेने तन्मन्त्रिन्द्रि येनान्द्रोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
 नग्यं तं रतिं नयाता भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
 यौवराज्याधिपत्यस्थो जायते ज्ञातिवंशजः ॥ १२८ ॥
 नग्यं तं रतिं गौरीति चन्द्रपादसमुद्रवा ।
 दभूव मर्षिणा मान्या शचीव जनयज्वनः ॥ १२९ ॥
 नन्यात्तमभवं कन्या गौर्यामर्यमतेजसः ।
 मत्ता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
 पितृभ्यां पुत्राणाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
 अभवमथ कालेन शनैरनुक्तशेषवा ॥ १३१ ॥
 नतः प्रादुर्भूत्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
 कृतं कृपी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
 उद्भिन्नस्तवकोदागस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
 लतानामामललितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
 अकारि नूनमानङ्गमध्यापयितुमागमम् ।
 अङ्कारच्छमना भृङ्गैरौकारध्वनिरुच्चकैः ॥ १३४ ॥
 मनोभवमहागजमणिकाहलधूर्वहः ।
 पञ्चमः परपुष्टानां कञ्चकारणकार्मुकम् ? ॥ १३५ ॥
 अतिकुर्वदनङ्गेन वस्तुनासीन्मर्दातले ।
 द्रुपुयेन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
 सपट्टवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
 सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्विभूविरे ॥ १३७ ॥
 चचिन्मुखरकोकिलं चचनमाद्यदिन्दिरम् ।
 चचित्सुरभिमारुतं चचनपुष्पितानोकहम् ॥ १३८ ॥

अनोहरमितस्ततो विहरमाणरागित्रजम् ।
 चनं तदिदमन्वहं मदयति स्म यूनां मनः ॥१३९ ॥
 इतिश्रीमण्डनकादम्बरीदर्पणे प्रथमः परिच्छेदः
 समये तत्र संवृद्धसकलोद्यानसम्पदि ।
 सह मात्रा सरः स्नातुमच्छोदमिदमागमम् ॥ १ ॥
 मातर्यत्राम्भसि स्नान्त्यां माधवारम्भमण्डितम् ।
 व्यचरं वीक्षमाणाहं वनमेतन्मनोहरम् ॥ २ ॥
 अथाघ्राय नवं कश्चिदामोदमनिलाहृतम् ।
 ततः शतपदीमात्रं समगच्छं तदुत्सुका ॥ ३ ॥
 सञ्चरन्त्या मया तत्र पञ्चेपुग्वि मूर्तिमान् ।
 अलक्षि कश्चिदाश्चर्यविग्रहो मुनिनन्दनः ॥ ४ ॥
 सख्युः सत्रयसो हस्तं समालम्ब्य सविभ्रमम् ।
 चर्त्तमानो मधुरिव माधवेन वनान्तरे ॥ ५ ॥
 वीतकामोचितेनैव वेपेण व्रतशालिना ।
 कूलंकपभुजोन्मेषं कुर्वाणः कुसुमायुधम् ॥ ६ ॥
 मुनिवेपथगे मृत्त्या विलाम इव विग्रही ।
 अनुतिष्ठन्निवानङ्गव्रह्मचर्यान्मकं व्रतम् ॥ ७ ॥
 व्याकुर्वन्निव वेपेण व्रतिना रूपदारिणा ।
 अदृष्टपूर्वमद्वैतपथयोः काममाक्षयोः ॥ ८ ॥
 मदनस्यैव मदनां विभ्रमस्यैव विभ्रमः ।
 मौन्दर्यस्यैव मौन्दर्यं याचनस्यैव याचनम् ॥ ९ ॥
 कुर्यापि मौग्धाकृष्टकाननान्तरभृङ्गया ।
 कान्तया वनमङ्गया कालिनाञ्जमभ्रपणः ॥ १० ॥
 नतप्तदीशः यमाशायाः कौतुकान्मुनिनन्दनम् ।
 मय प्राप्तास्काशाञ्भ्रमानगे मङ्गध्वजः ॥ ११ ॥
 म न चान्द्रास्त्रि कल्यां दृष्ट्वा दिष्टयाथ मां पुरा ।

विहृत्तानिजमर्गो बभूवन्धिरिवाकुलः ॥ १२ ॥

न त्वाप नयनिर्भुक्तगनावत्संमोहनैः नरैः ।

समग्रान्तदानः समं लब्ध्वाचकार नो ॥ १३ ॥

अन्योऽन्यमोहनान्प्राभ्यामावाभ्यामावयोर्मनः ।

नारसा मोहयामास संन्यक्तस्वायुधः स्मरः ॥ १४ ॥

नतोऽप्येत्य तौ नत्या तन्मित्रमिदमस्तु चम् ।

क एष कस्य तनयः कस्येयं कलिकेति च ? ॥ १५ ॥

न चाह श्रूयतां बाले ! यदि शुश्रूषसे रकुटम् ।

श्रीमान्मुनिः पेतकेतुः श्रूयते स्वर्धिभूषणम् ॥ १६ ॥

तमभ्रसरसि स्नानं दृष्ट्वा तत्राञ्जसत्तिनी ।

अमृत श्रीरमुं पुत्रं तत्सौन्दर्योदितस्मरा ॥ १७ ॥

पुण्डरीकाभिधः सोऽयं पुण्डरीके यतोऽभवत् ।

कपिञ्जलोऽस्य कोमारादारभ्य मुहदस्म्यहम् ॥ १८ ॥

दृष्टानीमिन्द्रमदनादेष नन्तुमुपागतः ।

कैलासमौलिकलितकल्याणायतनं महः ॥ १९ ॥

दृष्ट्वेनं द्विविपत्पूज्यं देवी नन्दनदेवता ।

कर्णे कल्पद्रुकलिकामकरोदस्य सादरम् ॥ २० ॥

तरिमन्नेवं वदत्येव मरिगतं स युवाऽब्रवीत् ।

यदि कौतुकमेतस्यां तव दास्यामि शृणताम् ॥ २१ ॥

इत्युक्त्वा स्वयमभ्येत्य स्वकर्णात्स्वेदशालिना ।

निद्रथे निजहस्तेन मम श्रवणि मञ्जरीम् ॥ २२ ॥

न विवेद तदा पाणिच्युतां स्फटिकमालिकाम् ।

अनयं पारपदवीमहमादाय ता द्रुतम् ॥ २३ ॥

तावत्समेत्य सहसा मातुर्माया चेटिका ।

स्नाता देवी त्वमायाहि स्नानार्थं भर्तृदारिके ! ॥ २४ ॥

इत्याकर्ण्य वचस्तस्या मातुर्वशविलीनया ।

मया गन्तुमुपक्रान्तं तत्र संस्थाप्य मानसम् ॥ २५ ॥

मनसा शून्यमिव च वर्त्तमानं पदे पदे ।

ततस्तं कुपितः प्राह कामलोलं कपिञ्जलः ॥ २६ ॥

क्व विरक्तिः क्व विषयः क्व समाधिः क्व लोकता ।

क्व प्रबोधः क्व वा मोहः क्व तपः क्व नु वा रतिः? ॥ २७ ॥

किमेवं क्षणमात्रेण जायसे विषयैर्जितः ।

त्वमप्येवं यदि सखे ! किं तपोभिः किमागमैः ? ॥ २८ ॥

कथं करतलभ्रष्टां कण्ठे च कलितां त्वया ।

अक्षमालामजानानो वर्त्तसे स्मरमोहितः ॥ २९ ॥

इति श्रुत्वा विलक्षो मा मन्वीथा मैवमाः सखे ! ।

अथवा नैव सोहाऽहमक्षमालाह्वगमिमाम् ॥ ३० ॥

इति कुप्यन्निव प्राह स च मां तरले ! त्वया ।

अदत्त्वा नैव गन्तव्यं ममाक्षलतिकामिमाम् ॥ ३१ ॥

निशम्य तन्नितृत्याह चक्षुनिक्षिप्य तन्मुखे ।

समुत्कृप्याक्षमालेति हारमेव ममार्पयम् ॥ ३२ ॥

स च मन्मुखविन्यस्तनिजनेत्राञ्चलो युवा ।

मम मुक्तावलीमेव मेने भ्वापक्षमालिकाम् ॥ ३३ ॥

हागक्षलतयोगार्सान् परिवृत्तिर्यथावयोः ।

तस्मिन्नवसरे जाता तथैव मनसोरपि ॥ ३४ ॥

ततोऽहं सवित्रं प्राप्य मातुः स्नात्वा सरोवरे ।

तेन चोर्गितचित्तं तया सदनमभ्यगाम् ॥ ३५ ॥

सर्वाः सर्वा वदित्कृत्य तत्र तल्लैकसाक्षिणी ।

अनङ्गदूर्विलासानामभव पात्रमादिपम् ॥ ३६ ॥

मुपितेव प्रसुप्तेव मूर्च्छितेव मृतेव च ।

अत्रान्यामचिकित्स्या च तादृशीमगमं दशाम् ॥ ३७ ॥

ततस्तरलिकां दृष्ट्वा सर्वां तत्र विलग्विताम् ।

तत्करे न र्मां मणं विलिङ्ग्यायां त्रितीर्णान्न ॥ ३८ ॥
 तारापट्टेजतां मम उत्तर ! निक्षिप्य चागुरां कण्ठे ।
 अयि सुमुखि ! मन्मथःस्वयमपहर्तुं प्राणारणमुद्युक्ते ॥ ३९ ॥
 इति जम्बुद्विमापार्यां पटन्त्या मे पदे पदे ।
 मना बभूव मत्ता नोकेन चुलुकीकृतम् ॥ ४० ॥
 क्षणं, तल्पे क्षणं सौधे क्षणमुद्यानवीधिषु ।
 न मे कामायमानायाः बभूव क्वापि विश्रमः ॥ ४१ ॥
 न तारो न तुषारागु न मृणालं न चन्द्रनम् ।
 बभूवुर्विगतार्त्तायाः सन्तापगमनानि मे ॥ ४२ ॥
 चिन्तातृलिक्रया चित्तफलकान्तर्विलिख्य तम् ।
 अवेक्षमाणा व्यनयगतः जेपं तमातुरा ॥ ४३ ॥
 ततस्तरलिक्रामायं तत्र मित्रं कपिञ्जलः ।
 समेत्य सदनद्वारि वसतीति ममावधीन ॥ ४४ ॥
 समाहूतो मया तावत्समानोऽनुरुण्टया मिथः ।
 सन्व्युः प्रारभताख्यातुं सर्वपृष्टः स चैष्टितम् ॥ ४५ ॥
 न्वयि चान्स्यां तदा तत्र चरन्तं तमितगततः ।
 दृष्ट्वाहं प्रणयान्कोपं दर्शयन्निदमद्रुवम् ॥ ४६ ॥
 न्वमेवं यत्रहं नात्र स्थास्यामीति त्वान्तिके ।
 निष्टृत्य कुत्राप्यगमं भावं तस्य पर्माहितुम् ॥ ४७ ॥
 मय्यप्यन्तर्हिते दूरं मदनालसमानमः ।
 न कामी सत्वरं प्रापत्पद्भ्यां त्वत्पणिकृताम् ॥ ४८ ॥
 ततः क्षणवियोगार्त्तस्तस्याहं पुनरागतः ।
 तत्रादृष्ट्वा सवयसमभूवमतिविदलः ॥ ४९ ॥
 ममन्तादपि चान्विष्य सरस्तीरलतागृहे ।
 निपीडन्तं विपीडन्तं तं क्वापि समवेक्षिषि ॥ ५० ॥
 विमुक्तमिन्द्रियग्रामैः विनाकृतमिवासुभिः ।

भूताविष्टमिव भ्रान्तचेतनं विवशाकृतिम् ॥ ५१ ॥
प्रावोधयममुं भूयो वचनैः सनिदर्शनैः ।
स चानुल्लङ्घितानङ्गशासनः प्राह सस्मितम् ॥ ५२ ॥
साफल्यमुपदेगानां तस्मिन्यस्य वशे मनः ।
मनो मम परार्थीनं मन्मथाकुलितात्मनः ॥ ५३ ॥
यदीह स्मिन्निति भवान्येन केनापि वर्त्मना ।
सखे ! यथाहं जीवामि तथा प्रयततामिति ॥ ५४ ॥
इति श्रुत्वा कमेष्यामि का चिकित्साऽस्य का गतिः ।
इति संचिन्तयन्नासं कर्तव्ये कातरश्चिरम् ॥ ५५ ॥
श्रयन्त इतिहामेषु विग्ने याः प्रतिक्रियाः ।
ताः सर्वाप्तापशान्त्यर्थं तस्याकार्यं समाहितः ॥ ५६ ॥
मृदुर्लब्धिर्विद्विताः शय्याः पद्मिनीगर्भपट्टवैः ।
मृणालवल्क्यश्चैत्र वितेने वपुर्गावृत्तम् ॥ ५७ ॥
सोऽप्यशार्त्तमिः चि च सान्द्रंशन्दनपट्टवैः ।
शारिःस्वदममृयाद्गमवीजयमनुक्षणम् ॥ ५८ ॥
पाणियन्त्रण निर्दिश्य परीक्षितम्पट्टवम् ।
त्र सर्विभ्य कर्षे चर्चित मकल्य वपुः ॥ ५९ ॥
तेन ज्ञानापहर्ष्यमपि नाभ्यन्तमातुगम् ।
तत्रैव त्रुदायनर्जायित त्वामुपागमम् ॥ ६० ॥
प्रार्थानं, धर्मितमायगशार्त्तं ग तु वनेने ।
इत्यस्य मन्त्रस्य प्रदार्थान्मद कर्षणि ॥ ६१ ॥
इत्युच्यते इत्यपि यथा परीक्षाचरभुपणे ।
निवृत्त्य मन्त्रपरिजयसः संशयः सा परीक्षितम् ॥ ६२ ॥
तत्र कर्षे नदपाने कर्षे वातुर्गर्षार्त्तम् ।
इत्युच्यते इत्यपि यथा परीक्षाचरभुपणे ॥ ६३ ॥
इत्युच्यते इत्यपि यथा परीक्षाचरभुपणे ।

अथाप मनकैरस्तमग्जैवारुणाकृतिः ॥ ६४ ॥
 स्वमान्तरमितेनेव रागपूरेण पुरितम् ।
 सायं मन्ध्याष्टं व्याम सकलं समलक्ष्यत ॥ ६५ ॥
 अनुक्षणं मां मुगन्तीमधैक्षितुमिवाक्षमाः ।
 पद्मिन्यः परमैक्ष्यन्त मीलद्वजविलोचनाः ॥ ६६ ॥
 महता मोहजालेन मर्द्यायमिध मानसम् ।
 नमनाऽजनि सान्द्रेण नयं कञ्चुक्रितं जगत् ॥ ६७ ॥
 मम मत्पेव विफलं गाहेन्द्री दिङ् मनोरथम् ।
 संजहास समालक्ष्यचन्द्रविम्बोदयच्छलात् ॥ ६८ ॥
 चर्चत्र तमसां व्युहं संहर्त्रपि चन्द्रमाः ।
 मसोत्पादयति न्मान्तर्महन्मोहमयं तमः ॥ ६९ ॥
 सन्तप्यमाना शशिनो मयृगैर्वाडवोपमैः ।
 दुग्न्तया दृढशया गृहीता समचिन्तयम् ॥ ७० ॥
 चन्द्रमास्तापयेदेष कालकूटनिभैः करैः ।
 मामिवाद्य मयिन्यस्तजीवितं जीवितेश्वरम् ॥ ७१ ॥
 मन्मथो वपुषा तस्य विजितो वद्धमन्मगः ।
 सहायं चन्द्रमासाद्य शङ्के तं प्रहरिष्यति ॥ ७२ ॥
 स च न्यादियता कान्तः कालेन कलुषा मयि ।
 विभेति न च पित्रोर्मै महती विगृह्यथा (?) ॥ ७३ ॥
 सञ्चिन्त्यैवं तरलिकाद्वितीया केनचिन्पथा ।
 चद्राभिसारिकायेषा निरगच्छं निकेतनात् ॥ ७४ ॥
 अभूदभिसरन्त्या मे कर्णान्ताकृष्टकार्मुकः ।
 प्रदशयन्पुरो मार्गं पञ्चेपुः पटर्वासखः ॥ ७५ ॥
 तदा मे सविधं भर्तुः प्रयान्त्या अपि सादरम् ।
 पदे पदे परमभूद्धमनस्यमकारणम् ॥ ७६ ॥
 अपि मर्षाणि शकुनान्यशंसन्नशुभोदयम् ।

दधौ स्पन्दं पतदिव दक्षिणं मुहुरीक्षणम् ॥ ७७ ॥
 विशङ्कमाना बहुशः स्थित्वा स्थित्वा पदे पदे ।
 जातभीतिरभूवं च जनदर्शनशङ्कया ॥ ७८ ॥
 ततः प्रयान्ती शनकैर्मूकमञ्जरिमेखलम् ।
 कपिञ्जलस्याशृणवं क्रन्दितं कर्णदारुणम् ॥ ७९ ॥
 हा हन्त ! हा गुणनिधे ! हा सखे ! हा सखिप्रिय ! ।
 वयस्यं मामनापृच्छय क्व यासि कुपितोऽसि विम् ? ॥८०॥
 पूर्णकामोऽसि पुष्पेपो ! कृतार्थोऽसि क्षपाकर !
 विधे ! त्वं भव विश्रान्तो वः प्रियं किमतः परम् ॥८१॥
 धिक् पापे ? त्वा महाश्वेन ! अपरम्यद्य सहस्रधा ।
 त्वदुपेक्षणतां येतन्कुलमुन्मलितं गुणैः ॥ ८२ ॥
 प्रत्यापमवकण्यव प्राणैर्मुक्तव मन्वरम् ।
 तल्लतामदनद्राग प्रा प्रम्वलितः पदेः ॥ ८३ ॥
 तत्रान्तर तपदान प्रिय प्राण समुत्थितम् ।
 शयानमङ्ग मुहुरः स्वपन्तमिव मृच्छया ॥ ८४ ॥
 निर्शाधिर्नापतिमिव निर्पाहितगुधारसम् ।
 भस्मशेषमिसाक्षार त्रिपञ्चनमिवारुणम् ॥ ८५ ॥
 न दृष्ट्वा प्राणमव्यक्त त्वत्प पवनारता ।
 निपत्य मुचि निःसजा व्यत्यप शोकविद्वला ॥ ८६ ॥
 ततः प्रवृ य मुचिगन्मव्यक्तपरिदेविताम् ।
 मन्वांसयाच मनदा प्रियानुगमन प्रति ॥ ८७ ॥
 हि गदनेन कि शार्फः शिवा प्रत्यर्पितव मे ? ।
 त्वैव तानि शयाणि म्याम्नुषाम्यादितः परम् ? ॥८८॥
 मर्षर मर्षित सा य रत्ना मन्दभाग्यया ।
 तदेतन्मृदुमर्षाणि मर्षि ! मृदुता निता ॥८९॥
 मरु मर्षितमिषेयमर्षयै कश्चिद्वरः ।

मतादः स्वमगात्तत्र वयस्यमग्णादपि ॥ ९० ॥
 तन्निम्नगमरे चन्द्रविम्बान्कथिद्विनिर्गतः ।
 द्विन्द्यामृतिः पुमान्दोभ्यां पुण्डरीकमुद्रक्षिपत् ॥ ९१ ॥
 तमादाय पुनर्गन्त्रन्दियं दत्तपथः सुरैः ।
 कृतस्मितो मामगदन्किमेतदिति विस्मिताम् ॥ ९२ ॥
 वत्से ! मागाः गुचं भूयो भविताज्जेन सद्गमः ।
 ननु न गुच्य तावत्वं तपश्च समाहिता ॥ ९३ ॥
 इन्धमाभ्यस्य मामिन्दुमण्डले स पुनर्ययौ ।
 नमादिद्रुष्य दृढं दोर्भ्यां दधन्निव्यापिद्रीधितिः ॥ ९४ ॥
 ममादाय वयस्यं वयं यान्तीति क्रुधान्वितः ।
 नं दिव्यमन्त्रमाहृद्ददद्वल्कः रूपिञ्जलः ॥ ९५ ॥
 इत्यमुक्त्या गते तस्मिन् दिव्ये पुंसि दृढव्रता ।
 विश्वस्य तस्य वचनं विभृतयिविभ्रस्पृहा ॥ ९६ ॥
 तपश्चरन्ती वत्तञ्च पित्रोः प्रेमानपेक्षिणी ।
 सर्वाद्विनीया तस्यैव पत्न्युरुज्जीवनोन्मुक्ता ॥ ९७ ॥
 इतः पृथमिदं वृत्तमितः क्रिया भवेदिति ।
 विधिवेत्ति स एवं यो विलोभ्य विदधाति माम् ॥ ९८ ॥
 इन्धमुक्त्या पुनश्चापि रुदन्तीं राजनन्दनः ।
 नेत्रे विमृज्य निःसीमवाप्ये तामिदमब्रवीत् ॥ ९९ ॥
 भद्रे ! त्वं मा कृथाः शोकं मरुता न मृपा गिरः ।
 हरदग्धोऽपि मदनो लेभे रत्या किं न पुरा ? ॥ १०० ॥
 दिव्येन केनचिद्देहो दयितस्य हतो यतः ।
 ततस्ते भविता सत्यं पुनरुज्जीवितः पतिः ॥ १०१ ॥
 तामित्याभवारय तत्रैव विधिं सान्ध्यं विधाय च ।
 अपृच्छतां पुनः शय्यामधिष्ठाय शिल्पामयीम् ॥ १०२ ॥
 सा ते तगलिका ववाद्य सर्वा दुःखैरुसाक्षिणी ।

इति पृष्ठा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥

पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।

तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥१०४॥

कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।

कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥

सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।

स्वसापि स्वामिकन्यापि ममासीद्वत्सला सखी ॥१०६॥

सा मे तपस्ययां ग्विन्ना संविदं व्यतनीदिमाम् ।

सखीनामपि सर्वासां पुगः पित्रोःगमन्निधौ ॥१०७॥

मद्गन्धेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।

करं दास्यामि कर्मचिदह तस्मादनन्तगम् ॥ १०८ ॥

इति प्रतिज्ञा श्रुत्वाभ्याः ता निवर्तयितु मया ।

प्रेषयामामतुः कश्चिन्पितरं वेत्रिणं मम ॥ १०९ ॥

तेन श्रीगण्डनाम्ना मा तदर्थं प्रेषिता मया ।

श्वःप्रातरेयति च मे तन्मन्देश निवेदितुम् ॥११०॥

श्रुत्वेति वचन तस्यास्तदारभ्यांदिनस्पृहः ।

कादम्बर्यां स्थाचिच्च ता निशामन्यवाहयत् ॥ १११ ॥

नतस्तर्गविका प्रातस्तस्याः मन्देश गरिणी ।

केशुर्वेन भृत्येन कादम्बर्यां महायया ॥ ११२ ॥

चन्द्रासीत् स्यात्वायस्य सा दगादेव तन्मर्या ।

पृष्ठास्येव मत्तः पृष्ठास्येव महायया ॥ ११३ ॥

तस्ये नन्वा मद्गन्धेता तादृशी च गणमतुः ।

कादम्बर्यां निवर्तित मविदा जतिरुत्तमम् ॥ ११४ ॥

संविदन्त स्याः सा चान्तःसविदःप्रतिपादकम् ।

मत्तः चन्द्रासीत् स्यात्वायस्य सा दगादेव तन्मर्या ॥ ११५ ॥

मत्तः चन्द्रासीत् स्यात्वायस्य सा दगादेव तन्मर्या ।

नत्न्या संविदो बालां विनिवर्णयितारम्भम् ॥ ११६ ॥
 विमप्यन्यन्माताभाग ! क्रियतां भवतापि च ।
 यद्वि ते मयि बालमत्यं स्तःकार्यक्षतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
 दृष्ट्वा काःस्वरी त्वं च दृष्ट्वाफाल्यमानुति ।
 किञ्चिन्वर्धनान्त्वा च कृतार्थयतु लोचने ॥ ११८ ॥
 सा कान्तिशीलमौजन्यमोन्द्र्यप्रमुग्धः गुणैः ।
 भवाद्दशां भवत्येव प्रेक्षणीयेषु चम्बुषु ॥ ११९ ॥
 इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य ता व्रजन्तीं स कौतुकी ।
 अन्यगारुय तुरगं हेमकृद्वपुरं ययौ ॥ १२० ॥
 पुरं तदखिलोदारं पुग्न्दरपुरोपमम् ।
 चित्रं चैत्रम्यं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१ ॥
 मन्ययायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमरीचिभिः ।
 मध्ये तत्र महोन्नयं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
 मंचरत्तारकावृन्दमोधमण्डलवेदिकम् ।
 गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
 तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तकक्षान्तया समम् ।
 ददर्श दक्षिणराजमन्दिगस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
 नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
 कन्यकाशृहमन्त्रेण धन्वनेव विनिर्मितम् ॥ १२५ ॥ युग्मम् ॥
 तत्र मुक्तामये कापि मध्ये महति मण्डपे ।
 शरदम्बुदगर्भस्थं समाजमिव विद्युताम् ॥ १२६ ॥
 स्रग्न्ततः पल्लवितं सान्द्रैराभरणांशुभिः ।
 वीरुशामिव विद्योति कुलं कुसुमपल्लवैः ॥ १२७ ॥
 तन्वपास्तसुरस्त्रैणामन्ववायमिव श्रियः ।
 मन्यमानमनङ्गेन कन्यकावृन्दमैक्षत ॥ १२८ ॥
 अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमभिनवयौवनरूपभूषणानाम् ।

इति पृष्ठा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥
 पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।
 तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥१०४॥
 कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।
 कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥
 सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।
 स्वसापि स्वामिकन्यापि ममासीद्वत्सला सखी ॥१०६॥
 सा मे तपस्यर्या खिन्ना संविदं व्यतनीदिमाम् ।
 सखीनामपि सर्वासां पुरः पित्रोःसन्निधौ ॥१०७॥
 महाश्वेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।
 करं दास्यामि कस्मैचिदहं तस्मादनन्तरम् ॥ १०८ ॥
 इति प्रतिज्ञां श्रुत्वास्याः ता निवर्तयितुं मया ।
 प्रेषयामासतुः कश्चित्पितरौ वेत्रिणं मम ॥ १०९ ॥
 तेन क्षीरोदनाम्ना सा तदर्थं प्रेषिता मया ।
 श्वःप्रातरेप्यति च मे तन्मन्देश निवेदितुम् ॥११०॥
 श्रुत्वेति वचनं तस्यास्तदारभ्योदितस्पृहः ।
 कादम्बर्यां कथंचिच्च ता निशामन्यवाहयत् ॥ १११ ॥
 ततस्तरलिका प्रातस्तस्याः मन्देशधारिणी ।
 केयूरकेन भृत्येन कादम्बर्यां सहाय्यो ॥ ११२ ॥
 चन्द्रापीडं तमालोक्य सा दगादेव तन्सखी ।
 पुंसासमेव संजज्ञे पुण्डरीकाङ्गहारिणम् ॥ ११३ ॥
 नन्वा महाश्वेता तावुभौ च गशंसतुः ।
 निगदित मविदां जनितिलङ्घनम् ॥ ११४ ॥
 सा चान्तःमविदःप्रतिमोचनम् ।
 नेति मस्मिन् त ततोऽब्रवीत् ॥ ११५ ॥
 याम्यता मर्त्या शुचम् ।

नहत्या संविदो बालां विनिवर्त्तयितास्म्यहम् ॥ ११६ ॥
 किमप्यन्यन्महाभाग ! क्रियतां भवतापि च ।
 यदि ते मयि वात्सल्यं इतः कार्यक्षतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
 दृष्ट्वा काशस्वरीं त्वं च दृष्टिसाफल्यमाप्नुहि ।
 किञ्चित्त्वर्धनान्सा च कृतार्थयतु लोचने ॥ ११८ ॥
 सा कान्तिशालसौजन्यसौन्दर्यप्रमुखः गुणैः ।
 भवाद्दृशां भवत्येव प्रेक्षणीयेषु वस्तुषु ॥ ११९ ॥
 इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य तां व्रजन्तीं स कौतुकी ।
 अन्यगारुड तुरगं हेमकृत्पुरं ययौ ॥ १२० ॥
 पुरं तदखिलोदारं पुरन्दरपुरोपमम् ।
 चित्रं चैत्रगन्धं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१ ॥
 सन्ध्यायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमरीचिभिः ।
 मध्ये तत्र महोच्छ्रायं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
 मंचरत्तारकाष्टन्दसौधमण्डलवेदिकम् ।
 गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
 तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तकक्षारतया समम् ।
 ददर्श दक्षिणराजमन्दिरस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
 नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
 रुन्यकागृहमन्त्रेण धन्वनेव विनिर्मितम् ॥ १२५ ॥ युग्मम्
 तत्र मुक्तामये कापि मध्ये महति मण्डपे ।
 शरदम्बुदगर्भगन्धं समाजमिव विद्युताम् ॥ १२६ ॥
 स्रान्ततः पल्लवितं सान्द्रैर्गभरणांशुभिः ।
 वीरुधामिव विद्योति कुलं कुमुदपल्लवैः ॥ १२७ ॥
 नन्यपास्तसुरस्त्रेणमन्ववायमिष श्रियः ।
 मन्यमानमनङ्गेन रुन्यकाष्टन्दमक्षत ॥ १२८ ॥
 अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमि . . . . .

मन्द्रो मरुन्नतः पौष्पं सर्गेऽस्याःसाधनानि किम् ॥ २५ ॥

कचिन्नभः कचिच्चन्द्रः कचिद्वज्रं कचित्सरः ।

अस्याःसर्गविधौ नूनमपरःस्यात्सरोजभूः ॥ २६ ॥

संमोहनी मन्मथस्य गक्तिः किंवा जगीरिणी ।

इन्द्रियाकर्षणे पुंमामियं किमधिदेवता ॥ २७ ॥

इति संचिन्तयन्नेना वीक्षमाणः स विस्मयी ।

निमेषवत्ताममकृन्तिनिन्द निजनेत्रयोः ॥ २८ ॥

सा चाप्रतिमरूपं न दृष्ट्वा पुंमृष्टिभयणम् ।

वभूव विस्मयवती विवशा च मनोभुवा ॥ २९ ॥

चमन्दुर्वाणयोगेवमितरेतर्गमीक्षितैः ।

प्रबुद्ध इव पुष्पेषुः प्रहृष्यन्नुदभक्तयोः ॥ ३० ॥

नतः मन्वरमुत्थाय महाश्वेता प्रणम्य सा ।

परिष्वज्य च पर्यङ्कमभ्यागंपद्यदान्मनः ॥ ३१ ॥

कृतातिथ्यः कृता मांजपि तन्मरुत्या मदलेखया ।

तस्यै स्नेहाञ्जलि चक्रे सा च नुन्नाम्य तेजसा ॥ ३२ ॥

नन्पर्यङ्कशिरोभागे स्थापितं गन्निविष्टरे ।

निर्दिशन्ती नृपमुतं महाश्वेता जगाद ताम ॥ ३३ ॥

अयि भद्रे ! कुमारेऽयमवन्तीभर्तुगन्मजः ।

चन्द्रार्पादः स्वयं नाम्ना मरुत्श्वन्दमा इव ॥ ३४ ॥

विजये वृगितामत्र विचरन्मृगया वने ।

पुण्यैः एगाकृतैः प्रापन्मम पृथ्व्युगश्रमम् ॥ २५ ॥

नय मंदर्शनायाद्य पार्थितः प्रणयान्मया ।

ममानुजाय वचनं तवाल्हृन्ते सभाम् ॥ ३६ ॥

आगाधनीयो तस्माकमग्नित्प्ययं गुणैः ।

भजन्ति भवनं दिष्टया पुण्याः पुनर्गदशः ॥ ३७ ॥

इत्यं वदन्त्यां सा तस्यामेकान्ताभ्युदितम्पृष्टा ।

तस्मिन्विन्यस्तचित्तैव चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥५१॥

सायं भुक्तवते तस्मै सा ततो मदलेखया ।

हारं कमपि नीहारगौराकागमदापयत् ॥ ५२ ॥

कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।

अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः ममत्यगात् ॥ ५३ ॥

तयोः सन्नद्धपञ्चेपुव्यथयोर्वद्धरागयोः ।

कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिग्विवागमत् ॥ ५४ ॥

ततः प्रातः स्वशिविरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।

केयूरकमुखैः वैश्विद्वन्धर्वैरगन्विता ययौ ॥ ५५ ॥

ददर्गाच्छांढतीरस्थं स गच्छन्मैन्यमात्मनः ।

आगतं निजमध्वानमवेत्याश्वगुगाङ्कितम् ॥ ५६ ॥

सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सर्वैशम्पायनादिभिः ।

विनिवर्त्य च गन्धर्वांस्त्रिवेश पटमण्डपम् ॥ ५७ ॥

स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयसः पुरः ।

आगम्य किन्नरद्वन्द्वमखिलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥

महाश्वेतामयं तावन्मनो पागार्द्रितं ब्रह्म ।

स वैशम्पायनस्तस्य सखाज्जतः समतायत ॥ ५९ ॥

अथापरंशुगागत्य विभु केयूरकोज्ज्वीत ।

द्विदृक्षते पुनर्देव ! भवन्तं भर्तृदायिका ॥ ६० ॥

सर्वथा तत्र भवता सा परिगक्रियता मथली ।

इत्याहता ययौ सांध्य तुर्गाः पत्रलेखया ॥ ६१ ॥

तत्र कन्यागृहं प्राप्य नामनङ्गज्वगतुगाम् ।

शयानां पुष्पशयने ददर्श ह्रिमयेष्मनि ॥ ६२ ॥

विधायमानैर्वहृथा सर्वाभिम्नापशान्तये ।

अपि शान्तापसरुर्परभिर्दृढस्पर्ज्वगाम् ॥ ६३ ॥

शान्तितांचितमन्कारमन्त्रादृन्धितया तया ।

प्रादर्शयत्पत्रलेखां वदमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
 ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
 स स्मितोदरमधुरं साकृतं समभाषत ॥ ६९ ॥
 काऽयं ज्वरः कुण्डलाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
 पुष्पेपुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
 इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
 वदनं मदलेखायाः सग्व्या साकृतमैक्षत ॥ ७१ ॥
 सा तयोर्विदिताहृतव्यापाराथ विचक्षणा ।
 उवाच मधुरोदारमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
 कुमार ! विषमो ह्यस्याः कोप्यदृष्टपुराज्वरः ।
 मन्ये चित्तभुवः क्षोभार्त्तिकं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
 कलये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
 तस्याधुना कथं शंस कुसुमेपुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
 भवानेव हि जानाति भैषज्यं तदितः परम् ।
 भवतः स्पर्शमात्रेण स्वैरमस्याः सुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
 इत्याकर्ण्य विदग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
 मदनाग्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेत्तसा ॥ ७६ ॥
 तत्रैवं मधुरालापैः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
 कृच्छ्रात्तया कृतानुज्ञः कृती स्वं शिविरं ययौ ॥ ७७ ॥
 इयं प्रातरितो ग्यायादित्येवं याचितस्तया ।
 तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
 स प्राप्तशिविरस्तावत्सन्देशं पितुरागतम् ।
 ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
 ततश्चोरितचित्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
 पितुर्दत्तमजानानः प्रास्थित प्रेमदुःखित ॥ ८० ॥
 मिथः प्राह स निर्गच्छन्मेघनादं चमपतिम् ।

तस्मिन्विन्यस्तचितैव चक्रे स्नानादिकाः-क्रियाः ॥५१॥

सायं भुक्तवते तस्मै सा तनो मदलेखया ।

हारं कमपि नीहारगौराकारमदापयत् ॥ ५२ ॥

कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।

अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः समत्यगात् ॥ ५३ ॥

तयोः सन्नद्धपञ्चेपुव्यथयोर्वद्धरागयोः ।

कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिग्विवागमत् ॥ ५४ ॥

ततः प्रातः स्वशिविरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।

केयूरकमुखैः कैश्चिद्गन्धर्वैरन्वितो ययौ ॥ ५५ ॥

ददृशाच्छोदतीरस्थं स गच्छन्मैन्यमात्मनः ।

आगतं निजमध्वानमवेत्याश्वत्थुराङ्कितम् ॥ ५६ ॥

सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सर्वैशम्पायनादिभिः ।

विनिवर्त्य च गन्धर्वान्विवेश पटमण्डपम् ॥ ५७ ॥

स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयसः पुरः ।

आग्भ्य किन्नरद्वन्द्वमग्विलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥

महाश्वेतामयं तावन्मनो मार्गार्द्रितं वहन ।

स वैशम्पायनस्तस्य सखाज्जन्तः समतापयत् ॥ ५९ ॥

अथापरंशुरागत्य विभुं केयूरकाञ्जवीन ।

दिदृक्षते पुनर्देव ! भवन्तं भर्तृदारिका ॥ ६० ॥

सर्वथा तत्र भवता मा परिक्त्रियतां स्थली ।

इत्याहता ययौ सांध्यं तुरगाः पत्रलेखया ॥ ६१ ॥

तत्र कन्यागृहं प्राप्य तामनङ्गज्वगतुगाम् ।

शयानां पृष्पशयने ददृश ह्रिमयेष्मनि ॥ ६२ ॥

विधीयमानं ब्रह्मिणी सग्रीभिस्तापशान्तये ।

अपि शान्तापकरणं भित्तिद्वारं ज्वगतुगाम् ॥ ६३ ॥

कल्पितोचितमन्कारस्तन्पादुन्वितया तथा ।

प्रादर्शयत्पत्रलेखां वदमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
 ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
 स स्मितोदरमधुरं साकृतं समभाषत ॥ ६९ ॥
 काऽयं ज्वरः कुङ्गाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
 पुष्पेषुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
 इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
 वदनं मदलेखायाः सग्व्या साकृतमक्षत ॥ ७१ ॥
 सा तयोर्विद्रिताहृतव्यापाराथ विचक्षणा ।
 उवाच मधुरोदरमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
 कुमार ! विषमो हस्याः कोप्यदृष्टपुराज्वरः ।
 मन्ये चित्तभुवः क्षोभार्त्तिकं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
 कलये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
 तस्याधुना कथं शंस कुसुमेषुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
 भवानेव हि जानाति भेषज्यं तदितः परम् ।
 भवतः स्पर्शमात्रेण स्वरमस्याः मुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
 इत्याकर्ण्य विद्रग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
 मदनान्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेतसा ॥ ७६ ॥
 तत्रैवं मधुरालापः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
 कृच्छ्रात्तया कृतानुजः कृती स्वं शिविरं ययौ ॥ ७७ ॥
 इयं प्रातरितो यायादित्येवं याचितस्तया ।
 तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
 स प्राप्तशिविरस्तावत्सन्देशं पितुरागतम् ।
 ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
 तन्श्चोरितचित्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
 पितुर्वृत्तमजानानः प्रास्थित प्रेमदुःखितः ॥ ८० ॥
 इतिः प्राह स निर्गच्छन्मेघनाटं चमूपतिम् ।

अयि ! केयूरकः प्रातरागच्छेत्पत्रलेखया ॥ ८१ ॥
 ततो यात्राप्रणामादि देव्यै मम निवेदय ।
 त्वं च कैश्चिद्दिनैरेहि पुरो मां पत्रलेखया ॥ ८२ ॥
 इत्थमादिश्य पार्श्वस्थं वैशम्पायनमाह च ।
 अद्य गच्छाम्यहं तातपादालोकनकौतुकी ॥ ८३ ॥
 प्रस्थाप्य मेघनादेन पत्रलेखां पुरः पुरीम् ।
 विश्रामयन्पथि बलं शनैरेहि पुरीमिति ॥ ८४ ॥
 तथैवारुह्य तुर्गं निवृत्य निखिलान्नृपान ।
 परिमेयपरीवारः प्राप कैश्चिद्दिनैः पुरीम् ॥ ८५ ॥
 तारपीडः समाकर्ण्य प्राप्तं प्रमदवान्सुतम् ।
 प्रत्युद्ययौ पुरस्कृत्य शुकनासं स्वबन्धुभिः ॥ ८६ ॥
 चिराध्वन्यतया श्रान्तां पश्चाद्विश्राम्य वाहिनीम् ।
 वैशम्पायनमायान्तं तत्ति तृभ्यां न्यवेदयत् ॥ ८७ ॥
 ततः सुचिग्मन्द्रैर्वन्धुभिर्वहुमानितः ।
 कादम्बर्याः स्मग्नेव तस्थौ तत्र स्मरातुरः ॥ ८८ ॥
 ततः सा मेघनादेन पत्रलेखा पुरस्कृता ।
 कुमारविग्रहभामा द्विवसैः कैश्चिदाययौ ॥ ८९ ॥
 साथ कादम्बरीं तस्मै शशंस दृढसंज्वराम् ।
 अनुक्षणमनङ्गन प्रापितप्राणदुर्दशाम् ॥ ९० ॥
 सन्दिष्टं च तथा तस्याः स निगम्य समाकुलः ।
 महतीमगमाच्चिन्ता मदनेनाप्यनुद्यतः (?) ॥ ९१ ॥
 कथञ्चिन्नातद्विषयः स पित्रोरुपलालनैः ।
 कल्पवल्कलयामास तल्पसाक्षिव्यथो निशाम् ॥ ९२ ॥
 स चित्रग्रथकन्यायाः सन्देशं चरितानि च ।
 नवं नवमिवाप्राक्षीन्पत्रलेखां पदे पदे ॥ ९३ ॥
 न म्नानं नोज्ज्वलं वासो नानुलेपो न भूषणम् ।

न निद्रा चाभवन्नस्य स्वप्नेऽपि सुखहंतवः ॥ ९४ ॥
 न नृत्ये नैव गीतेषु न वीणायां न षण्णुषु ।
 सक्तः स केवलं तत्र वन्दीव विदधे स्थितिम् ॥ ९५ ॥
 स कदाचित्ततः शिप्रासकतोपान्यभूमिषु ।
 विनेप्यन्विरहश्रान्तिं व्यचग्न्यत्रलेखया ॥ ९६ ॥
 तत्र द्विवैरनुगतं तुरङ्गस्त्वग्निक्रमैः ।
 स केतूरकमायान्तं दृढशाध्वकृशाकृतिम् ॥ ९७ ॥
 स तेन कृतमन्कारः सदनाद्यानवर्चिना ।
 पृष्टः कर्णमाचष्ट कादम्बर्यां चोष्टितम् ॥ ९८ ॥
 देवासुर्णय दत्त्वेनां मेघनादकरं मया ।
 निष्टुतेनात्र भवतो वृत्तं देव्यं निवेदितम् ॥ ९९ ॥
 महाभक्ता तदाकर्ण्य महादुःखमुपेयुषी ।
 अगाद्द्वैराग्यतो देवीमनापृच्छय स्वमाश्रमम् ॥ १०० ॥
 देवी धियाष्टमित्येव द्यान्दीदेव कर्त्री ।
 निपत्य भुवि निःसंज्ञा निष्प्राणेवाभवादिग्म् ॥ १०१ ॥
 ततः सा किञ्चिदुन्मील्य तालवृन्तानिलादिभिः ।
 मद्दलेखे ! कुमारेण कृतमन्यः परोति रिम् ॥ १०२ ॥
 इत्युत्तरा जातरेवर्ष्या प्रस्थाप्य सकलाः सर्वाः ।
 कृतायमुष्टना तल्पे तर्पेयापनयदिनम् ॥ १०३ ॥
 ततः परेश्वराग्न्य तस्या गारुतराज्यरः ।
 विदीपतः शोषयति मृणालमदृलं दपुः ॥ १०४ ॥
 न तर्पे न हिमागारे न तल्पे न सर्वाजने ।
 न वर्षाषु न शोषाने नापस्तस्याः प्रज्ञानयति ॥ १०५ ॥
 निर्विवाधिव त्क्षेत्रे पशवपशुः पशोन्तयोः ।
 सञ्जैशुभारा स तन्त्रं सःसने उयोः ॥ १०६ ॥
 नै वामं मूर्ध्नि श्मशानेषु ।

मा निशां चक्रवार्काभिः समं नयति सव्यथा ॥१०७॥

चन्द्रालोकादपि विषं चन्द्रनादपि पावकम् ।

बोधादपि पुनर्मूर्च्छा भूयः सा बहु मन्यते ॥ १०८ ॥

कोलाहलैः कोकिलाना दत्तकर्णज्वरादिव ।

उद्देग भृशमुद्यानविहारेषु विभर्ति सा ॥ १०९ ॥

विवर्णविकल्मषस्तविवशग्विन्नविग्रहा ।

मुग्धा स्पर्शभुजङ्गन मुद्गदोष्टैश्च मुह्यति ॥ ११० ॥

चरन्ति स्थानतां गन्तु प्राणास्तस्याः प्रतिक्षणम् ।

तान्निरुद्ध पुन स्पष्टं नास्त्वदर्शनस्पृहा ॥ १११ ॥

त्वदायनापग्रहणस्वदृशाना च रर्षिनः ।

त्वन्मन्त्रनिर्वापगर्ष्य सा पुन न च तीक्ष्णम् ॥ ११२ ॥

दन्धमेना वदा शानप्राणा प्रसरसायकः ।

मन्तापर्याति च स्पर्शाश्रितता इदमन्तर ॥ ११३ ॥

श्रित नन्मुपयत च सा स्पर्श सादृशसकृत्पाम् ।

नयत्र नस्या पापन निवन्त्यस्त इव भणम् ॥ ११४ ॥

पुत्रमेव स्थानतस्य पुनस्तस्या पर्यायति ।

नान्ताश्रितता नस्या इवसात श्रितवत् ॥ ११५ ॥

स्वयं स स्वश्रितान च स्वस्य सद्रुद्धय

इत्यन्ताश्रितता नय च श्रितता शानतादय ॥ ११६ ॥

नन् इत्यन्ताश्रितता श्रितता श्रितता श्रितता

इत्यन्ताश्रितता श्रितता श्रितता श्रितता ॥ ११७ ॥

स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं

स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं ॥ ११८ ॥

स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं

स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं ॥ ११९ ॥

स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं स्वयं

अथतिप्ये पुनर्द्रष्टुं प्राणैः कण्ठगतेरपि ॥ १२० ॥
 इत्यमन्योन्यवचनेर्नीता तत्र निशाञ्जुना ।
 अश्रावि च बलं प्रातरथो दशपुरागतम् ॥ १२१ ॥
 कृताश्वासः कृती तावत्केयूरकमुवाच तम् ।
 दर्शनं भविता देव्या देवादासन्नमेव मे ॥ १२२ ॥
 सपत्रलेखस्त्वं गत्वा देवीमाश्वासय द्रुतम् ।
 इत्याद्रिश्याध्वसाहाय्यं मेघनादं व्यधात्तयोः ॥ १२३ ॥
 प्रस्थाप्य तान्प्रतिययौ प्रन्यूषे सैन्यपात्पनः ।
 तत्र केनापि न ज्ञानःसुहृदंद्रष्टुमुत्सुकः ॥ १२४ ॥
 स वैशम्पायनगृहं पृच्छन्प्रतिपदं जनान् ।
 च्च वैशम्पायनात्रेति केनाप्याक्षिप्तवागभूत् ॥ १२५ ॥
 हा च्च यात प्राप्तशोको जज्ञे (स) स्वसैनिकैः ।
 वैशम्पायनवृत्तान्तं विचित्रं वक्तुमक्षमैः ॥ १२६ ॥
 नत्वा नतो नरेन्द्रं तं पृच्छन्तं सुहृदं प्रियम् ।
 शशंसुरेवं सत्रासं सशोकं च सविस्मयम् ॥ १२७ ॥
 देव ! देवान्न ते सग्व्युर्न किञ्चित्कुशलेतरम् ।
 मा कृधा मनसि क्षोभं वदामस्तस्य चेष्टितम् ॥ १२८ ॥
 स वैशम्पायनमन्त्र भवतो निर्गमात्परम् ।
 सकौतुकं सरस्तीरे बभ्राम विरहार्त्तवत् ॥ १२९ ॥
 तत्र नष्टपिबान्निष्यन्स्मरन्निव च विस्मृतम् ।
 भ्रान्त्वा मुचिरमध्यास्त वचचित्तीरलतागृहम् ॥ १३० ॥
 स्थितं चिराय नत्रैवतव द्रम सविस्मयाः ।
 इतो गन्तव्यमुत्तिष्ठ सग्व्युराज्ञां विधन्स्वते ॥ १३१ ॥
 इत्थमुक्तो जगादास्मान्यूयमद्यैव गच्छत ।
 चलितुं नैव शयनोमि पदं चास्मात्प्रदेशतः ॥ १३२ ॥
 नो हेतुरिति नो जाने सग्व्यैव शतथा शपे ।

इतो यदा चलिष्यामि तदा मे प्राणसंशयः ॥ १३३ ॥

कस्य दुष्कर्मणः पाकात्कम्य वाथ विधेर्वलात् ।

सुहृदालोकसौख्यस्य दूरेऽस्मि घृतदुर्दशम् ॥ १३४ ॥

तद्गत्वा तातपादेभ्यः सुहृदे च सुजन्मने ।

निवेदयत निर्हेतुमीदृशी मम दुर्दशाम् ॥ १३५ ॥

इत्युक्त्वा वयमेतेन विधिना विद्वलाशयाः ।

सान्त्वनैस्तर्जनैश्चापि शतधा बोधयाम तम् ॥ १३६ ॥

तत्सर्वमभवत्तस्मिन् भस्मन्येव परं हृतम् ।

कृताहारश्च तत्रामीत्फलाद्यैः प्रार्थितश्चिरम् ॥ १३७ ॥

ततश्चिद्विवसादूर्ध्वं तं दृष्ट्वा तादृशस्थितिम् ।

संस्थाप्य तस्य रक्षायै तन्मैन्यं वयमागताः ॥ १३८ ॥

इत्याकर्ण्य मुहद्वृत्तमसंभाव्यं कथाम्वपि ।

विभुर्वभूव प्रथम पात्र प्रेमशोकयोः ॥ १३९ ॥

मुहदः शोकजनकमपि वृत्तान्तमद्भुतम् ।

भेने कादम्बर्गप्राप्तिकारणं पुनरात्मनः ॥ १४० ॥

ततो निवृत्त्य स ययो शुकनामस्य पन्दिरम् ।

ममाश्रमयता राजा पत्न्या चापि परिहृतम् ॥ १४१ ॥

हा वन्म ! हन्त ! केयमकालेन वनवासिता ।

पितरो तो पत्नियञ्च किं तपोभिः कृतैः फलम् ? ॥ १४२ ॥

इत्याक्रान्दितमाकर्ण्य तन्मातुः शोकविद्वलः ।

दृश्ये मच्चि वत्र वर्तमान पर्दाभुजा ॥ १४३ ॥

ननक्तं प्रगतं दृष्ट्वा तनूजे धर्मापतिः ।

जल्पन्नुज्जगद्दिव शोकवागेवसमाहृत्यः ॥ १४४ ॥

वन्म ! वागो वन प्राप्ते वैशम्पायन एव यत्र ।

तत्रैव शोकस्तन्मन्ये सख्यतां तत्र कारणम् ॥ १४५ ॥

इति तां वाचयन्वागत्य शुकनामस्यपत्न्याम् ।

कुमारोपरि कौलीनमारोपितममर्षयत् ॥ १४६ ॥

देव ! त्वत्तोऽपि दयया कुमारो क्षतिरिच्यते ।

तस्मिन्या प्रीतिरेतस्य सा न देव्यां न च त्वयि ॥१४७॥

सर्वानवद्यचारित्रः कृती कृतयुगोचितः ।

मैवं वाच्योऽत्र भवता टोपस्तस्यैव दुर्मतेः ॥ १४८ ॥

पुंसः पुराकृतैः पापकर्मभिः कामचारिणः ।

शत्रवः पुत्रतामेत्य दुःखयन्ति दुर्गीहिताः ॥ १४९ ॥

चन्द्रापीडं समाक्षिप्य स्तनं प्रस्नुतमात्मनः ।

अपाययत् देवीयं अमुना तच्च विस्मृतम् ॥ १५० ॥

किं कृतो हीनकक्षायां कुमारादपि च त्वया ।

किं नार्चयन्ति भूपालाः कृतप्रणतयो भुवि ? ॥ १५१ ॥

किं नैश्वर्यं किं न राज्यं किमूनं त्वत्प्रसादतः ।

मन्दभाग्यो वने वासं सर्व संत्यज्य वाञ्छति ॥ १५२ ॥

किमन्यत्केलिसुहृदं स्वामिं च सुखावहम् ।

स चन्द्रापीडमुन्मुच्य दृ तः किं न जायते ? ॥ १५३ ॥

य ईदृशगुणः पापः पित्रोः शोकानलेन्धनम् ।

शुकवत्पाठितः सांज्यं शुकजातौ पतिष्यति ॥ १५४ ॥

इति शोकाकुलस्यास्य वाचं श्रुत्वा महीपतिः ।

तमाह शापो न शिशोः कार्यः कोपेऽपि च त्वया ॥१५५॥

सर्वथाऽत्र तमानीय तस्य विज्ञाय निश्चयम् ।

अनुरूपं विधास्यामो मनः शोकाय मा कृथाः ॥ १५६ ॥

तस्मिन्नेवं वदत्येव कुमारो रचिताञ्जलिः ।

असहिष्णुरमुं प्राह टोप विन्यस्तमात्मानि ॥ १५७ ॥

आनेप्याभ्यहमेवैनमनुज्ञा तात ! दीयताम् ।

न चैन्नराः करिष्यन्ति मध्येवापयशो महत् ॥ १५८ ॥

इति घृवाणं नृपतिरेतदानयनोत्सुकः ।

मठाचेतासुरवादेनं श्रोतुं प्राप तदाश्रमम् ॥ ३ ॥
 तत्रापश्यत्तरलिकाधारितां दुःखवारिधौ ।
 मज्जन्तीं तां महाश्वेतां प्रपच्छ च पराकुलः ॥ ४ ॥
 सा समाश्वसिता तेन पृष्टा च प्रेमशालिना ।
 रुदती विरसं प्राह वाप्पगर्भितया गिरा ॥ ५ ॥
 कथं वा श्रावयिष्यामि कल्याणप्रकृतेस्तव ।
 कृतं मया कितवया कुमार ! कुशलेतरम् ॥ ६ ॥
 पुण्डरीकेन यत्पूर्वं महाभाग ! ममाभवत् ।
 तत्तादृशमिदं चान्यदकस्मादागतं मम ॥ ७ ॥
 श्रुत्वा केयूरकमुखाच्चां पितुः प्राप्तमन्तिकम् ।
 कादम्बर्यपतद्भूमौ मुमूर्च्छुग्वि मूर्च्छिता ॥ ८ ॥
 ततस्तत्र प्रयाणेन तस्यास्तापनव्याकुला ।
 तामनापृच्छय वैराग्यादहमाश्रममागमम् ॥ ९ ॥
 अथालक्षि मया कश्चिदेकाकी ब्राह्मणो युवा ।
 आयुष्मत्सदृशाकारो भूताविष्ट इव भ्रमन् ॥ १० ॥
 स ज्ञातपूर्वं इव मां समुपेत्य शनैर्युवा ।
 कुर्वन्कूलंकपं प्रेम कामी मामिदमववीत् ॥ ११ ॥
 क्व तपः कठिनं बाले ! क्व वा ते कोमला तनुः ।
 क्व वा ग्रीष्मातपो घोरः क्व वा चान्द्री कला नवा ? ॥ १२ ॥
 तपसा तापयसि चेन्मृणालमृदुलं वपुः ।
 देयं निवापसलिलं देवायापि मनोभुवे ॥ १३ ॥
 अथवा मोहनैरस्त्रैरवधुयैक्षवं धनुः ।
 तपोवने तत्रैवास्तां बलकली मकरध्वजः ॥ १४ ॥
 ततोऽनुरूपं रमणमङ्गीकृत्य त्वमञ्जसा ।
 सफलीकुरु तारुण्यं भूरिलावण्यभूषणम् ॥ १५ ॥
 चदन्तमेवं तरुणं मदनार्त्तमहं रूपा ।

एतन्ना पुण्डरीके रं गत्या न्याग्यम् ॥ १६ ॥
नभिन्नेन दिने गतादिने ग्जनीकरे ।
स्पर्श्याः पुण्डरीकस्य निशब्धनेगर्गे मे ॥ १७ ॥
नातन्य नर्यां गाढ तापितभिनजन्मना ।
समेत्य सतिरे तस्यावभव तदि मे भयम् ॥ १८ ॥
कम्बं किपत्र ते कार्यमिति पूर्णं भिया मया ।
जानकस्यो जगद्वयं क्षामार्तिः कल्पिताद्भुक्तिः ॥ १९ ॥
क्वचिन्कामः क्वचिन्मामः क्वचिन्मन्त्रानिन्द्य माम् ।
तापर्या न चक्रोगति ' रक्ष मा गण्णागतम् ॥ २० ॥
अभ्युद्विद्धितपर्याः समृक्तिं तस्यावकर्ष्य ताम् ।
आन्मानमपि नाजान ज्वलन्तीव स्या क्षणम् ॥ २१ ॥
तत इन्द्रोर्गभिमुखा पुण्डरीकं विभाव्य तम् ।
आचम्य जलमादाय कामण्डलकमत्रवम् ॥ २२ ॥
यद्यह न प्रमाद्यामि पुण्डरीकमनुव्रता ।
भवेत्तारापते ! सन्या भगवन्मम भार्ता ॥ २३ ॥
शुकस्येव श्रुतं यस्य कामाचाराय कल्पते ।
सोऽयं शुभेतराचारः शुक एव भवेदिति ॥ २४ ॥
ततः स महिरा किंवा स्वदुष्कर्मफलेन वा ।
पपात पादयोर्विचित्रातेनेव पराहतः ॥ २५ ॥
मृतस्तदैव विधिना विभाते विरहात्तिया ।
आयुष्मन्मित्रमाख्याहि शोचन्त्या तस्य सेनया ॥ २६ ॥
इत्थमायुष्मतो मित्रवियोगप्रतिपादिनी ।
तदा प्रभृति शोकाब्धौ तरामि हितजीविता ॥ २७ ॥
श्रुत्वेति वृत सुहृदः स्वभावविरसं शुचा ।
यफाल हृदयं तस्य पद्मकोशमिवौषसा ॥ २८ ॥
त्तावत्पतन्तमालिङ्ग्य धारयन्ती तमाकुला ।

हा कष्टमिति हेमस्य पर्यदाद्विदनात्मजा ॥ २९ ॥
 दृष्ट्या तस्य दनां कष्टां सर्वे नदनुयायिनः ।
 चमन्दुर्दारुणं शोकान्पुत्रा इव पितुः क्षये ॥ ३० ॥
 हा एताः स्मो नयं सर्वे ता विधे । किं कृतं त्वया ? ।
 अनन्तरान्नयवायमाः पापे दृष्टतापमि ! ॥ ३१ ॥
 हा नाय ! किमिदं वृद्धो विद्याय पितराविमो ।
 अनाथानपि नः न त्वमधुना यव नु गच्छसि ॥ ३२ ॥
 यव ते प्रसन्नमुग्धता यव ते मधुरभाषिता ।
 यव नीतिः यव नु पाण्डित्यं यव प्रतापः क्व वा यशः ॥ ३३ ॥
 क्षितिरेषा भगवर्ता किं नु वैधव्यभाजनम् ।
 यव वा गतिर्मालालक्ष्म्याः कमालम्बेत भागती ॥ ३४ ॥
 इत्थं विलप्य वाग्ध्या तत्र सर्वे चमूचराः ।
 स्वैः स्वरेवायुधैरामन्त्रयं सह मुमूर्षवः ॥ ३५ ॥
 तस्मिन्नवसरे तत्र देवी चित्ररथान्मजा ।
 पत्रलेखामुखाच्छ्रुत्वा पत्न्युपागमनं ध्रुवम् ॥ ३६ ॥
 ना पत्रलेखामालम्ब्य सख्या च मदलेखया ।
 समागमन्महाश्वेतासंदर्शनकृतच्छला ॥ ३७ ॥
 तदवस्थं तमालोचय तत्र सा पतिता भुवि ।
 मूर्च्छामये मुहुर्धान्ते समज्ज मनसोज्जिता ॥ ३८ ॥
 ततः कादम्बरी वीतमोहा स्मेरमुखाम्बुजा ।
 अनुयानपरा तस्थावनुन्मुक्ताश्रुलोचना ॥ ३९ ॥
 दृष्ट्या मनोरथपतिं देवाप्तं मासदुर्दशम् ।
 द्रवन्स्वेदमुधाद्रेण परं पस्पर्श पाणिना ॥ ४० ॥
 तत्करामृतसम्पर्कसञ्जातपुलकाङ्कुरात् ।
 नस्याङ्गात्सदसा ज्योतिरुदभून्महदुज्वलम् ॥ ४१ ॥
 द्विधि तद्दृशे देहिविकीर्णस्मितचन्द्रिकम् ।

कादम्बरीरुचिर्गङ्गा न नश्यताम् ॥ ४० ॥

वन्दे ! किं नु मत्पते ! भवती मेऽपमं तनम ।

पूर्वभाषागमं वां यः पौनर्जातं हृन्वपुः ॥ ४१ ॥

ममाङ्गपविनाजीदं तद्भिगान्मा विधीयताम् ।

कादम्बरी हृन्वपुर्जातापमस्विन्दवशनम ॥ ४२ ॥

कादम्बरीया ममाप्रत्युज्जीवं तन्प्रतिपाल्यताम् ।

भविता पुण्डरीकेण तपार्थ्युपगमश्चिगत् ॥ ४५ ॥

उत्पुत्तवान्निग्ने तस्मिन्मर्वे विस्मयिनोऽभवत् ।

मेने कादम्बरी विन्नें प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥

ततः सा पत्रलेखा तु किमितः परमावयोः ।

उनीन्द्रायुधमाकृत्य पपाताञ्छ्रोदपाथमि ॥ ४७ ॥

सरसस्तावदुदभूत्सल्लिलार्द्रजटाधरः ।

वल्कली मधुग्ममेग्वदनः स कपिञ्जलः ॥ ४८ ॥

तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जातविस्मया ।

कपिञ्जलोऽयमुदकान्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥

इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।

कादम्बरीयाः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥

महाभाग ! वदाशेषमधुना ज्ञायते मया ।

वध नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥ ५१ ॥

तमनुद्गत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।

इति पृष्टस्तया सर्वपाचष्ट स्पष्टमादितः ॥ ५२ ॥

शृणु भद्रे ! ननु तदा सख्युर्गात्रापहारिणम् ।

तमनुद्गत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम् ॥ ५३ ॥

स पुनस्तारकाचक्रं समतिक्रम्य सत्वरम् ।

चान्द्रं लोकमगात्सान्द्रसुधासुरभिदिङ्मुखम् ॥ ५४ ॥

महोदयायां सदसि तत्रात्यद्भुतसम्पदि ।

कादम्बरीदत्तदृष्टि शशंस च तदग्रजाम् ॥ ४२ ॥
 वत्से ! किं नु महाश्वेते ! भवती वेत्स्यमुं जनम् ।
 पूर्वमाश्वासयंस्त्वां यः पौण्डरीकं हरन्वपुः ॥ ४३ ॥
 ममाङ्गमविनाशीदं बहिसान्मा विधीयताम् ।
 कादम्बरीकरस्पर्शात्काममस्त्विदमक्षतम् ॥ ४४ ॥
 कादम्बर्या ममाप्रत्युज्जीवं तत्प्रतिपाल्यताम् ।
 भविता पुण्डरीकेण तवाप्युपगमश्चिरात् ॥ ४५ ॥
 इत्युक्त्वाऽन्तरिते तस्मिन्सर्वे विस्मयिनोऽभवन् ।
 मेने कादम्बरी विघ्नं प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥
 ततः सा पत्रलेखा तु किमितः परमावयोः ।
 इतीन्द्रायुधमाकृष्य पपाताच्छोदपाथसि ॥ ४७ ॥
 सरसस्तावदुदभूत्सलिलार्द्रजटाधरः ।
 बलकली मधुरस्मेरवदनः स कपिञ्जलः ॥ ४८ ॥
 तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जातविस्मया ।
 कपिञ्जलोऽयमुदकात्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥
 इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।
 कादम्बर्याः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥
 महाभाग ! वदाशेषमधुना ज्ञायते मया ।
 क्व नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥ ५१ ॥
 तमनुदृत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।
 इति पृष्टस्त्वया सर्वप्राचष्ट स्पष्टमादितः ॥ ५२ ॥
 शृणु भद्र ! ननु तदा मन्व्युर्गात्रापहारिणम् ।
 तमनुदृत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम् ॥ ५३ ॥
 स पुनस्तारकाचक्रं समतिक्रम्य सन्वग्म् ।
 चान्द्रं लोकमगान्मान्द्रमुधामुरभिदिदमुग्म् ॥ ५४ ॥
 महोदयायां सदसि तत्रान्यद्भुतसम्पदि ।

तं निक्षिप्य सुधागर्भे पर्यङ्कं मामभाषत ॥ ५५ ॥
 शृणु भद्राधुना वृत्तं सहदस्ते कपिञ्जलः ।
 अस्य लोकस्य नाथं मामवेहि हरभूषणम् ॥ ५६ ॥
 सुहृत्सौज्यं नवामन्नमरणो मदनादितः ।
 न्वपि यवापि गते कोपादशपन्मामनागसम् ॥ ५७ ॥
 यदेवं विरहकिन्ने मां मारयसि चन्द्रमः ! ।
 तत्रापि च दशा मेयं भूयाज्जन्मनि जन्मनि ॥ ५८ ॥
 श्रुत्वेति सोऽहं कुपितः शापं दत्तमकारणम् ।
 नमेव तस्मै व्यतरं शापं महामदायि यः ॥ ५९ ॥
 जन्मनीति द्विरुक्तं यच्छापं तेन प्रयच्छता ।
 तस्माद्द्वयोर्भगल्लोके भवितैव द्विरुद्भवः ॥ ६० ॥
 मन्मयूखभवा गौरी महाश्वेता तदात्मजा ।
 तदाश्वस्य मुमृषु तां वपुर्जामातुरानयम् ॥ ६१ ॥
 इतो जन्मद्वयं नान्वा यावदेष्यति तामयम् ।
 अविनाशि भवेदङ्गं तावदस्यामृतद्रवैः ॥ ६२ ॥
 तदद्य भारते वपं तारार्पाडो धरापतिः ।
 तपस्यति तनूजार्थां तस्य यास्यामि पुत्रताम् ॥ ६३ ॥
 सुहृत्ये शुकनामस्य मुजातयशसो भुवि ।
 तन्मन्त्रिणस्तनूजन्वं प्राप्य मे भविता सखा ॥ ६४ ॥
 त्वमेतत्सुहृदो वृत्तं तन्पित्रे श्वेतकेतवे ।
 विज्ञाप्य विधिवत्तन्न कर्मायुष्यं च कारय ॥ ६५ ॥
 इत्यादिष्टः शशाङ्केन सुहृद्विरहशून्यधीः ।
 ब्रजन्कञ्चित्तपन्यन्तमत्यलङ्घ्यमम्बरे ॥ ६६ ॥
 स रूष्टो मां शशापाथ दुर्विनीतस्तुरङ्गवत् ।
 मामुल्लङ्घितवान्येन ततस्त्वं तुरगो भव ॥ ६७ ॥
 इति श्रुत्वा मयि कृतमणतौ प्राह शान्तधीः ।

भनया पर्यचरन्ता च श्वसुरं स्वयम्भुवम् ॥ ८१ ॥
 चन्द्रार्षीजटायश्चन्द्रः स पुनः शद्रकाण्यः ।
 जन्मद्वितीयं जायायां विदधे विद्विशाणतेः ॥ ८२ ॥
 चन्द्रार्षीणस्य या विद्या यद्रूपं वे च ते गुणाः ।
 तथैव तस्मिन्नभवन्द्द्रकेऽपि शुभावहाः ॥ ८३ ॥
 पितुरन्त शनैः प्राप्ताराज्योऽयं प्रौढ्योचनः ।
 सत्तु सत्सपि दारेषु विमुखो विपयोवभूत् ॥ ८४ ॥
 स विश्वविजयी सर्वनरेन्द्रार्चिनपादरुः ।
 आसेतोरा च कल्यासादशेषामशिपद्भुवम् ॥ ८५ ॥
 शापेन हंपदुहितुः ततो विन्ध्यवनान्तरे ।
 शुकनाससुतः प्राप शुकतां शाल्मलिद्रुमे ॥ ८६ ॥
 जननी जातमात्रेऽस्य विधिनाऽप्य परामुताम् ।
 पिता स्वपत्ने निक्षिप्य मातेवावर्द्धयच्च तम् ॥ ८७ ॥
 ततो मृगयुरारुग तं कश्चिच्छाल्मलिद्रुमम् ।
 अपानयदधस्तस्मादखिलान्शुकापोतवान् ॥ ८८ ॥
 पक्षगर्भात्पितुरधः पतितोऽयं शुकार्भकः ।
 अभूद्गोचरस्तस्य गुप्तः पत्रान्तरे क्वचिन् ॥ ८९ ॥
 गते तस्मिन्गृहीत्वाथ शुकानन्यान्वगोचरान् ।
 निर्गन्थ विलुण्ठना स तृपितो दीर्घिनासुतः (?) ॥ ९० ॥
 आतपार्त्तमवेक्ष्यैनमजातगरुदञ्चलम् ।
 जहार जातकारुण्यो हारातः स्नातुमागतः ॥ ९१ ॥
 जावाल्लिर्जनकस्तस्य तेन नीतं दयालुना ।
 शुकार्भकममुं दृष्ट्वा हसन्किञ्चिदवाचन ॥ ९२ ॥
 शुक एष रव्यं शुङ्क्ते स्वस्य दुष्कर्मणः फलम् ।
 विवेकहीनो विपदां परं पात्रं भवेदिति ॥ ९३ ॥
 नतः स पृष्टो मुनिभिस्तं पुरस्कृत्य विस्मिन्त ।

-

v ...

-

v-

-

शशंस सकलं वृत्तं चन्द्रापीडस्य चात्मनः ॥ १०७ ॥
 जगाद जन्मान्तरजवृत्तश्रवणविस्मितम् ।
 किञ्चिन्कृतस्मिता साध चण्डालतनया नृपम् ॥१०८॥
 चन्द्रापीडाभिधानो यश्चन्द्रः कादम्बरीसखः ।
 अवगच्छ तमात्मानमधुना शूद्रकाठयम् ॥ १०९ ॥
 शापान्तसमयः सोऽयं तवास्य च समागतः ।
 जानीहि जननीमस्य महीवल्लभ ! मां श्रियम् ॥११०॥
 जातिस्मरत्वं जात्रालेरविनीतोऽयमागतः ।
 पुनर्द्रष्टुं महाभेतां प्रस्थितः प्रणयातुरः ॥ १११ ॥
 आगताऽहममुं रोद्धुमादिष्टा श्वेतकेतुना ।
 न चेदितोपि नीचत्वमेव यास्यति कामुकः ॥११२॥
 आक्रान्तिपरिहारार्थं जातिर्जानङ्गमी च मे ।
 नव ज्ञापयितुं नीतः सोऽयं जन्मान्तरस्थितिम् ॥११३॥
 इन्धमुत्त्वा नृपं लक्ष्मीरुत्पपात स्वरुचकैः ।
 विलुम्पन्ती दिशो विद्युत्पिङ्गेन स्वाङ्गरोचिषा ॥११४॥
 कादम्बरीं पुरस्कृत्य कर्णान्ताकृष्टकामुकः ।
 अतुदन्मदनस्तावदमुं समोहनैः शरैः ॥ ११५ ॥
 शुकं च शूद्रकं चाथ प्राणान्तं प्रहरिष्यतः ।
 सहायो मदनस्यासीत्समयः साग्भोत्तरः ॥ ११६ ॥
 ततः शरीरमुन्मुच्य शूद्रकस्य सुधाकरः
 आपदच्छोदतीरस्थं चन्द्रापीडस्य तद्वपुः ॥११७॥
 नत्र कादम्बरी तस्मिन्समये काममोहिता ।
 परिरेभे वपुस्तरय परासोः पत्युरादरात् ॥ ११८ ॥
 स तावदधुना तन्त्रि ! स्वैराश्लेषसुखेन ते ।
 उज्जीवितोऽस्म्यहमिति वदन्नभवदुत्थितः ॥ ११९ ॥
 सुहृत्तस्यापि शुकतां विहाय पितृगौरवात् ।

विस्मयाकृष्टहृदया वदमन्यत रोहिणीम् ॥ १३३ ॥

नारार्यादं तपस्यन्तं सावरोधं समन्त्रिणम् ।

प्रत्यहं चाचयच्चन्द्रः पुण्डरीकपुरःसरः ॥ १३४ ॥

कदाचिदुज्जयिन्यां च कदाचिच्चान्तिके पितुः ।

कदाचिच्चन्द्रलोके च कदाचिच्च त्रिविष्टपे ॥ १३५ ॥

कदाचिद्धेमकूटे च कादम्बर्यां स कौतुकी ।

सह दारेण सह सख्या च व्यहारीद्विधुरन्वहम् ॥ १३६ ॥

इत्थं पूर्णमनोरथः स वयसा निर्मुक्तशापःजशी

पित्रोः प्रेमपुत्रःसरं विरचयन्नभ्यर्चनामन्वहम् ।

कादम्बर्यनुकूलकामललितम्बेन्द्रोपभोगक्रमो

दीव्यन्नेव दिवि क्षितावपि दवावानन्दकोटिपराम् ॥ १३७ ॥

इति श्रीमन्मण्डनमन्त्रान्द्रविरचिते मण्डनकादम्बरीदर्पणे

चतुर्थः परिच्छेदः

। समाप्तोज्यमण्डनकादम्बरीदर्पणः ।

कादम्बरीकथामक्तिमञ्जरीमण्डनोदिता ।

कर्णावनंमपदवीं कर्वाणामवगाहताम् ॥ १ ॥

लिखितं विनायकदामकायस्थेन । संवत्. १५०४ वर्षे कार्तिक-

शुक्रःअष्टमीमङ्गलदिने ।

अहम्

श्रीमच्चन्द्राचार्यग्रन्थावली. ९.

मण्डनग्रन्थाङ्कः २.

श्रीचम्पूमण्डनम्

१.

:

कमलयुगलबुद्धया सेवकानां मधूचाम्

सुरसमधुरवाचां दत्तमानुपजन्म ।

परिजनहतवृष्णे ! नौमि कृष्णेऽद्यमात-

स्तव चरणसरोजद्वन्द्वमानन्दहेतुम् ॥ १ ॥

कारुण्यपूर्णकलशा इव शारदेन्दु-

कुन्दप्रमूनधवलाः कमलायताक्षाः ।

विक्षालिताञ्जनगिरीन्द्रसमानमुद्र-

पापा जयन्ति जगतीह जिना जलान्छाः ॥ २

कारुण्यपीयुपरसप्रणाली दुर्वारसंसारपयोधिपाली ।

या जीवसंजीवनरम्यशीला दृष्टिर्जिनानां जयतीन्दुलीला ॥३

निर्मदान्शर्मदान्वन्दे सन्तः सन्तापहारिणः ।

जगज्जनितशृङ्गारान्मुक्ताहारानिवोज्ज्वलान् ॥ ४ ॥

सदाचाररतां चारुरससन्दोहदायिनीम् ।

मन्दा निन्दन्ति तान्वन्दे ये गां गङ्गामिवोज्ज्वलाम् ॥ ५ ॥

प्रायश्चित्तातिविमुखा गोःपदच्छेदकारिणः ।

अशुद्धरक्तरसनाः सन्ति पुण्यजनाः क्वचित् ॥ ६ ॥

अस्ति वि. १. १. १. १. १. १. १. १. १. १.

घरणिखण्डप्रचण्डतरप्रकाशाडम्बरितम्, अ ३१

सतयः प्राणिनश्च । यत्र तडागाः नद्याः स्यनाः पुष्पान्तरभूमयश्च ।
 यत्र क्रीडामयूराः सफलापाः पौराश्च । यत्र सजालानि वृक्षाणि
 चनानि च । यत्र सवारणानि गजमन्दिराणि राजद्वाराणि च ।
 यत्र एते गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र तुट्टिर्गान्धिवहद्रेषु, न तु
 जनप्री। । यत्र हःयभेटो मुत्तापल्लेषु, न तु नगरेषु । यत्र
 भद्रो । सिनीभ्रवल्ग्रीषु, न तु शरेषु । यत्र चाशलयं सुन्द-
 रीणां क्षेत्रेषु, न तु पौरहृदयेषु । यत्र न कोऽप्यर्षावर्षावच्छः,
 परं बहुवचने जनानाम् । यत्र केशो महान्मरुजवनेषु मन्दिरेषु
 च पौराणाम् । यत्र विनीताः पुर्यामिनः कृपालुकृपीवन्द्यक्षेत्र
 क्लमादयश्च । यत्र जीवनदाः सदा लोकाः पर्यादाश्च । यत्र
 सुनीलाः कृतसरित इक्षुभूमयो मरकतम्वल्यश्च प्रासादमालानाम् ।
 यत्र ऊर्मिवत्यो नद्यः, न तु जनताः । यत्र काटिन्यं क्रीडापर्वतेषु,
 न च जनानां स्वान्तेषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणां
 मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च कस्यापि
 वैरिणः ।

तत्रासीत्समुद्र इव गम्भीरगुणः समुद्रविजयो नाम राजा ।
 अपि च—

यस्य क्षमेश्वरवरस्य सदैव कीर्ति-
 माकर्ण्य कर्णपुटकीकृतचित्तवृत्तिः ।
 आनन्दतुन्दिलतया किल निश्चलं स-
 द्विधं न निश्वासिति कुड्मलिताक्षिपद्गम् ॥ १ ॥

किंच—
 दण्डेन यस्य क्षयिता नृपाला
 धरातलं सम्प्रति पालयन्तः ।
 श्रियं दधुः स्नेहलिनां निकायं
 मात्सर्यमुत्सार्य निजं बलानाम् ॥ २ ॥

सतयः प्राणिनश्च । यत्र तडागाः सदा सवनाः पुरप्रान्तभूमयश्च ।
यत्र क्रीटामयूराः सकलापाः पौराश्च । यत्र सशालानि गृहाणि
चनानि च । यत्र सवारणानि गजमन्दिराणि राजद्वाराणि च ।
यत्र मन्त्रे गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र त्रुटिर्गान्धिकहृद्रेषु, न तु
जनप्रीति । यत्र ह्यभेदो मुक्ताफलेषु, न तु नागरेषु । यत्र
भङ्गां सिनीभ्रूवह्वरीषु, न तु शरेषु । यत्र चाञ्चल्यं सुन्द-
रीणां क्षेत्रेषु, न तु पौरहृदयेषु । यत्र न कोऽप्यमीअमीशब्दः,
परं बहुवचने जनानाम् । यत्र कोशो महान्सरोजवनेषु मन्दिरेषु
च पौराणाम् । यत्र विनीताः पुरवासिनः कृपालुकृपीवलक्षेत्र
कल्पाद्यश्च । यत्र जीवनटाः सदा लोकाः पयोदाश्च । यत्र
गुर्नालाः कृतसरित इक्षुभूमयो मरकतस्थल्यश्च प्रासादमालानाम् ।
यत्र ऊर्गिवत्यो नद्यः, न तु जनताः । यत्र फाटिन्यं क्रीडापर्वतेषु,
न च जनानां रचान्तेषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणा
मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च करयापि
वैरिणः ।

त्प्रासीन्समुद्र इव गम्भीरगुणः समुद्रविजयो नाम राजा ।

अपि च—

यस्य क्षमेश्वरवरग्य सदैव कीर्ति—

माकर्ण्य कर्णपुटकीकृतचित्तवृत्तिः ।

आनन्दतुन्दिलतया किल निधलं स-

द्विभं न निश्चसिति कुटमलिताक्षिपणम् ॥ १ ॥

पितृ—

दण्डेन यस्य क्षयिता नृपाला

धरातलं सम्प्रति पालयन्तः ।

भिरं दधुः स्नेहगिनां निषामं

मात्सर्यमुत्तार्य निजं दण्डानाम् ॥ २ ॥

-अन्यच्च-

दुर्गाण्यदुर्गाणि कृतानि येन
तुरङ्गमाणां खुरघट्टनेन ।

पुराण्यरण्यान्यरिभूभृतां च

प्रयाणनिःशाणभियागतानाम् ॥३॥

अद्यापि गायन्ति यशांसि यस्य-

महीपते भूमिपुरन्दरस्य ।

कृपाणवज्रेण विदारिताना-

मालोक्य पक्षान्परभूधराणाम् ॥ ४ ॥

सकलसामन्तसेनाचक्राक्रमणसुविक्रमेण तेन सह सहज-
कोपकोपितः कोपि नाभूदरातिः सङ्ग्रामेच्छुः नवखण्डमण्ड-
लदलमण्डितकनकगिरिशिखरकेसरपुञ्जभासिनि भूवल्यकुव-
लये । भोगचञ्चुचञ्चरीकेण, विमलयशोविनाशिततमोराशिवि-
शदीकृतदिग्बधूवदनकैरवसमूहेन कैरविणीधवेन निजकर-
चञ्चपञ्जरनिर्जरीकृतशरणागतचकोरकुलदुःखभञ्जनेन, स्वकर-
समर्पितामितधनधनदीकृतयाचकलोकपिनाकपाणिना धनुर्धरेण,
तेन शिवादेवीति नाम्ना शिवस्वरूपा पतिव्रताऽऽर्या
भार्या परिणीता ॥

अपि च-

श्यामलकमलद्वितयं कनकघटाविन्द्रनीलनीलमुखौ ।

चटितौ काञ्चनवल्लया कल्याणपर्याति सा देवी ॥१॥

अन्यच्च-

यास्त्रपां लाजकुर्वा कुर्वाण-

गुणान्वितायाः किमुशिक्षतेस्म ।

मया विनीतन्वमधारि तत्रात्

कथं लताभ्यः फलमंनताभ्यः॥

विकचकमलविमलकान्तिवदनारविन्दमन्दीकृतोद्गुणदल-

यकोपसम्पन्नानि, परपुष्टपटुपटहनिनादमन्दीकृतस्ववैरिवैराग्यध-
रपुरुपपरुपाभिमानः, प्रस्थितपट्पटपटातिभारपटभरदलिताकु-
लितवनघनकुसुमस्तोमसमुद्धतधूलिचटुलपटलस्थगितदिगन्तः, स-
मन्तापवमानसामन्तसमानीतचन्दनतरुपल्लवपरिमलमहामल्लः, प-
वनवेगवेह्लत्कनककदलिकादलराजिध्वजविराजितः, पराजितप-
लायमानमहामानकवचधरतपोधनयोधः, लतावधृपल्लवान्विधूनय-
न्मलयानिलकरेण, अतुच्छकुसुमगुच्छघनस्तनमण्डलान्युद्घाटय-
न, हसन्निवनवविकसितपुष्पसमूहेन, हेलयया कामीव समीहितमनोऽ
भिलापमखण्डितं कुर्वन्, दूत इव सर्वकामिमिथुनानि विघटि-
तानि घटयन्, विटपिभिर्महाविटपभुजैगवद्धदलपुटाञ्जलिभिरा-
लिङ्गितवल्लिवल्लभैरमितपरोपकारतुष्टैर्नमस्कृत इव ।

तत्र बहुला भ्रमरकुलाकुला याचकजनसङ्कुला उदारा
नरा इव, मकरन्दजलवर्षिणः क्षीणजला जलदा इव, चूततरवः
सरवकोकिलनिनादविडरिवत्कादम्बिनीनिर्घोषाः मधुरमधु-
सन्तोषाद् घृणिता इव मलयानिलाऽदोलिताः कुसुमरागरक्ताः
किंशुकाः मत्ता इवारेजुः ।

तत्र कनककुरवककुसुमनिर्कनिकासितजाम्बुनदाः, प्रमदाः,
वकुलकलिकादाममन्दीकृतधामविशालमुक्ताफलहाराः, मनोहरा-
णि कुसुमाम्बराणि दधानाः, क्रीडन्त्यः कान्तैः सह कुसुमस-
मयमेव केवलं मन्यमानाः मानमपहाय, ससारं संसारं
विचार्य नार्यः कुसुमशरशरजालजर्जरितमहाहङ्कारग्रन्थयः, काम-
केलिमनुभवन्ति स्म सुरिमतमुच्यः सर्वाः ।

अपि च—

असमकुसुमभाराविद्धभुग्नद्रुशाग्वः

परिमलभरलुभ्यन्भ्राम्यदिन्दिन्दिरौघः ।

तनुतरदलरागाताम्रनम्राम्रम्यः

कलगलकुलगीतः प्राप रूपं वसन्तः ॥ १ ॥

अन्यच्च—

उन्निर्यत्पुलकाभचारुकलिकापुञ्जान्दधानाः परं
दन्तच्छिन्नसुकोमलाधरसमारक्तप्रवालाङ्कुराः ।

कम्पेनाकुलितास्तदागमपदासङ्गेन संवर्धिना

मुग्धानामदधुः श्रियं मधुकराश्छिष्टा लताःसक्तताः

अथ तरुणजनमनःरुखकरणम्, अङ्गनानां रमणसमागमन-
संगमनिवारणम्, अस्तमनमारब्धम् त्वरयदिव दिवसे पररप-
रावलो रुनस्नेहलान, निशागमनसमुत्सुकान, भोगाभरणधरणाय
प्रियान, जलनिधिमधिगम्य रवेर्विभवं कमनीयकुङ्कुमाभमरुचत,
अपरदिशावध्वा इव वदनं मधुपानरक्तायाः ।

अपि च—ततो जरत्कुञ्जरनिभपुञ्जितमिवाञ्जनम्, रञ्जित-
जगत्रयम्, निर्जितसमस्तज्योतिः, उर्जितम्, अकाण्टदण्डित-
पुण्डरीकपटलपाण्डिम, दिनसङ्गतथाङ्गयुगयोगभङ्गसमुद्भवत्कु-
न्दारधृतपनवृणप्रतिनादसुदितमयनदीतटम्, त्रयस्त्रिदिव दिवस-
पतिधृतानादररविन्दैःकृतमुकुलच्छलाञ्जलिपुटैः प्रणम्यमानमिय-
श्यामलितकुमुदवनजनितनीलोत्पलभ्रान्ति, दिनोदयसुदितकोक-
युगक्षणशोकहरम्, प्रचण्डतरचण्डकिरणपरम्परादीपमालास-
ङ्गमितगगनमण्डलखर्परौद्भ्रान्तम्, भ्रमरवर्णं कज्जलमिव तमः
समस्तमाच्छादयति स्म ।

अपि च—

लोकयन्धुरधुना विगतोऽयं यद्गयान्मम पदं न षटाचित् ।
इत्युर्दीक्ष्य नु तमः शरभेषं छिद्रफज्जलनिभं प्रससार ॥१॥

अपि च—

चोरयन्मृगदशां मणितान्गन्तश्चरत्सुदृष्टमन्दिग्माये ।

एवमेव जनतनयनानां धीरचोरव्यञ्चिन्त्यमल्लाप्यम् ॥

दिनमिति कथयन्तश्चन्द्रिकाद्रावपाण्डुं

निगमतिमुदमापुश्चक्रवाका वराकाः ॥ २ ॥

अपि च-

स्मरसमरभुवा श्रमेण खिन्नं

स्वकरकृतामृतसेचनेन चन्द्रः ।

जगदतिगतखेदमादधौ यत्

परसुखदाः प्रभवो भवन्ति नित्यम् ॥३॥

श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोषदस्यानुजे

चातुर्योचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वसंराजिते ।

श्रीमन्मण्डनविन्दुना विरचिते श्रीमाल्वंशेन्दुना

चम्पूमण्डननामनीह पटलो ग्रन्थे द्वितीयोऽभवत् ॥

३.

पूर्वस्मिन्नचलासने मणिमये तिष्ठन्दिशो रञ्जयन्

सर्वाः स्वेन गुणेन भूमिवलयं निःशेषमानन्दयन् ।

कोशानुद्घटयन्करण कमलोद्भ्रासं च विरतारयन्

राजा नय्य श्वोदितोऽवनिभृतां भानुः कृशानुश्रुतिः ॥१॥

रजनिकरकरनिकरकुञ्चित विशालकमलमुकुलबृहत्कागशृङ्ग-

निबद्धमधुकरवन्दिनो दिनोदये मुञ्चन्, चतुरवेगतुरगसद्गमितरथ-

मारुत भूधरशिरः पथं कृत्वा सत्वरं पश्चिमदिशं विजेतुं जिगमिषुः,

कोविद्वृन्दवर्षितानवद्यगुणगणगग्निधरो, धरोदयाय दयापरो,

द्विजचक्रकृतानन्द, सकलधर्मकर्मपालनाय कृतावतारः, दाहोर्षा-

र्षमुवर्षागण्यकिरणचयेन गिरीन्द्राङ्काश्नाचलनिभान्नुर्वेन .

सर्वभूवल्लयं हेमजलजरजःपिञ्जरितमिव प्रकाशयन् ।

अपि च-

सरसिजमुखा भृङ्गक्षणा पयांधनानमन्त्रः

पग्मिलभरानला हंसागमेन ररुर्लीलाः ।

अपि च—

द्वारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 श्रोतं चाथररागमङ्गविगतं श्रीखण्डं सौरभं
 वानान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिपेचनकणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
 द्रधुर्वियनि मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मिनातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो यथो राजा जलकेलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विकामितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुद्भूतितचामीकरदण्डचारु-
 चापग्युगलेन वीज्यमानस्तडागतगङ्गयुगेनेव चापरीकृतशरीरेण
 यद्दुकालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयन्मन्सुरसाः, सरसो नीरमवगाद्य तीराभिमुखो गजेन्द्र
 द्योन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्पन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुरमुन्दरीभिर्गवलोक्त्रमानः, प्रखरशेखरमाणिस्यचयसंबलि-
 तोऽशुमालीवागुचर्यरनुमितः, प्रोत्सुहृदद्वनपद्माभिः पद्मिनीभि-
 श्रानुगतः, स्वशरीरमर्गाचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दि-
 राणां चामीकगनिर्मितानीय कुर्वन्, दिवसविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणीन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विप्रेण ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एव पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिधामृतदृष्टिरस्य जगदानन्द्राय संभाष्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
 पौराणामिति संस्तुतः फलगिरा राजा विवेशालयम् ॥१॥

अपि च—

द्वारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्वेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 धौतं चाथररागमङ्गविगतं श्रीखण्डः सौरभं
 वातान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनरुणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
 दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मितातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो ययो राजा जलक्रेल्लिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विकामितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुल्ललितचामीकरदण्डचार-
 चामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतगरीरेण
 बहुकालवेदनयनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयन्सन्सुरसाः, सरसो नीरमवगाढ तीराभिमुखो गजेन्द्र
 श्योन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्षन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुग्गुन्दरीभिरवलोक्यमानः, प्रखरशेखरमाणिक्यचयसंबलि-
 तोऽशुमाल्यावांगुचयैरनुमितः, प्रोत्फुल्लददनपद्माभिः पद्मिनीभि-
 श्वानुगतः, स्पर्शरीरमर्गचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दि-
 राणां चार्पाकगनिर्मितानीव कुर्वन्, दिवसविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणांन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिश्चामृतदृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाव्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
 पौराणामिति संरनुतः कल्गिरा राजा विवेशाल्यम् ॥१॥

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्वेलनात्
 विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
 धोतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखाड्यं सौरभं
 शतान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनकणितकङ्कणारावतो
 विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
 दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
 मिनातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो ययौ राजा जलकेलिपनुभूय भूयः कान्तासखः, सुख-
 विकसितमुखव.मलः, ललनाकरतलसमुल्ललितचामीकरदण्डचार-
 चामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतगरीरेण
 वधुकालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना
 नयनसन्तुरसाः, सरसो नीरमवगाद्य तीराभिमुखो गजेन्द्र
 द्योन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्पन वर्षन्तीर्जलकणानगणान् ।
 पुरमुन्दरीभिर्गवलाञ्जयमानः, प्रखरशेखरमाणिययचयसंबलि-
 तोऽशुमालीवांशुचयैरनुमितः, प्रोत्कुलददनपद्माभिः पद्मिनीभि-
 श्रानुगतः, स्वशरीरमर्माचिसश्रयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दि-
 राणां चार्माङ्गनिर्मितानीत्र कुर्वन्. दिवत्तविरामसमये स्वराज-
 मन्दिराणांन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एव पुरुषाकारं विधृत्यागतो
 दृष्टिशाम्तदृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाष्यते ।
 कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिर्गमाङ्गतिः
 पौराणामिति संरतुतः कल्गिरा राजा विदेशालम् ॥

अपि च-

विरसितमुखपद्मा सन्न विद्यागणानां

दसितविजितपु हृत्पल्लिकावु इमन्श्रीः ।

अचकथदध राज्ञे सर्वविज्ञेयभात्रे

परिजनमनवद्यं स्वप्नवृत्तान्तमेनम् ॥ २ ॥

श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोषदस्यानुजे

चातुर्योचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वमंराजिते ।

श्रीमन्मण्डनविन्दुना विरचिते श्रीमालवशेन्दुना

चम्पूमण्डननामनीह पठ्यो ग्रन्थे तृतीयोऽभवत् ॥

४.

राजापि चिरं स्वगतं विचिन्त्यापि प्रतीत्यैकं नवमाचार्यव-
र्यमाचार्य तदागतं स्वमार्थमथ कथयति रम विरिमतमना दह-
नाऽऽदरेण । आचार्योऽपि विचार्य स्वप्रकार्यं चिरं दध्यो निर्मा-
लितनयनरुमलः, संकुचितनिर्वातकुमुदकुडमलो हृद् इव निश्चलो
निरतरद्गतया, विवेकाविवेकक्षीरनीरभरपृथगरणप्रवीणमविनोद-
मनोरूपविलसद्राजहंसः, रत्नाकर इव निर्मलतरविचारचागरत्न-
भूषितगर्भगृहसारो नानामतिसरित्समृमोहनप्रोदः, चन्द्रफान्त
इव निर्मलफान्तिः सज्जनवचनपूर्णचन्द्रमन्तोपतृणद्वयकारणरस-
सन्दोहः, तापमोहखिन्नजनवदनकैरवगर्भभानुजनितसर्वाचमोह-
नपरमवचनपीगृपः पार्वणशर्वरीश इव शिवामेवमुवाच च ।

अपि च-

शुभाय संभाव्यत एव सत्यं स्वप्नस्य दृष्टं भवता यदुक्तम् ।

रत्नस्य संदर्शनतस्तु रत्नलाभः परं ते भविता रूपान् ॥ १ ॥

अपि च-

फलं सिलतम्पटं पटीयो निगद्यतेऽप्य क्षितिपानददम् ।

प्रिणोपत्तोन्वर्षधरं पवित्रं दुष्टं भवान्प्रापयति रत्नलाभान् ॥ २ ॥

अपि च-

अपि च-

विकचकमललीलाशालिरम्याननश्री-

विमलजलसमानप्रोहसच्चित्तवृत्तिः ।

सर इव नरपालः पालयन्वालमेघ-

प्रसवदिवसमासीदुन्मुखस्तन्मुखस्य ॥ २ ॥

अपि च-

अर्थेन किं दुर्मदमदुरेण किं विद्यया मत्सरनिन्दया च ।

म्याद्भजः कल्पपद्मजन्मा वदन्निदं प्राप मुदं महीपः ॥३॥

ननयजननकाले स्तोक एवावशिष्टे

वदनपद्मवदस्य प्रोद्यदुत्तालभासि ।

उद्यममयरुढे वामरंशप्रकाशे

कमलमिव विशालं किञ्चिदुद्भिन्नकोशम् ॥ ४ ॥

किञ्च-अपांसुलमृदुलतालवृन्तानिलसमानपवमानशोभमाने,

मन्दारकुमुमामन्दतरामोदस्यन्दिमुद्रितमुद्रिरधारासम्पातचारुम
स्पत्तो, प्रवलपद्मलतर्यनिनादानन्दितटिवोकासि, पुण्टरीकपटल-
पाण्डुरर्षणप्रसन्नदशद्विशि, प्रोहसितजनवदनकमले, विमलोद्भा-
सिभारकरमत्सि, दुर्द्वरभूभारधरणव्याकुलाङ्गसमुत्खसितनाग-
कुले, दुर्नयशासनकरपमानपवमानहताश्वन्धदल्लीलोहसितनिक्ष-
लधरणिमण्डले, आरुण्टलप्ररिताखिलजनादलोपिदिव्यतृयध्व-
निपूर्यमाणदशद्विदमुर्ये, चन्दनरसामन्दरुषविराजितषोण्डणे,
आनन्दसम्भ्रमसविभ्रमनगरनायकागणे, प्रतिमन्दिररचितोदि-
तमणिमयतागणे, दस्त्रिमुद्रयाचकलापशोकागजे, प्रतिचन्दनं स्व-
रितमङ्गलमान्त्रिकाविकामिपुण्ययुवतिजने, सुसुमभरुनमितवत्त-
वन्धयवने, समुज्जृम्भितमपुग्गन्धर्वतान्तरागे, मनानन्दितवि-
भुवने, शुभदिने, शिवादेवी सुतमजनयत्, नयनसुन्दरीप्यमान-
धरारतेजःपुररञ्जितधरणिमण्डलम्, सुतारतेन दान्तेपधरं वन-
कभराधरमिव ।

नदी मुदितचित्ता राजहंसा निशम्य ।

अनुनिमिन्नो मत्तहंसीनिनाद-

अन्मथिगतकतो मन्दिरेष्वापतन्ति ॥७॥

इगवतीमोयानां रुद्धांशुमालिरथपथा अदभ्रमभ्रं-
कनकविहङ्गा इवोड्डीना आदृष्टि-

दिव्यमणिमन्दिरपताकाश्च गगनचु-
निक्षिपपक्षिथ्रियमाश्रयन्ति । समदमदगल-

चन्द्रार्कानि चान्तरलतुरङ्गहेषितानि वि-
चाकर्ष्यन्ते ।

वहुपरिमलानि चन्दनाचला-
इव विभज्य दिशि दिशि नयन्ति ।

अन्तरिक्षकमलिन्य इव कमलवदना
इतः पद्मरागमरकतमणीनां

स्वरुद्धा-
मणिमन्दिराणां

क्रीडावालमरालमालि-
निवानस्तम्भनिष-

गगनोदरे चापा-
अत्र चन्द्रचूडनिवि-

स्वगुरुनगरगर्वधरः
मुखेन खेलति रति-

मन्तुतुलितकलधौतशैलं-

अत्र प्रतोलिकाशृङ्गे विश्रान्तहयस्य सप्तहयस्य हयानवलोक्य ज-
लदमण्डलोर्जद्भिर्जितान्क्रीडाशिरखण्डिनस्ताण्डवाडम्बरिताः शिख-
ण्डमण्डपान्मण्डलयन्त्युच्चतरप्रासादशिखरनिवासर्गसकाः । अत्र
मुक्ताफलधवलकिरणा धवल्यन्तो गगनमण्डलमिन्दूपलप्रासाद-
शैल्या द्रवन्तश्चन्द्रकरैर्निशि दिनकरवरसङ्गसमुच्चलत्तुहिनजलक-
ल्लोलस्य तुहिनाचलस्य शोभां विभ्रति । उपान्ते च उपवनराजयो
दृश्यन्ते ।

जयोऽत्र कुसुमगरस्य । कुसुमधनुष्टङ्काग्वशकाकुलिताः, कुसु-
मलनोद्भ्रान्तभ्रमरहुङ्कागपलायमानाः नगराङ्गनानां नयनोपान्त-
सम्पातकम्पायमानाः, अगण्यानीषु हरिणीलोचनाश्चलद्रेणीभिरपि
मुहुर्मुह्यन्ति तपोधनसमूहाः । चञ्चुपुटजर्जगिग्वर्ज्जरीपक्वफल्-
गलद्रसास्वादिर्जरीकृतशरीराः वीराः, पण्डिताश्चाखण्डितं सु-
भापितानि पठन्तरतु लुठन्तः पादपपल्लवेषु, अभिनवगोष्ठीभिश्च
ग्मयन्ति पथिकान् शमयन्ति च तेषां चिरभ्रमणश्रमान् । पटुत-
ग्विद्यपिकोटिरान्तरालगताः किरातानभिसरतः सारिका धर्मोपदेशे
स्थापयन्त्यो वनदेवतावचनविलासभ्रान्तिमुत्पादयन्ति । इह
निर्भरमट्टपट्टपट्टसंग्रहविघटितकनककेतकीपटुकुङ्कुमसमुच्चल-
द्धलिपट्टपांसुल्यासु वनस्थलीषु वेष्टदुत्पुष्टवल्दिकाजालजटिलत-
रुपल्लवोल्लितनानाविहङ्गभृङ्गसङ्गभङ्गुरुहुसुमभरगल्दुत्तालमकर-
न्दजलकल्लोलकर्मवर्धमिलासु कुर्वन्गमना मज्जन्त इव एवना मन्द
मन्दमुचलन्ति । इह मृदुलपवमानवलनकिञ्चिद्वर्णिततीणाचल-
क्षणनमृदमनसो मत्तमधुकराद्याङ्कृतिभ्रमद्भिर्पितान्तीणासु पततः
मधुकरान्समन्तात्ममालोचय किञ्चराः किञ्चरीभिःसहासमालपन्ति ।
अपि च—

भवति मधुरगीतं शोषिलानां बुलानां

विद्यपिदलपुटाली ताललीलां दधति ।

यदुजननयनानन्दश्चन्द्र इव नवोऽभवन्नेपि ॥४॥

अपि च—

सष्टृष्णिना कृष्णेन सह नानाक्रीडनेन क्रीडतस्तस्य प्रच-
ण्डदोर्दण्डमण्डपविश्रान्तसौन्दर्यशौर्यश्रीपरमरमणीयाधारस्य कु-
मारनेभैर्विवाहकार्यं निष्पादयितुं मुदितमनाः सपदि शिवादेवीं
समुद्रविजयराजानमयमाह्वयांचक्रे उपक्रान्तकौतुकश्चक्रपाणिः ।
शिवादेवीसमुद्रविजययोर्द्वुतमायातयोस्तयोरपि दर्शनेनानन्दमयो
भवति स्म सुस्मितमुखः कृष्णः ।

अपि च—

दुर्जयगर्वपर्वतायमानसर्वमानवपतिमानविक्रमाखण्डखण्ड-
नाखण्डलोग्रस्य उग्रसेनस्य कन्या राजिमतीति नाम्ना आम्ना-
यशुद्धचारुगुणा वर्ण्यते स्म कयाप्युग्रसेनशुद्धान्तवध्वा ।

तथाहि-कुङ्कुमाङ्कपङ्किलमिवेलातलमस्याश्चरणरागरञ्जितं शृङ्गा-
रितमिव निपतितकोकनददलभङ्गभ्रान्त्या पट्पदमालिकाभिरभि-
गम्यते, वालिकाभिश्च नम्यते । कनकनूपुरच्छन्नना चरणपद्मद्वन्द्वं-
निपेव्यते, सुवर्णेनाङ्गकान्तिविजितवर्णेनास्याः प्रसादमासादयि-
तुम् । अस्या वाहुयुगभ्रूयुगलेन काञ्चनेन्द्रनीलवल्लीद्वयशोभां विभ-
ज्य भज्यते । अस्या विम्बाधरद्वन्द्वविम्बं विकासिहासधवल्लिमध-
वकितवक्षःस्थलतरलेन्द्रनीलहारमभ्यन्तरोद्भिन्नकुसुमसमुद्रं बाल-
प्रवालयुगलं हसति । सरलः कुन्तलकलापः कालिन्दीजलमिन्दी-
वरं हसति लोचनश्रीश्च । अस्याः सहारसेन वचनविलासेन
निर्मलसुधाकह्योलधवलधाम्ना सह स्पर्द्धमान इन्दुः सुधाविन्दूयते ।
अस्याः कोमलकरतलरागमवलोक्य माणिवयचयः स्वरत्नमङ्गी-
करोति, लज्जामवजानन् तदुपलकुलसहजकाठिन्यम् ।

अस्याः स्थलकपलिनीकोमलशरीराया नितम्बविम्बवि-
म्बमानमेखलेन्द्रनीलमालिका अन्तःकिञ्चित्त्वर्णनिकिञ्चिणी-

अपि च—

प्रिय ! शून्यमिदं त्वया विना यदुराजन्यमवेक्ष्यते जनैः ।
जलसेकविवर्जितं स्थले कमलानामिव वृन्दमाकुलम् ॥४॥

अपि च—

उपलादपि योषितः परं कठिना इत्यवगम्यतेऽधुना ।
तव निर्गमशोकयन्त्रिकानिहतं मे हृदयं न भिद्यते ॥५॥

इति बहु विलपन्ती राजिमत्याकुलाङ्गी

नयनयुगलनीरैः पङ्किलीभूतभूमिः ।

अगमदनु च नेमिं तं स्मरन्ती च चित्ते

श्रुतिरिव नलिनीशं प्रस्थितं पश्चिमायाम् ॥६॥

प्रचण्डमार्त्तण्डकरातपतप्तशर्करिलज्वलदिलातलजनितस्फो-

टदूषिताभ्यां पद्भ्यां सखलन्तीं राजिमतीं पृष्टत आयान्तीमालो-
क्य कूर्मकवचकठिनहृदयो नेमिर्मुहुः पलायनपरो बभूव ।

अन्यच्च—तस्मिन्वने विशार्णट्टुमपर्णराशिविलुप्तमार्गप्रदेशे

अज्ञातमार्गा मुक्तकेशी सा दुःखिता टिष्टीभीव पटुना गद्धेन
शुनर्विललाप कम्पमानो शोकस्फुटितहृदया ।

अपि च—

चलानिलान्दांलितपल्लवं न्यजन्निजं तारतुषारवाप्यतः

तद्दुःखतोऽतोषधरं रुरोद किं निशम्य परिदेवनं वनम् ॥१॥

अपि च—

रैवतकगिरेरूपान्तं प्राप्तो नेमिस्ततो ददर्श, हृदयाहादकं
वनम्, चञ्चरीकचरणदलितदलकनकचम्पकवहुलमुकुलवहुलस-

मुच्छलितरजःपुञ्जपिञ्जरिततरुवलयमलयपवनमन्दमन्दान्दो लित-
माकन्दराजिमञ्जरीपल्लव गल्ल टमल्ल पकरन्द लव कृता स्याद मुद्रित-

मैदुरभ्रमदल्लमविल्लमद्वमरमधुग्जाङ्कारदुःखविकारहारि, वुसुम-
नमिननन्वद च्छादिन थगनल्ल ममासीनकिञ्चर गणर्वीणा-

अर्चम्

श्रीचन्द्राचार्यग्रन्थावली

मण्डनग्रन्थाङ्कः

श्रीचन्द्रविजयप्रबन्धः

कदाचिद्रासः कविभिः समेतो वाचांनिधिर्मण्डनमन्त्रिराजः ।
सायं दिने सौधगृहाङ्गणस्थः साहित्यगोष्ठीं सग्गामकार्पीन ॥ १ ॥
सभापिबाल्योक्तयितुं तर्तुया कलानिधिः कौशलशालिनी नाम ।
कृताभिलाषः किल गन्तुमैच्छन्ममुन्नतं पूर्वमहीधरसौधम् ॥ २ ॥
तेनो दग्धस्तनमिस्वयेजा प्रवृद्धसन्वा प्रमदेव भूयः ।
अन्तर्वहन्ती त्रिणाङ्गविग्रं पौण्डरी पाण्डुगुर्वा दिशाऽऽर्चान् ॥ ३ ॥
सद्भिः मनाधीकृतमभ्ररङ्गं संप्राप्यतश्चन्द्रममो नदम्य ।
निररक्तगिण्या धृत एव मध्ये पुरः रपुण्ड्रन्या प्रभया वभासे ॥ ४ ॥
माधिर्यभूव प्रथमाधिगर्भान् भाल्यभानाः प्रथमां मयूखः ।
दिग्योपितो दर्शितपूर्वशैलकृत्श्रियः क्षौमदशामवर्षुः (कार्पाण पाप्या
चन्द्रः कल्पमात्रतया समुत्पन्नार्चादिनां भाल्यश्च प्यतार्नाद ।
याचिन्पुनरतत्र कल्पद्वरेत्या पारतृपिताचित्रकतामयारोह ॥ ५ ॥
कथाप्रगजन्कल्या सुधांशोः पूर्वोत्थया पुंयारभागलक्ष्मीः ।
प्रदोषकालप्रियसङ्गमेन नदोदितेनेव नदक्षतेन ॥ ६ ॥
असङ्गर्भतन्त्राया-भवांशुं दिग्दं विधोभार्गुर्दीहितेस्वम् ।
जनैर्जगन्सर्वमिदं निर्मापोरापण्ड्रं भृत्कल्पयोगेः ॥ ७ ॥
दधार्त्तया सां दिवसे रदधार्त्तं एते तिते एवम् ॥ ८ ॥
नामवरथां सव भाम्यास्तं दग्धुं दग्धुं दग्धुं दग्धुं ॥ ९ ॥
रागोपार्थी सगणो रज दग्धुं दग्धुं दग्धुं दग्धुं ॥ १० ॥

(२)

श्रीचन्द्रविजयप्रबन्धः

पूर्णापमः पुष्करलोचनानां वक्त्रैरराजन्मदरागरम्यैः ॥ १० ॥
उत्कूलमुञ्चरुदधिं वितन्वन्रागेण साकं रमणीजनानाम् ।
मानेन निर्भिद्य महान्धकागन चन्द्रः स्मरेणैव ममृहृल्लास ॥ ११ ॥
आवर्त्तवेगादमृतांशुरासीत् पयोध्रिमध्ये पग्निपूर्णमानः ।
प्राप्यास्तमासाद्य पुनः समक्षं पितुः प्रहर्षादिव जातवृत्तः ॥ १२ ॥
प्राप्तोदयो मां प्रतिपद्य पूर्व भाम्बानभूदस्तगतो भवत्याम् ।
इत्येवमिन्द्रोरुदयापदेगात्प्राचीं प्रतीचीं दृष्ट्वा मत्फुटेऽर्था ॥ १३ ॥
हन्तुं प्रहृष्टानसुरान्धकारानम्भोधिना सन्वग्मच्युतेन ।
विमुक्तमासीद्वियदन्तराले समुज्ज्वलं चक्रमिवेन्दुविम्बम् ॥ १४ ॥
महेन्द्रदिङ्मौक्तिककर्णयन्त्रं मनोभुवो माङ्गलिकातपत्रम् ।
जगत्रयीनङ्गमदर्पणं तद्विम्बं सुधांशोर्विमलं व्यराजत् ॥ १५ ॥
तराऽस्थिमालाशतभूपितायाः कालान्धकारस्तनकञ्चुकायाः ।
कपाललीलामवहत्कलावान् कापालिकीवेषजुषो रजन्याः ॥ १६ ॥
स तारकाभिः सह वार्द्धिमध्ये विम्बं गतो व्यैक्षत गीतभानुः ।
शङ्को हरेः पूर्वमिवाभिर्वातो मुक्ताभिरात्मादरनिर्गताभिः ॥ १७ ॥
पत्युर्निशायाः परिपाण्डुभासो मध्ये कलङ्को मणिभङ्गनीलः ।
वियत्पथो विभ्रमपङ्कजस्य तस्यातनोत्पटपदजाललीलाम् ॥ १८ ॥
राजत्कलङ्कद्युतिराजविम्बं तुषारगौरं सुतरामराजत् ।
आपूर्णिमाकालमिवात्तमुद्रं सुधाभिपूर्णं कलशं सुराणाम् ॥ १९ ॥
मृणालगौरा मृगलाञ्छनस्य सम्पर्कभाजस्तमसा मयूखाः ।
शम्भोः कपर्दोपगता इवासन् नभःस्रवन्त्या नववारिपूराः ॥ २० ॥
शुण्पेषुणा पुष्करभित्तिमध्ये विलम्बितं विश्वजयैकसाह्यम् ।
त्वचेव क्लृप्तं फलकं सुधांशोर्विम्बं विरेजे विमलाभिरामम् ॥ २१ ॥
विम्बं तदन्तर्विलसत्कलङ्कं समुज्ज्वलं चन्द्रमसो व्यराजत् ।
मुक्तामयं मुद्रितमिन्द्रनीलैः पुरःस्थितं पेटमिव क्षपायाः ॥ २२ ॥

पातालतः पन्नगराजकन्यापर्यायपाणिद्वितयाभिधातात् ।
 कामं जनः कन्दुकमुत्पतन्तं विधोरशङ्किष्ट चिराय विम्बम् ॥२३॥
 चन्द्रस्य धाराचपकस्य मध्ये सुधारसं शोधयति स्म रात्रिः ।
 चन्द्रातपः छन्ननि निःसृतेऽस्मिन् कल्कं कलङ्कं कलयेव शिष्टिम् ॥
 नभःपयोधौ नवमौक्तिकानां ताराकुलच्छन्नतया स्थितानाम् ।
 प्रमृतिशुक्तेरकरोत्प्रतीतिं मध्यस्थितं मन्मथवन्धुविम्बम् ॥२५॥
 निहन्यमाना निधिना कलानां निशान्धकारा इव वेपमानाः ।
 सर्मारणैः संततकम्पितानां छायास्तरुणां तरलाव्य[वि]रेजुः ॥२६॥
 दलान्तरादीधितयस्तरुणामनुष्णभानोरभितः पतन्त्यः ।
 चकोरचञ्चुपुटखण्डनेन कीर्णा इवासन्किरणस्य लेशाः ॥२७॥
 सिंहेन शीतश्रुतिना विभिन्नकुम्भे तमिस्रात्मनि कुञ्जरेन्द्रे ।
 तत्कुम्भमध्योदितमौक्तिकानां शोभामकुर्वन्नुडुमण्डलानि ॥ २८॥
 आलिप्तसान्द्रामरचन्दनानामशेषमुक्तामयभूषणानाम् ।
 अद्वैतताऽऽसीदमृतांशुपातैरदृष्टिहेतोरभिसारिकाणाम् ॥ २९ ॥
 परं वितन्वन्परितापमेव पदे पदे पान्थविलासीनीनाम् ।
 स कालकूटेन सहोदरत्वं प्रायो हिमांशुः प्रकटं व्यतानीत् ॥३०॥
 गवाक्षमार्गेण गृहान्तरेषु कलानिधेः केऽपि कराः पतन्तः ।
 तत्र व्यराजंस्तरलेक्षणानां विमोहनायेव वियोगभाजाम् ॥३१॥
 तेजस्तिरस्कृत्य चिरं परेषां वियत्सभायां विहिताधिराज्यः ।
 राजा रजन्या सहितो रमण्या पश्चाद्भिरि सौधमगाद्विहर्तुम् ॥३२॥
 जैवातृको जालिकवत्समन्तात् विक्षिप्य विस्तारितमंशुजालम् ।
 सङ्गृह्य ताराशफरानशेषान पुनर्ययौ पुष्करतः परस्तात् ॥३३॥
 सोमेन रात्रिः सुचिरोपभुक्ता समुच्छ्वसन्तीव मुहुः सर्मारैः ।
 विच्छ्रायतारा प्रसवान्धकारकेशा भृशं खेदवतीव जाना ॥३४॥
 विकर्त्तने क्वापि गते विलासी तस्याचरोधे विहरन्नभोजन्ते ।
 समीक्ष्य शङ्केतमुपेतमिन्दुर्भयादगात्पश्चिन्नवर्त्मनैव ॥ ३५ ॥

सनात्तन्दाग्योपगुह्याः कर्तः प्रकामं कठिनायमानैः ।
सतां सद्गुणान्तरमृतिः कस्यापि नानन्दकरो बभूव ॥ ६ ॥
न जानमात्रः सविता पयोधैः सनाजमुन्मुच्य समग्रवर्षः ।
नरेत्र लोकां सवितेति नाम पुनः समुद्रयोपयति स्म पूषा ॥७॥
उन्नेष्टः पद्मजमण्डलानामुन्मार्गवर्त्ता स्वयहुग्रतेजाः ।
न पद्मिर्नाभिः सद्युष्पिर्णाभिः सदा विजो सरसाभिरर्कः ॥८॥
नैन्यज्य सर्वाभ्युदयस्य हेतुं प्रार्थीं दिशं प्राक्तनधर्मपत्नीम् ।
न पश्चिमानेव समाजगाम पतिभ्यतां पापरता हि दृष्टिः ॥ ९ ॥
न वारुणीसङ्गवजेन सत्रस्यत्ताम्बरस्यैव विना वृत्तश्रीः ।
मदेन मन्त्रीभवदान्मतेजाः पाधान्यभात्रं पतितः प्रपदे ॥१०॥
पुत्रस्य पूष्णः पुनरेप दृष्टिमेतादृशीं वारिधिर्गक्षमाणः ।
अमन्यतात्मानमपत्यतीनं बन्धुपत्यमेवात्मसाधुपुत्रान् ॥११॥
ततः दुष्टोत्तारकमेरुमन्यं लब्धं कुमारं रमणां नदीनाम् ।
न्यमन्त्रभाजं लुचिर तपोभिः सुरागिमाश्रयति स्म वृद्धे ॥१२॥
ततश्चिरान्तरानिरेरमुष्य पुत्राकृतैः पुण्यतपोविशेषैः ।
चन्द्रस्तनूजः सकलोत्तरश्रीरुन्याभिधायामुदभृद् गृह्णिष्याम् ॥१३॥
तं जातमात्रं तनयं पयोधिः विलोक्य शश्वद्विगलप्रकाशम् ।
उददृष्टिः स्वयमुन्मवेन वभाग विश्वाधिकं प्रहर्षम् ॥ १४ ॥
तमद्गमाराण्य तरङ्गतरैः पुष्यत्पयोबुद्बुदगेमहर्षः ।
न लालयामास तदोपगृह्य सरित्पतिः सान्द्रतरप्रमादः ॥१५॥
स जातसंस्कारविधिः क्रमेण प्राच्या दिशा प्रेमजुषेव धाव्या ।
अवर्च्यतादाय पितुः सकाशात्कुमुद्वतीनामधिपः कुमारः ॥ १६ ॥
समेधयन्ती चरमाथसन्ध्या धात्रेयिका दत्तकरावलम्बा ।
सञ्चारयामास तत्राजिरेषु बालं निगावहृभमम्बुराशेः ॥ १७ ॥
अन्ते वसन्नभ्यधिकोन्नतस्य गुरोश्चिरायोदयपर्वतस्य ।
पुत्रो निधेः प्रौढवपुर्जलानां पूर्णःकलाभिःप्रबभूव कारुत् ॥१८॥

समन्ततो ग्योमानि सश्नन्तः सायं विहङ्गाः स्वनिवासलोल्याः ।
सन्निभं तयोः कर्तुमिव प्रवृत्ताः महाजना मध्यगता इवासना ॥३२॥
पाताकाश्नन्तः पातित्यग्भोजन्ते तयोर्द्वयोरन्तर एव विश्वम् ।
श्रीगणेशाय नमः शिवायैस्तमांभिः समीक्षणायेव चरा विमुक्ताः ॥३३॥
चन्द्रस्य भानोश्च तदाभिगुल्यात्समन्ततः केऽपि कराश्नन्तः ।
परस्परं तन्तुमयोन्धिताभ्यां शरा विमुक्ता इव शातशाताः ॥३४॥
विचेष्टितव्याकुलराजानं विभिन्नचक्रं व्यथमानकोशम् ।
दलं समावृत्य विकर्तनस्य संकोचयामास सहस्रपत्रम् ॥३५॥
संग्रभर्भिताः शयत्याञ्जनरय संत्यज्य कान्तामपि चक्रवाकाः ।
चमृचरास्त्यक्तसत्त्वपत्रकोशा ययुः क्वाप्यरुणस्य कोशाः ॥३६॥
गृणाद्गुक्तैर्दिशिखैर्मृगैर्विकर्तनस्याशु विभिन्नमूर्त्तैः ।
आरञ्जितेयान्त्रपङ्गपराभिः पूर्वैतरा पुष्करभूमिरासीत् ॥३७॥
शशाङ्गमुक्तैः शतशो निशानैर्वाणैर्विभिन्ना इव भानुजालैः ।
शनैः शनैः गान्धर्वान्धवस्य खञ्जा वभृवुर्निकराः करणाम् ॥३८॥
तेजोनिधिर्नीचरुगोद्धताऽपि स्थातुं न शक्तोऽजनि तत्पुरस्तात् ।
काले नियत्या कालितानुकूल्ये कः कं न शत्रुं कलयेदधस्तात् ॥३९॥
संत्यज्य राज्यं सकलं नभोजन्तं विच्छायतामेत्य विशेषशोच्यः ।
सर्दाधितीभिः सह सुन्दरीभिः समाप भानुधरमाद्रिदुर्गम् ॥४०॥
सतां ध्रुवं सागसमुद्रतानां सम्पद्विपत्योः सहजेव रीतिः ।
यदन्तमेत्याप्युदयम्भकल्पं प्रकाशमर्कः प्रकटीचकारः ॥ ४१ ॥
वितन्वते विप्रतिपत्तिमार्था विपद्गते नैव विभौ कृतज्ञाः ।
द्विजा यदर्कं दधदधर्यहस्ता ववन्दिरे सादरमरतभाजम् ॥ ४२ ॥
पराजितः पद्मजवन्धुरेषः पत्या रजन्याः परिहीणतेजाः ।
समुद्र एवापतितुं चकाङ्क्ष पराभिभूतेर्मरणं हि मान्यम् ॥४३॥
विजित्य चन्द्रं पुनराधिपत्यं प्रभाकरः प्राप्तुमुद्वेकामः ।
ततान शैल्यद्गुपातमुच्चैः मानी स्पृहां वैरिजयाय धत्ते ॥४४॥

पूर्वाचलप्रस्थसभामुखस्थं प्रदोपवेलौपधिदीपिकाभिः ।
 अनुष्णभानोरवदातकीत्तैरारार्त्तिकं मङ्गलमाततान ॥ ५८ ॥
 महोदधेरुद्धतवारितूर्यं मध्यस्फुरन्मङ्गलरत्नदीपम् ।
 तत्र स्थितो वीचिविलासिनीनां विलोवय नृत्तं मुमुदे सुधांशुः ॥ ५९ ॥
 ततः समानीयत शर्वरी सा पित्रा प्रदोषेण विधोः सकाशम् ।
 ज्यामा चिराविष्कृतसान्ध्यरागा तमिस्रकेशा चलतारहारा ॥ ६० ॥
 तस्याः करग्राहविधिं स कर्तुं चन्द्रः स्वयं सम्भृतरागवन्धः ।
 सहैव कालेन पुरोहितेन समुज्ज्वलां व्योमसभां प्रपेदे ॥ ६१ ॥
 विकीर्णतारा प्रसवोपहारं विराजमानग्रहरत्नदीपम् ।
 विभावरीचन्द्रमसोर्विरेजे वैवाहिकं मण्डपमन्तरिक्षम् ॥ ६२ ॥
 ववचिद्गुरुः क्वापि कविः सभायां क्वचिद्बुधः क्वापि च पार्थिवाद्याः ।
 समन्ततः साधुकृतोपचारा सेवामतन्वन्त चिराय राज्ञः ॥ ६३ ॥
 तिरस्करिण्यामुभयोर्धृतायां मध्येसमं सान्द्रतमिस्रमय्याम् ।
 अपाकृतायामभिलापपूर्वमन्योन्यमालोक्य ननन्दतुस्तौ ॥ ६४ ॥
 सान्ध्यांशुवह्नौ समयानुकूलं विकीर्णतारानवलाजमुष्टी ।
 वितेनतुर्विश्वजनाभिनन्द्यौ विभावरीचन्द्रमसौ विवाहम् ॥ ६५ ॥
 इत्येवमासाद्य निशीथिनी तामिन्धानतेजःप्रसरः कलावान् ।
 निरङ्कुशानन्दकरो जनानां नेत्रोत्स्वं निर्भरमाततान ॥ ६६ ॥
 सन्ताप्य लोकं सकलं करैः स्वैः पपात भारवानिति पापभीरुः ।
 सन्मार्गवर्त्ती स करैरतीक्ष्णैः स्मस्तमानन्दयति रम चन्द्रः ॥ ६७ ॥
 कथं नु वक्ष्यामि कलासु तस्य पत्युर्महत्पाटवमौपधीनाम् ।
 सर्वज्ञनामा स शिवोऽपि येन सदा कलामस्य दधाति मूर्ध्ना ॥ ६८ ॥
 ढक्षात्मजा दीव्यदुदाररूपा साक्षात्सगर्भा शिववल्लभायाः ।
 तस्यानुरूपाऽजनि धर्मपत्नी रोहिण्यभिख्या रचिराऽपरा च ॥ ६९ ॥
 कुमुद्वतीनां कुलयोपितां मे तापप्रदास्तु तपनस्य भार्या ।
 इति प्रकृप्यन्नयमिन्दुरार्त्ती पादाहतैः पङ्कजिनीमकार्पात् ॥ ७० ॥

ततः शनैरुज्जितपूर्वशैल्यनान्तरो बह्वभया रजन्या ।
 वित्तुं कामो वियदन्तगेहं विकीर्णतागकुसुमं प्रपेदे ॥ ८४ ॥
 तथा पुनस्तत्र विहृत्य कामं संस्तीर्णलीलाशरदभ्रतल्पे ।
 सञ्जातखेदः किल सानुगगः स वारुणीं प्राप पुनः शशाङ्कः ॥ ८५ ॥
 स वारुणीं संप्रतिपद्य चन्द्रो माद्यन्निबोद्यन्मदरागबन्धः ।
 तल्पे तटे पश्चिमपर्वतस्य पपात पादस्वलनांपयुक्तः ॥ ८६ ॥
 समुल्लसन्नन्दनवाटिकासु सान्द्रेन्दुकान्तोपलशालिनीषु ।
 तस्यास्तशैलस्य तटस्थलीषु सहैव पत्न्या निगया स रेमे ॥ ८७ ॥
 तत्र स्थितः शक्रदिगारमण्याः पयोधरे पूर्वगिरो सलीलाम् ।
 करैर्निजैः कामसखो वितेने पटीगौरैरनुलेपलक्ष्मीम् ॥ ८८ ॥
 तस्याग्रसानोरवतीर्य मन्दं स शर्वरीदत्तकगवलम्बः ।
 परिस्फुरत्पल्लवपुष्परम्यं पर्यन्तसीमावनमाससाढ ॥ ८९ ॥
 चचार तत्मानुवनान्तरेषु स तारकाभिः सह बह्वभाभिः ।
 पुरस्कृतः प्रेमजुषा रजन्या पुष्पोपचारक्रिययैव चन्द्रः ॥ ९० ॥
 करास्तदीयाः कलिकान्तरेषु पुष्पापचायाय किल प्रविष्टाः ।
 वितेनिरे तद्विपिनद्रुमाणां पुद्धानुपुद्धानां प्रसवस्य लक्ष्मीम् ॥ ९१ ॥
 तत्रोपविष्टश्चरमाद्रिसानो क्षणं मुधांशुः क्षणटासहायः ।
 व्यलोकयद्विद्रुमवल्लगीभिगपाटलं पश्चिममभ्युराशिम् ॥ ९२ ॥
 महानसं तं परुतामुटारं मन्दाकिनीमङ्गलसूत्रमूलम् ।
 मधुद्विपो वासगृहं महाविधं मुदं दधौ विक्षय मुहुः कल्याणम् ॥ ९३ ॥
 ततः स पुष्पापचयोपजातपरिश्रमः पश्चिमवारिराशेः ।
 जले विहर्तुं जनिताभिलापस्तत्संकतानां सविधं प्रपेदे ॥ ९४ ॥
 स विभ्रमोद्यच्चटुलोर्मिजालविकीर्णमुक्ताफलमेदुरेषु ।
 कलानिधिर्विभ्रमकन्दवत्सु चचार तत्संकतमण्डलेषु ॥ ९५ ॥
 वियत्पथोल्लङ्घ्यविशेषखिन्नां विभुर्विशश्राम विभावरीषु ।
 समुल्लसन्छीकरकोरकादयैः समीरणैः सागरवीचिजातैः ॥ ९६ ॥

नतः शनैः सैष कृतानुरागस्तारावरोधैः शतशः परीतः ।
 जलावगाहं जलधेरकापीं द्विहर्तुकामो विभुरोपथीनाम् ॥ ९७ ॥
 स तारकाभिः सह तत्र वाद्धैः समन्ततो वारि चरन्मृङ्गाकः ।
 जङ्घो हरेः पूर्वमिवाभिर्वीतो मुक्ताभिरान्मोटरनिःसृताभिः ॥ ९८ ॥
 आरुह्य चारुह्य हठात्सलीलमाक्रम्य लोलामथ वीचिमब्धेः ।
 स तारकाभिः सह तत्र रागी चकार दोलाविहृतिं शशाङ्कः ॥ ९९ ॥

तदनु तुहिनरोचिस्तारकासुन्दरीभिः

परिकलितविहारः पश्चिमाम्भोधिमध्ये ।

सकलमपि च जित्वा शेषलोकान्धकारं

पुनरुदयगतः सन्पूर्वगैलं प्रपेदे ॥ १०० ॥

इति श्रीमालकुलतिलकस्य मण्डनामात्यस्य कृतौ चन्द्रविजयो

नाम प्रबन्धः समाप्तः

कार्तिकशुक्लाष्टम्यां बुद्धदिने लिखितं विनायकदासेन ॥

श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली. ११.

ॐ अहम्

मण्डनग्रन्थाङ्कः ४.

। श्री अलङ्कारमण्डनम् ।

जिनेन्द्रपादाब्जरजःपवित्रं कुर्यात्प्रसन्नं हृदयं सदा वः ।

नभःस्थलं ध्वान्तसमूहरुद्धं चन्द्रस्य धामेव सुधासवर्णम् ॥१॥

कोदण्डिनीं ताण्डविकुण्डलाभां समाश्रयामो हृदये दयालुम् ।

खण्डेन्दुचूडस्य दृढाभिमानशरव्यखण्डस्फुटदृग्विलासाम् ॥२॥

अथ काव्यप्रशंसा-

गङ्गातरङ्गान्नाहि पापहारि न सुभ्रुवां विभ्रमतो मनोज्ञम् ।

न गुञ्जतो मञ्जु मधुव्रतानां श्राव्यं न काव्यादपरं सुखाय ॥३॥

काव्याधिगर्भाच्छरदभ्रशुभ्रो विज्जम्भते चारुयशःशशाङ्कः ।

ततः कवीन्द्रास्त्रिदशान्विगन्तः सुधौघकल्लोलभुजिं भजन्ते ॥४॥

न चित्तशुद्ध्या न च योगशुद्ध्या न दिव्यदृष्ट्या न च भूरि दिष्ट्या ।

ब्रह्मप्रयोधादपि दुर्विबोधं काव्यं हि नयं रचयन्ति केचित् ॥५॥

नाप्येकपद्यं कुरुतेऽनवद्यं निहत्य निन्द्यं पिशुनस्तु शास्त्रम् ।

न जीवयत्येकमपीह जीवं विनाशयत्याशु वह्न्युजङ्गः ॥ ६ ॥

नव्येन काव्येन सतां प्रमोदः सदा विपादस्तु भवेत्खलानाम् ।

द्राक्षा हि साक्षादमृतोपमेया भजन्ति कीरा न तु सारमेयाः ॥७॥

कविवाणीविलासिन्यो विलासान्येन विभ्रति ।

परोपकरणार्थाय कुर्वेऽलङ्कारणण्डनम् ॥ ८ ॥

अथ काव्यलक्षणम्-

सालङ्कारगुणा सार्थाऽद्रोषा वाक् काव्यमुच्यते ।

मुख्यध्वन्युत्तमं काव्यं गौणध्वनि तु मध्यमम् ॥ ९ ॥

चित्रं शब्दार्थयोर्यत्तद्ध्वनिहीनं तथाऽधमम् ।

मुख्यध्वनिर्यथा—

विदितमदनसौख्याऽनर्ध्यलावण्यपूर्णा

त्वमसि स च युवा स्त्रीचित्तचौरो विदग्धः ।

विजनमथ पदं तन्नित्यवैचित्यदायि

व्रज सखि ! सहमा मे जीवितं रक्षणीयम् ॥ १ ॥

अमुख्यध्वनिर्यथा—

चन्द्रे प्रवुद्धे स्वमरिचिरोचिरुद्भासितक्ष्मातलदुर्गमार्गे ।

म्लानाननाऽभूत्तरुणी क्षणेन चौर्येण कान्तं प्रति गन्तुकामा ॥२॥

शब्दचित्रं यथा—

उद्वेल्लत्पल्लवोल्लीलवल्लीसलीनपट्पद. ।

अनिलोह्लासिवकुलगन्धः सुरभिरागतः ॥ ३ ॥

अर्थचित्रं यथा—

रक्ते दिनेशदयिते सति पश्चिमाया सन्ध्याऽरुणा प्रकुपितेव दिनावसाने ।

शान्तालिकोकिलकुलध्वनिता विभाति मौनव्रतं विदधतीव वनस्थलीयम् ५

अथ काव्योत्पत्तिमाह—

काव्यस्य हेतुः प्रतिभा सर्वशास्त्रावलोकनम् ।

गुरुणां निकटेऽभ्यासः काव्यकृञ्जनामित्रता ॥ १० ॥

देशभाषापरिज्ञानं कविच्छायोपजीवनम् ।

सदसल्लोकचातुर्यं छन्दोबन्धनमेव च ॥ ११ ॥

नव्यार्थानां च घटना समस्या पूर्णं तथा ।

अर्थसङ्कलना चैव वस्तुरूपविवेकिता ॥ १२ ॥

अथकाव्यशिक्षामाह—

यमकश्लेषचित्रार्थे सदृशौ तु वयौ डलौ ।

अनुस्वारविसर्गाभ्यां चित्रभङ्गो न जायते ॥ १३ ॥

यमके वधौ सदृशौ यथा—

परिणेतुं गतः कृष्णो रुक्मिणीं कन्यका वरः ।

रुक्मे भानुना तुल्यः स्वर्णवर्णनिभाम्बरः ॥ ५ ॥

दलौ यथा—

पायादुमेशः सुभगं दधानः सदा जटाबन्धभरं कडारम् ।

यत्ततोन्नगीतिः क्रियते मनोज्ञा प्रसिद्धगन्धर्वगणैः फडारम् ॥ ६ ॥

श्लेषे यथा—

न-बन्धनं गृहे यस्य स गृही सुखमेधते ।

तथैव स महायोगी मद्यस्तत्त्वमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥

चित्रे यथा—

सदा विडम्बनां याताः सर्वे देव ! तवारताः ।

जडवन्निर्मलाचारा जवतस्ते कृताः सुराः ॥ ८ ॥

संसृत्याडम्बरहरं जडसन्त्यागभासुरम् ।

जडसंकासदृष्टीरं जिनं भज निजं नृज ! ॥ ९ ॥

अयं ह्युरिकाबन्धः छत्रं वा ॥

अथ रीतित्रयमाह—

माधुर्यदैस्तु वैदर्भी गौडीयोजःप्रकाशकैः ।

पाञ्चाली चापरैवर्गेरिति रीतित्रयं मतम् ॥ १४ ॥

वैदर्भी यथा—

अनिलान्दोलिता मन्दं मन्दं माफन्दमञ्जरी ।

सुन्दरीव प्रियाभ्रश्रष्टा चफम्पे मधुवर्षणी ॥ १० ॥

गौडीया यथा—

गोपीपयोधरममुशरदुष्गन्ध—

लुब्धान्धपटपदभरं जितपङ्कजेषु ।

स्यात्प्रभाट्टिगुणनीलिमभासुरेषु

रेमे ररिः प्रमुदितो यमुनाजलेषु ॥ ११ ॥

पाञ्चालीमाह—

अलिमालेव तरला सरलौ दृग्विलासिनि ।

कोकिलालापमधुरा वाचा ते वरानने ! ॥ १२ ॥

जिनपादाब्जभृङ्गेण मण्डनेन विनिर्मिते ।

आदिमोऽयं परिच्छेदो गतोऽलङ्कारमण्डने ॥ १५ ॥

२.

अथ दोषानाह—

यज्ज्ञानेन विना काव्यं यद्वत्नमिव नो जनाः ।

मृल्लन्ति दुर्निरीक्ष्यांस्तानादौ दोषान्वदाम्यहम् ॥ १ ॥

दोषास्त्रिविधा विज्ञेयाः पदवाक्यार्थसंभवाः ।

पददोषास्तत्राऽश्लीलमप्रतीतं हतार्थकम् ॥ २ ॥

अविमृष्टविधेयांशं च्युतसंस्कृत्यवाचकम् ।

ग्राम्यानुचितनेयार्थक्लिष्टमन्दिग्धमेव च ॥ ३ ॥

श्रुतिकृत्वप्रयुक्तं चाथाममर्थं निरर्थकम् ।

विरुद्धमतिकृत्तं तु समासगतमुच्यते ॥ ४ ॥

उदाहरणानि—

अश्रीलं यथा—लज्जानिन्दाऽशुभायप्रकाशकम् । यथा—

कृपकान्तर्गतो धीमान्पयो गहानि शीतलम् ।

तन्वद्गया भेदगतीर्यामन्दनीडान्प्रबभम् ॥ १ ॥

कश्चिन्मृगं यथा—मननं समममत ।

यस्यैराजसोऽश्राणा यमीमा पचन्ता गतः ॥ २ ॥

अप्रतीत्यम्—दयं सर्वं समममत । यथा—

मया मन्दापरिद्वारं मं विनायं नृपं तस्मिन् ददति य ।

३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥ ३० ॥

‘आशय’शब्दो योगशास्त्र एवाशावाचकः, न त्वन्यत्र ॥
हतार्थकम्—यत्र प्रसिद्धोऽर्थो द्वितीयेनार्थेन हन्यते । तद्यथा—

जपाद्बुधसुमसंकाशप्रस्फुरद्यारुरोचिषा ।

रक्ताञ्जलिपुटेनार्घ दत्ते सूर्याय भूपतिः ॥ ४ ॥

अत्र ‘अरुणाञ्जलिपुटेन’ इति प्रकृतोऽर्थः ‘रक्ताञ्जलिपुटेन,
शोणिताञ्जलिपुटेन’ इति निहत्तः ॥

अत्रिमृष्टविधेयांशम्—अमुस्वत्वेन निर्दिष्टो विधेयोऽशो यत्र तन् ।
यथा—

स्फुरत्प्रसूनस्तवकस्तनमण्डलसन्नता ।

प्रियभृङ्गसमाश्लिष्टा भाति कान्ता लताऽधुना ॥ ५ ॥

अत्र ‘लता कान्ता’ इति भाव्यम्, यतो ‘लतैव कान्ता’ इत्युक्तम् ॥

च्युतसंस्कृतिः—व्याकरणदुष्टम् । यथा—

शृङ्गारभङ्गी तन्वद्भिः ? तव वर्द्धति साम्प्रतम् ।

ततोऽनुमीयते प्रेम प्रियस्य सुनरां त्वायि ॥ ६ ॥

अवाचकम्—प्रभृतार्थवक्तुमसमर्थम् । यथा—

लोलापाङ्गैरङ्गनानां शरीरी लुभ्यत्येवानङ्गमौरयप्रवीणः ।

तद्वत्सान्द्रैश्चान्द्रर्षापूपवर्षैर्हर्षोर्त्तिलः पारणेन्दुश्रावणः ॥ ७ ॥

अत्र ‘शरीरी’ शब्देन कवेरभिप्रायः ‘कामी’, त ‘शरीरी’
इति वक्तुं समर्थः ॥

ग्राम्यम्—लोकदुष्टम् । यथा—

फाटिर्विद्याला तरुणि ! त्वदीया फार्थानिनादं प्रतिपादयेति ।

स्तनौ च गच्छतिपटुम्भर्षीनौ तद्गारतः वि. कृश. अथ. सप्त. ॥८॥

अनुचितार्थम्—वैचित्त्यार्थरहितम् । यथा—

मुजालितानां प्रणमः स्वरूपदोजप्रयापय नृपालनौतौ ।

एतौव सप्प्रागभरातते त्वरुन्मुत्तरनेव रिपुहृन्नालौ ॥ ९ ॥

नेयार्थम्-स्वमतिप्रकृतार्थम् । यथा-

वधानं तुरगं चन्द्रचूडे मूढ ! विज्ञेयतः ।

क्षणं प्रक्षाल्य वदनं शीतलं विपिनं पिव ॥ १० ॥

अत्र 'चन्द्रचूडस्य स्थाणुः' इत्यभिधानम्, अनेन स्वमत्या
'स्थाणौ ह्यं वधान' इति कथयति ॥

क्लिष्टम्-यस्यार्थः कुशेनावगम्यते । यथा-

सैहिकेयाभिधानं यदधाति तदरिप्रभा ।

जयत्यानन्ददा नित्य कामिना भुवनत्रये ॥ ११ ॥

अत्र 'राहौरभिधानं तमो दधाति, तमसो वैरी चन्द्रः, तस्य प्रभा' इति ॥

मन्दिग्धं यथा-

भनेहोलासेन वर्द्धन्ते वालकास्तत्र भामिनि ।

किं पुनर्भाक्ते नम्राभ्ते चण्डि चण्डाहृतासक्ते ॥ १२ ॥

अत्र 'अर्भकाः ? किंवा कनाः ?' इति मन्दिग्धः ॥

श्रुतिफटु-निःशुभशस्त्राच्छरणेन नम् । यथा-

निर्मृष्टनर्णागपटुष्टपुटमनोगुमा ।

परपुष्टविद्युष्टेन मूर्च्छिताः पथिकाङ्गनाः ॥ १३ ॥

अप्रयुक्तम्-ययोचितार्थापि कश्चिभिः प्रयुक्तम् ।

जुगति चन्द्राय समात्रहसि यनाऽन्यन्त्या न हि पारणार्थे ।

चन्द्रोर्ध्वे च स्यात्सर्गि प्रसीटा परम्य मन्तोपहृता किं सन्तः १४ ।

अत्र 'जुगति' इति मन्तोपार्थे चनापि न प्रयुक्तः ॥

अपारिण-यन्ते प्रयुक्तम् यन्तन्मासम् । यथा-

यत्परिणाम इत्यत्र अत्रापि सति यतिः ।

युगेऽपि इति यत्परिणाम इत्यत्रापि ॥ १५ ॥

अत्र 'यत्परिणाम' इति यत्परिणाम इत्यत्रापि न प्रयुक्तः ॥

यत्परिणाम इत्यत्रापि यत्परिणाम इत्यत्रापि न प्रयुक्तः ॥

निर्गमकम्—प्रतीनाऽऽगृह्यताऽऽगृह्यमाणान् । यथा—

यथासौत्रं चर्चितानामाग्निद्वयवत् । न्ययम् ।

यन्मन्त्रं युगुनन्त्रं सन्त्रं हि च वै तु ऋति ॥ १६ ॥

विन्दुद्वयम्—अभ्युत्थकमात्रमेवान्यथागतिप्रकाशकम् । यथा—

सग म्बु तव गिरा फार्याचिन्ता चरोषि मे ।

सम्बन्धाय वृत्तीजानां मन्त्रिन्य महात्मने । ॥ १७ ॥

अत्र 'सग अन्वयस्य, अकार्यचिन्ता, वृत्तीजानां सम्बन्धः—

सम्बन्धनम्' इति प्रतीतिः ।

॥ इति पददोषाः ॥

अथ वाक्यदोषाः

उपहतलुप्तविमर्गं न्युनाधिकरुधितपदं च हतवृत्तम् ।

पतन्प्रकर्षद्विमन्धी विरुद्धवर्णं समाप्तपुनराप्तम् ॥ ५ ॥

भग्नप्रक्रमकमपदपर्यन्तैरेकवाचकम् । (?)

अनभिहितवाच्यं प्रमिद्धिद्वयपदस्थपदमयाससंकीर्णं ।

गर्भितममतपरार्थसम्बन्धतयोगं तु दुर्वाक्यम् ॥ ६ ॥

उपहतदुष्प्रविसर्गम्—दुष्प्रविमर्गता विमर्गस्योकार्गत्वं च । यथा—

मन उग्रममक्तं ते हरिव्यानाय केवलम् ।

मन्त्रो विचित्रो भवतो राजते देव । नित्यशः ॥ १८ ॥

न्यूनपदं यथा—

चन्द्र । वाग्य तवाशुमालिकां यत्त्रिणोति किल बालिकाभिमाम् ।

नेऽचितं तु भवतां शुभस्थितेरध्वनीनमदृशां प्रपीडनम् ॥ १९ ॥

अत्र 'भवतान्' इति वचना 'तव' इति न्यूनम् ॥

अधिकपदं यथा—

अयं युवा मन्मथमूर्त्तिकान्तरत्वमेव कान्ताऽस्तु समागमोऽद्य ।

ततो युवां प्रेम परम्परं स्याद्यथा रथाद्वाभिधयोरनलम् ॥ २० ॥

अत्र 'मूर्त्तिः' इति ॥

विश्लेषो यथा—

बुद्धिशक्ती अनन्ते ते । इति

अश्लीलता यथा—

रम्या वागण्डजोत्तमे ..... ।

भक्तिश्च भवतोऽनन्तपदभक्तस्य किं पुनः ॥ २७ ॥

विरुद्धवर्णम्—वीररसोत्कर्षदा वर्णाः शृङ्गारे, शृङ्गारोत्कर्षदा वीरे च ।

उदाहरणं यथा—

क्वालिन्यां सह कृष्णेन दृप्तकन्दर्पकुर्दनम् ।

एरिणाद्योऽधिकाङ्क्षन्ते कटाक्षक्षेपदक्षिणाः ॥२८ ॥

अत्र फाठिना वर्णा न भव्याः । तथा च—

वीरे—नृसिंहकरजावल्या शोणितौघेन शोणया ।

रत्नपङ्क्त्येव रुरुचे हिरण्यकशिपोरुरः ॥ २९ ॥

अत्र बन्धशैथिल्यम्, मृदुवर्णना च न भव्या, बन्धशैथिल्यान्,
वीररसत्वात् ॥

समाप्तपुनरात्तं यथा—

कमलोद्दीनमधुपः कज्जलांशुरिवोद्धतः ।

कुरङ्गलोचनापाङ्गः पातु वोऽनङ्गसायकः ॥ ३० ॥

अत्र 'कुरङ्गलोचनापाङ्गो वः पातु' इत्यत्रैव समाप्तम्, पुनश्च
'अनङ्गसायकः' इति कथिते पुनरात्तम् ॥

भग्नप्रक्रमम्—भग्नः प्रक्रम आरम्भो यत्र, तन् । यथा—

प्राणेश्वरो गन्तुकामो यास्यन्ति मम चानवः ।

—कर्तव्यं किं मया देव 'शिञ्जिरे मदनेत्करे ॥ ३१ ॥

अत्र 'प्राणा अपि गन्तुकामा' इति भाव्यम् ॥

अक्रमम्—न विद्यते क्रमो यत्र, तन् । यथा—

द्वाविमौ दुःखितौ लोके हितायान्यस्य देहिनः ।

साधुश्च मधुरालापी दुर्वचाश्च खलो जनः ॥ ३२ ॥

अत्र ' गगनमण्डलमिन्दुर्गाहते ' ' पट्पदाः कमलमध्यगोचराः
सन्त शेरते ' इत्यव्यस्तं भाव्यम् ॥

गर्भितम्-यत्र वाक्यान्तरमेव वाक्यान्तरं प्रविशति, तन् । यथा-
परदुःखभृतां पुंसां रौरवेषु महास्थितिः ।

सत्यमेतत्पुराणोक्तमाचन्द्रार्कं तु जायते ॥ ३८ ॥

अत्र ' स्थितिर्जायते ' संलग्नमेव भाव्यम् ॥

अमतपरार्थम्-अमतः प्रकृतविरुद्धः परार्थो यत्र, तन् । यथा-
त्वत्खड्गवही भाव्येषा कामिनीव महीपते ! ।

अरिरक्तौषमिन्दूरमासकर्मचन्द्रना ॥ ३९ ॥

अत्र ' रक्तं सिन्दूरं मासं चन्द्रनम् ' इत्युक्ते शृङ्गाररसस्य प्र-
तिकूलता ।

अभवन्मतयोगम्-अभवन्-असिद्धो मतोऽभीष्टः योगः- सम्बन्धो
यत्र, तन् । यथा-

स्वगुणोदधिसंवृद्धो दानवारि विराजितः ।

यगश्चन्द्रः प्रकाशेन प्रौढः चत्वापि देहिनः ॥४०॥

अत्र ' देहिनो गुणोदधिसंवृद्धः ' अत्र न लगति, ' यराश्चन्द्र-
स्य ' एव लगति ॥

॥ इति वाक्यदोषाः ॥

अथार्थदोषा उच्यन्ते-

अपुष्टो घ्याहनः कष्टः पुनस्तत्तत्र दुष्क्रमः ।

प्रसिद्धिर्विशविच्छुः सन्दिग्धोऽथानवीकृतः ॥५॥

प्रकाशितविरुद्धाहेतुरश्लील एव च ।

साक्षाद्भोऽपदमुक्तस्तु त्यक्तानुर्त्वाकृतः पुनः ॥६॥

विध्यनुवादायुक्तः सहचरभिन्नस्तथा पुनर्ग्राम्यः ।

दुष्टोऽर्थोऽपि मनियमानियमविशेषविशेषान्यः ॥७॥

अथैवमिति । न च सा साधुः इति विचारितः ॥

सन्निवृत्तौ यथा-

दोषः प्रकृतौ भवेत् । साधुः सन्निवृत्तौ

देहात्तर प्रकृतौ न सन्निवृत्तौ ।

अथैवमिति विचारितः ॥

अथैवमिति विचारितः ॥ ४८ ॥

अथैवमिति विचारितः ॥ ४९ ॥

अथैवमिति ॥

अथैवमिति यथा-

विमथुना धनसम्पत्तेन मे विमथुना जन्मसम्पत्तेन मे ।

विमथुना धनसम्पत्तेन मे अथैवमिति यथा- ॥ ४९ ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५० ॥

अथैवमिति यथा-

अथैवमिति यथा- ॥ ५० ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५० ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५० ॥

अथैवमिति यथा-

अथैवमिति यथा- ॥ ५१ ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५१ ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५१ ॥

अथैवमिति यथा-

अथैवमिति यथा- ॥ ५२ ॥

अथैवमिति यथा- ॥ ५२ ॥

साकाङ्क्षो यथा—

मत्तो जलदसमूहो दृप्ता नृत्यन्ति केकिसङ्घाताः ।

अध्वगमूढ ! कथं तां सहसे कान्तां विदेशगताम् ॥ ५३ ॥

‘ कान्तां त्यक्तुं कथं सहसे ’ इत्याकाङ्क्षते ॥

अपदमुक्तो यथा—

मित्रं कृष्णो यस्य बन्धुश्च धर्मस्तातः शक्रो विक्रमोऽलौकिकश्च ।

न स्यादन्यः फाल्गुनाद्वल्गुदैवो देवोऽप्येवं सर्वगक्त्याभियुक्तः ॥ ५४ ॥

अत्र ‘ न स्यादन्यः ’ इत्यनेनैव सिद्धे ‘ देवोऽप्येवम् ’ इति

अपदमुक्तः ॥

त्यक्तानुस्वीकृतो यथा—

यद्गुणाः कर्णकुहरे सज्जनानां तु शरते ।

स अेव पुरुषो लोके गुणगौरवभूपितः ॥ ५५ ॥

अत्र ‘ गुणगौरवभूपितः ’ इति ॥

विध्यनुवादायुक्तो यथा—

सरस्वति ! नमोऽस्तु ते विहर वक्त्रपङ्केरुहे

महेशगुणवर्णनामृतरसप्रमोदोद्वते ।

मदान्वजनमर्षिणि प्रणमामाशु निन्दापदे

त्यजाशु भज गोष्ठिकां सुजनसङ्गमे सङ्गमे ॥ ५६ ॥

‘ मदान्वजनमर्षिणि ’ इत्यावश्यकार्थादन्योऽर्थो विध्यर्था-

दन्यः, इति ॥

सद्वचरगिन्नो यथा—

दानेन दाता कपटेन चौरः शौर्येण वीर्यो यशसा नृपालः ।

सत्येन योगी कृपया द्विजन्मा रूपातिरेकं जगति प्रयाति ॥ ५७ ॥

अत्र ‘ कपटेन ’ चौरः ’ इति ॥

ग्राम्यो यथा-

पुत्रमाताऽसि मे कान्ते ! त्वत्तुण्डं वुण्डलोपगम् ।
स्वगस्यानर्गलाऽसीति भोत्रियेणोच्यतेऽङ्गना ॥ ५८ ॥

सनियमान्यो यथा-

दत्तं धनं तदापि ते हृदि नो विकाशः
प्रीतिः कृता त्वयि तथापि न निर्मलत्वम् ।
निष्पादितं तदपि कार्यशतं न वेत्सि
सत्या तवाद्य खलता खल ! भूषणाय ॥ ५९ ॥
अत्र 'खलतैव' इति सनियमत्व वाच्यम् ॥

अनियमपरिवृतो यथा-

धनेन किल्बिषाऽऽरम्भो विद्यचैव मदोद्गतिः ।
वाचया मित्रनिन्दा च तस्य पुंसः क्षुतेन किम् ॥ ६० ॥
अत्र 'विद्यया अत्र' इति नियमो न वाच्यः ॥

विशेषपरिवृतो यथा-

सत्सद्गमे कस्य न चित्तशुद्धिरसत्पदे कस्य न पापशुद्धिः ।
भवोद्भवे कस्य न भूरि दुःखमुप्रार्चने कस्य सुखं न पुंसः ॥ ६१ ॥
अत्र 'उप्रार्चने' इति सामान्यं न वाच्यम् ॥

अविशेषान्यो यथा-

जनाः कुर्वन्तु माऽवज्ञां कवीन्द्राणां कथंचन ।
कृष्णद्वैपायनात्किं न कृष्णपाण्डवकीर्त्तनम् ॥ ६२ ॥
अत्र एकस्माद्, इति सामान्यं वक्तव्यम् ॥
धनुर्ज्याहस्तकटककेकिरेकादयः पुनः ।
साग्निध्यवाचिनः शब्दा उत्कर्षप्रतिपत्तिदाः ॥ १० ॥

नदीदधि पदान्तैः ।

अर्थाभरणं पदानां श्याम्यदत्त प्रगर्भितैः ॥ ३ ॥

यथा—

हेतुर्गतिवर्धनीतिभक्त्यभयंभयान्पुत्र—

सन्धप्रद-सम्भयवदन्तु-उत्स्यम् ।

भयं विनाशितजनप्रतीक्षणापं

पाप हस्तद्विगत नपनीजल यः ॥२॥

अत्र 'हेतु' 'तीक्ष्ण' 'सन्धः' 'प्रत्युत्स्यः' इत्यादिपदान्तैश्च-
यामर्षात् ॥

मधुरार्थप्रकाशिन्यं नन्माधुर्यं जगुर्वृषाः ।

यथा—

तत्र परमरोजवर्धी श्रीशक्तकशास्त्रो मया नायम् ।

पुत्रुग्विपति तत्रापरमिन्दुगुग्नि 'पदाप्रिग्नममम् ॥ ३ ॥

यद्य मरुजुलवर्णन्व सौकुमार्यं तदुच्यते ॥ ४ ॥

यथा—

स्थलनिपतितच श्रद्धान्द्रिकाविम्बुठथा

चरणनखमन्युग्याञ्चुम्बतीयं चकोरी ।

तत्र सुपटपटर्वा पालत्तकाट्टीङ्करता—

मरणनलिनपट्टिभ्रान्तितः श्यामलेली ॥४॥

आधुम्पुरणमर्थस्य कथ्यते सा प्रसन्नता ।

यथा—

श्रीभैरवो जयति भूमिपतिः प्रसन्नः ।

ममाधिरन्यस्य गुणारोषोऽन्यस्मिन्स उच्यते ॥ ५ ॥

यथा—

अस्यां शिशि विशालाक्षि । प्रसरन्ति कराङ्कुराः ।
शशिनो मानिनीमानजयिनः किं विधीयते ॥ ५ ॥

अत्र वृक्षवह्नीमुख्यानामङ्कुराः, तदारोपश्चन्द्रकरेणुः यतश्चन्द्र-
करेणुङ्कुरा न संभवन्ति ॥

पदानि गुम्फितानीवैकस्मिन्श्लेषः स उच्यते ॥

यथा—

येनानन्यपरकमेण दलिताः सङ्ग्रामरङ्गे रय—

म्रातास्त्राणपरायणेन मरणात्पाण्डोस्पाण्ड सुताः ।

वस्त्राकर्षणविक्रिया कुरुमभामध्योद्भृता द्रौपदी

चेतस्मं भज जन्ममण्डननिदं गोविन्दमानन्दम ॥ ६ ॥

बन्धस्योच्चयलता कान्तिः . . . ॥ ६ ॥

यथा—

स्पर्शपुञ्जोच्चयलकान्तिपुञ्जौरीकृताशेषदिगन्तरालः ।

अन्नचन्द्रोद्यनुदिदार्थो दिवानिश अ रिजतान्महजः ॥ ७ ॥

समागदाहता मयपत्रे ओजस्रदुग्धने ।

यथा—

सर्पदण्डो वरसम्प्राप्तमन्वदुष्प्राप्तस्यस्यदुष्प्राप्तोऽपि ज्ञानपदेषु ।

वदन्तुमन्त्रिमुत्तरीदराभासुषु रेषु र्जसिः प्रमुदितो यमुनाजस्यु

सूदना र्गन्धनेरव्यभिहारादना ॥ ७ ॥

यथा—

वदन्तुमन्त्रिमुत्तरीदराभासुषु रेषु र्जसिः प्रमुदितो यमुनाजस्यु

सूदना र्गन्धनेरव्यभिहारादना ॥ ७ ॥

वदन्तुमन्त्रिमुत्तरीदराभासुषु रेषु र्जसिः प्रमुदितो यमुनाजस्यु

सूदना र्गन्धनेरव्यभिहारादना ॥ ७ ॥

४.

सालङ्काराऽपि नो भाति तरुणी विभ्रमैर्विना ।
 तथा रसैर्विना काव्यमतस्तान्द्रूमहेऽधुना ॥ १ ॥
 विभावैरनुभावैश्च सात्त्विकैर्व्यभिचारिभिः ।
 स्थायी रत्यादिको भावो जनितो रस उच्यते ॥२॥
 शृङ्गारहास्यकरुणा रौद्रवीरभयानकाः ।
 वीभत्साद्भुतशान्ताख्या नवैते कथिता रसाः ॥३॥

तत्र शृङ्गारलक्षणम्—

परस्परं नायिकानायकयोर्दृष्टिः, शृङ्गार उच्यते ।
 सम्भोगो विमलम्भश्च द्विधा स परिकीर्तितः ॥४॥

सम्भोगस्योदारहणं यथा—

अलोकवार्ताकथनच्छलेन कर्णेऽनुवेल लगति प्रियायाः ।
 दाश्रित्कृती चुम्बनलोभसौख्यात्पुरः सखीनां मुकुलीकृतास्यः ॥१॥

विमलम्भमाह—

इर्ष्याभिलापविरहशापदेशान्तरोद्भवः ।
 पञ्चधा विमलम्भस्तु कथितः पूर्वमूरिभिः ॥५॥

इर्ष्याभवो यथा—

लुमाङ्गरागारुणनेत्रपद्मं विलोपय कान्त दयिता निशान्ते ।
 रुरोऽ हस्तस्थकपोलदेशविनिर्गलत्काजलदृषिताधु ॥ २ ॥

अभिलापभवो यथा—

रद्रे गमासीन्नयनाभिरामा कामातुरस्य प्रसरत्तु चर्माः ।
 जीवामि चेत्मा तरुणी भुजाभ्यगमालिङ्गति प्रीतिधरा नृगाधी ॥३॥

वामोऽपि तदा तदा तदा तदा—

॥ १३ ॥

अथान्तो यथा—

॥ १४ ॥

॥ १५ ॥

अथान्तो यथा—

॥ १६ ॥

अथान्तो यथा—

॥ १७ ॥

अथान्तो यथा—

॥ १८ ॥

॥ १९ ॥

देवतामुनिगुर्यादौ रतिर्भावो निगमने ।

व्यभिचारी तथा मुख्यो यः न भावः प्रकीर्तितः ॥२०॥

देवतान्तिर्यथा—

॥ २१ ॥

॥ २२ ॥

मुख्यो व्यभिचारी यथा—

॥ २३ ॥

॥ २४ ॥

अत्र विपादः ॥

अथ रसाभासानाह—

रसाभावाश्च ये धर्मास्तदाभासास्तु ते स्मृताः ।

रसाभासो यथा—

एकं दृशा सफलयत्यपरं वचोभि-

रालिङ्गनेन हसनेन यमस्ति मक्ता ।

कापट्यसम्भ्रमविधानविचित्राचिन्ता

सा वाणिनी भवति कस्य सुखाय पुंसः ॥ १६ ॥

भावाभासो यथा—

साध्वी विलोक्य रुचिरा चिरकालमेकः

पिङ्गो निज सपदि निन्दति जन्मकर्म ।

यन्मन्मथो मम वशीकुरुते न चैनां

चीर्णं तदेव निगदन्निति मूढचेताः ॥ १७ ॥

अत्र मुख्यो व्यभिचारी विषादः ॥

शान्तिः शवलता सन्धिर्भावस्य रसपुट्टये ॥ ७ ॥

भावस्य शान्तिर्यथा—

भर्तुर्मार्गं वीक्षमाणा मृगाक्षी मेघालोके कम्पते स्म नताङ्गी ।

आस्मीत्तस्मिन्मेघकाले मनोऽस्याः रम्योऽह्लास विस्फुरद्बाहुवल्याः ॥ १८ ॥

अत्र भयमुत्पन्नमुत्साहेन शान्तम् ॥

भावशवलता यथा—

धिग्यौवन किमधुनाऽस्य मधोर्विधेयं

गन्तव्यमद्य कुसुमेषुशरप्रजात्क्व ? ।

तस्याधमस्य दिवसाः किममी लगन्ति

मोह गताऽध्वगवधूरिति सन्निगद्य ॥ १९ ॥

अत्र ' धिग्यौवनम् ' इति शोकः, ' मधोः किं विधेयम् ' इति

क्रोधः, ' कुसुमेषु शरात्क्व गन्तव्यम् ' इति भयम्, ' तस्याधम-

स्य दिवसाः ' इति निन्दा, ' किं लगन्ति ' इति चिन्ता ।, एवं भावा-

नां शवलता—मिश्रणम् ॥

भाष्यार्थ-व्यथा—

‘सोमं विजिह्वन्ति ते मदीने पांः पतिवत्यधनाभर्षीतः ।

पदत्रासि देवादासेन धेनु सत्यादपरो प्रणिपत्य तद्ये ॥ २० ॥

अत्र ‘तत्सु स्यात्’ इति ॥

अथ रसदोषाः

अर्थाभेदात् रसव्यक्त्यर्थिषु द्वााराद्यभिधानतः ।

क्रियते वा रसव्यक्त्या रसदोषः स उच्यते ॥८॥

‘यभिचारिनाम्ना रसव्यक्त्यर्थ्यथा—

साम्ना मुगमंनऽपि मरेदा गोष्ठिवासु तत्र मूर्च्छितमूर्च्छा ।

‘सोमार्थस्य सा य सर्वापन्ता विमृता विमृता हरिणाधी ? २१

अत्र एव भाष्यम्—

सम्भन्तममनेऽपि समंदा गोष्ठिवासु तत्र मूर्च्छितमूर्च्छा ।

‘यानमिष्टव्या भर्षाऽसौ दर्शनाय दृष्ट’ इति वाच्यं मालाम् २२

‘म्यायिनाम्ना रसव्यक्त्यर्थ्यथा—

उन्माद्यतव मन्मामं प्रोथं विषुयशम्सु य ।

रतिर्धरप्रियः सङ्गे त्व जितात्माऽगि भूपंत ॥ २३ ॥

अत्र ‘उन्मातः’ ‘प्रोथः’ ‘रतिः’ इति म्यायिन उक्तः ॥

‘स्यनाम्ना रसव्यक्त्यर्थ्यथा—

मानन्धितचकारोपे चलत्सैगिणिकामणे ।

उदिते चन्द्रमस्त्यामीद्रमः कश्चन कामिषु ॥ २४ ॥

‘द्वारादिनाम्ना रसव्यक्त्यर्थ्यथा—

व्याधय पाणेन विभिन्नदेहमार्त्तस्वरं धीक्ष्य वने द्रवन्तम् ।

मृग विनिर्यदृधिरौपरक्त मुनिर्व्यरोदीक्ष्णणेन पूर्णः ॥ २५ ॥

अत्र ‘कामणेन’ इति ।

अधुना एतेषां रसानां स्थायिभावानाह-

रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहौ भयं तथा ।

जुगुप्सा विस्मयश्चेति स्थायिभावाः प्रकीर्त्तिताः ॥ ९ ॥

अथ व्यभिचारिणः ।

निर्वेदग्लानिशङ्काख्यास्तथाऽमूयामदश्रमाः ।

आलस्यं चैव दैन्यं च चिन्ता मोहः स्मृतिर्धृतिः ॥ १० ॥

व्रीडा चपलता हर्ष आवेगो जडता तथा ।

गर्वो विपाद औत्सुक्यं निद्राऽपस्मार एव च ॥ ११ ॥

सुप्तं प्रबोधो हर्षश्चाप्यवहित्थमथोग्रता ।

मतिर्व्याधिस्तथोन्मादस्तथा मरणमेव च ॥ १२ ॥

त्रासश्चैव वितर्कश्च विज्ञेया व्यभिचारिणः ।

त्रयस्त्रिंशदमी भावाः समाख्यातास्तु नामतः ॥ १३ ॥

इतिश्रीजिनभक्तेन मण्डनेन विनिर्मिते ।

चतुर्थोऽयं परिच्छेदो जातोऽलङ्कारमण्डने ॥ १४ ॥

५.

कोमला सुरसा वाणी वनितेव मनोहरा ।

जायते यैरलङ्कारानधुना कथयामि तान् ॥ १ ॥

अथालङ्कारोद्देशः

पुनरुक्तवदाभासो वक्रोक्तिश्चित्रमेव च ।

अनुप्रासश्च यमकं श्लेषो मूर्द्धन्यलङ्कियाः ॥ २ ॥

अथार्थालङ्कियाजाती रूपकारुष्यं तथोपमा ।

मालोपमानन्वयश्चोपमेयप्रचुरोपमाः ॥ ३ ॥

उपमेयोपमा चैवोपमानप्रचुरोपमा ।

उत्प्रेक्षाऽपह्नुतिः श्लेषोऽतिशयोक्तिस्तु दीपकम् ॥ ४ ॥

अव्ययेन यथा—

सचन्दने भात्युरासि श्रीहरेर्वनमालिका ।

मुक्ताफलनिभे गङ्गाजले कालिन्दिका यथा ॥ २३ ॥

अकदेशवर्तिनीमुपमामाह—

स्यादेकदेशवर्तिन्युपमा धर्मार्थप्रकाशने ॥ २० ॥

पुण्डरीकयुगेनेव नेत्रद्वन्द्वेन साधवः ।

अम्भसेव सुशीलेन तेजसा यमुनौघवत् ॥ २४ ॥

अथ मालोपमा—

मालोपमोपमेयस्योपमानत्वं यथोत्तरम् ।

तव भारतीव मूर्तिर्मूर्तिरिव च भारती ।

सुवर्णयुता—

लक्ष्मीरिव ते दृष्टिर्दृष्ट्वल्लक्ष्मीर्हरे ! सुभगा ॥ २५ ॥

अनन्वयो यथा—

अनन्वयोपमैकस्यैवोपमानोपमेयता ॥ २१ ॥

यथा—

श्रीरामभवतो मूर्तिर्भवन्मूर्तिरिवोत्तमा ।

यस्या गुणा इव गुणाः सन्ति नान्ये जगत्रये ॥ २६ ॥

उपमेयप्रचुरोपमा—

बहूपमेया कथितोपमेयप्रचुरोपमा ।

चेष्टितानि हमितानि भाषितान्युत्तमानि यदि मन्यन्ते खल ।

तत्त्वविच्छिन्नरमेशभाजिना तर्हि नास्ति तव समृतेर्भयम् ॥२७॥

उपमेयोपमा—

वाक्यद्वयविपर्यासे उपमेयोपमोऽस्ति ॥ २२ ॥

गङ्गेव निर्मला कीर्तिः कीर्तिवन्निर्मला मतिः ।

मतिप्रशान्त्या वाणी हरे ! तव सुप्रदा ॥ २८ ॥

अपमानोपमानोपमानो—

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २१ ॥

उपमानोपमानो—

उपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २२ ॥

उपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

उपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

उपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २३ ॥

अपमानोपमानो—

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २४ ॥

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २५ ॥

अपमानो—

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो—

अपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २६ ॥

श्रेयमानो—

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

श्रेयमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ॥ २७ ॥

अनिशयोक्तिः

उपमानोपमानोपमानोपमानोपमानोपमानो ।

यदि योगे द्वितीया च तृतीया प्रस्तुतान्यता ॥२५॥

फवेरसवती वाणी स्वर्णदी धर्म निर्णयः ।

भीकृष्णस्य पदद्वन्द्वमधमाय न रोचते ॥ ३९ ॥

दोलायते विभेत्याशु विलोकयति कम्पते ।

गच्छति शिवद्याति चमूररीणां कृष्णदर्शने ॥ ४० ॥

मालादीपकं यथा—

त्वत्तो बाहुर्बाहुतश्चक्रमुप्रं चक्राद्विर्यं विर्यतो दैत्यनागः ।

तस्माल्लोको लोकतः सौख्यमेकं वृद्धं कृष्णोति त्वयि क्षमापतन्त्रे ४१

समानधर्मोपमेयोपमानप्रतिविम्बनम् ।

दृश्यतेऽत्र स प्रोक्तो दृष्टान्तस्तु भर्तापिभिः ॥ २८ ॥

पुण्डरीकनयनस्य दर्शने याति पापमखिलं किल जन्तोः ।

उद्यते दिवसनाथमण्डले ध्वान्तमेति भुवनत्रितयस्य ॥ ४२ ॥

इवादिभिर्विना यत्र वस्तुनः प्रतिवस्तुना ।

साम्यं प्रकाश्यते सा तु प्रतिवस्तूपमा मता ॥ २९ ॥

यथा—

चन्द्रोऽङ्गतापं हरति प्रकामं ददाति तोयं जलदः सदैव ।

सूर्यस्तमो हन्ति किमत्र चित्रं परोपकारं महतां स्वभावः ॥४३॥

निर्वापकोऽयमेवैको जलधेरभवच्छशी ।

वमन्ते पुष्पिताः सर्वे त वः किं सुगन्धयः ॥ ४४ ॥

अप्रस्तुतेन यत्र रयात्प्रशंसा प्रस्तुतरय तु ।

अप्रस्तुत्प्रशंसा सा कथिता दहभेदगा ॥ ३० ॥

अभ्रन्मुपक्वानि फलानि तोयं पित्रन्सदा निर्जरज सुशीतम् ।

पिभ्रन्मुदा तारववलकलानि वने मुखे तापसमृन्दन्तेति ॥ ४५ ॥

अतिरेकमाह—

साधारणगुणैः साम्ये वस्तुनोः सति यद्यपि ।

आधिस्यं तत्र सुगन्धय अतिरेकः स कथ्यते ॥ ३१ ॥

यथावा-

यन्मैव शल्यं हृदये प्रविष्टं तस्यैव पीडिति तदन्यथेग ! ।

भिन्दन्ति वाणास्तत्र वैरिर्वास्तदङ्गनानामसत्रः प्रयान्ति ॥८१॥

विषममाह—

द्वयोरवशमानत्वाद्योगस्त्वाश्चर्यकारकः ।

यत्रोच्यते तं विषममलङ्कारं तु मेनिरे ॥ ५२ ॥

केऽं ममोरः केठिनं क ते पादाम्बुज मृदु ।

मा पीडा तव विप्रेति कृष्णः श्रीवत्समावदन् ॥ ८२ ॥

व्याजोक्तिमाह—

मिषेण केनचिद्यत्र वस्त्ररूपप्रशोपनम् ।

असावलकृतिः प्राञ्जैर्वाजोक्तिरिति कथ्यते ॥ ५३ ॥

सत्याः पुरः कुचतटे करज स्वकीये

व्यालोक्य कापि तरुगी त्रभिनेत्यराशीत् ।

धौतोऽपि चन्दनरमैः सखि ! कुङ्कुमाङ्का

नायं प्रलुप्यति कथं कथयस्य हेतुम् ॥ ८३ ॥

अर्थान्तरन्यासमाह—

सामान्येन विशेषो वा विशेषेण नदृश्यते ।

कथ्यतेऽर्थान्तरन्यासः सधर्माद्वाऽसधर्मतः ॥ ५४ ॥

कालोपहतभाग्यानां सुधा सापि विपायते ।

विरहव्याकुलहृदयन्दना एतलोत्तमः ॥ ८४ ॥

प्रत्यनीकमाह—

अशक्तो द्वन्द्विनो वैरे यस्तन्तन्मन्निग्नं पुनः ।

पीडयेच्च तदुत्कर्षे प्रत्यनीकं तदुच्यते ॥ ५५ ॥

गान्धर्वोऽपि तदा यथा क्विञ्चिन् ।
 तत्र यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।
 यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।
 यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ॥ ८५ ॥
 यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।
 यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।

भारतिमाह -

मन्त्रभाऽपि तदयन्ते यथा मन्त्रे भूतभातिः ।
 तदा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ॥ ८६ ॥

यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।
 यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ॥ ८७ ॥

उत्तमः -

वाहुल्यमति वस्तूनां यत्रोदात्त तदुच्यते ।
 गत्राद्गणं तव करिन्द्रमदाम्बुधार-
 पङ्कानिलं परिजनाद्भिन्नविलेपभाल्या ।
 मुक्ताफलप्रकरशर्करिल विभानि
 रत्नोपलामलनिद्रद्धमिद् सुरारे ! ॥ ८८ ॥

अधिकमाह -

यत्राधारोऽथवाऽऽधेयमाधाराधेयधोर्महत् ।
 तोरपि जायेत लघुत्वेऽप्यधिकं तु तत् ॥ ८९ ॥

यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।

यथा मन्त्रे तत्र यथा मन्त्रे ।

यत्कुक्षिदेशे लसति जगदप्यणुरान्निभम् ।

स मुरारिः स्थितो यत्र तत्साधोर्मानसं महत् ॥ ८९ ॥

अनुमानमाह—

साध्यसाधकयोरुक्तिः प्रकटा यत्र दृश्यते ।

अनुमानमलङ्कारं तं वदन्ति विचक्षणाः ॥ ५८ ॥

भृवत्परोपप्लवविभ्रमस्ते यस्योपरिष्ठात्स तु दैन्यमुक्तः ।

सञ्जायते कृष्ण ! ततस्त्वदीया दास्येव लक्ष्मीः किल दृश्यतेऽसौ ९०

अतद्गुणमाह—

संभवत्यपि योग्यत्वे वस्तुनाऽन्यस्य वस्तुनः ।

गुणेन नैव रज्येत यत्र सोऽतद्गुणः स्मृतः ॥५९॥

स्दुबुभुसु मम कुरङ्गदृष्टे ! तव हृदय पठित्वमेति नैव ।

यदपि च काठिनस्तनहृयेन प्रतिदिवसं निफटास्थितेन युक्तम् ॥९१॥

एतावलीमाह—

आश्रय सति चारत्वे तथाप्युत्तरमुत्तरम् ।

रम्यता क्रियतेऽर्थरय फथितैकावलीति सा ॥६०॥

तरुणी भूरिचातुर्या चातुर्यं दीप्तमन्मथम् ।

मन्मथोऽमोघसन्धानो यैराम्यं यव स योगिनाम् ॥९२॥

मीलितमाह—

यस्यन्सदृशचिह्नेन वस्तुना वस्तु गोप्यते ।

रहजेनाथराऽन्येन तन्मीलितमिति स्मृतम् ॥६१॥

त्यां चनं षोषमगुद्वोऽपि रागोऽधरथः स न दृश्यतेऽप्य ।

पान्तऽतिपानान्मभूतः सुरभोः वरं नृपिः हरिणापतापिः । १. १. २.

समाधिमाह-

यत्किञ्चिद्यति मुक्तैव कागल्लस्योगतः ।

कारणेऽपि सति प्रोक्तः स समाधिस्तु कोविदैः ॥६९॥

अद्यानिगन्धिपुः अन्तः प्राप्तेऽयं दिव्योऽवतः ।

उत्सृज्यन्तश्च सगवान्दमन्तो मम भावयतः ॥६०४॥

सृष्टिमाह-

केनचिद्यत्र धर्मेण गृहोऽयः स्रज्जायते ।

कल्प्याचिन्मतिपत्त्यर्थं सृष्टेः तन्पार्थिवं चिन्तितम् ॥७०॥

निर्मात्र नयनद्वन्द्वं पशित्वा विभ्रमस्य जगद्गुणिकम् ।

स्वैर्गिन्या न्ययुक्तश्चन्द्र मन्त्रेण भास्य कश्चिद् ॥१०५॥

परिष्कारमाह-

भा.पितं यदाभिप्राययुक्तं च व्याट्टिमेषणैः ।

अष्टङ्कारः परिष्कारः स वृधैः कथ्यते यथा ॥७१॥

अष्टङ्कना चन्द्रसुदीं सुवपं चगाड्या मन्त्रधगाट्टियाभिः ।

प्रेन चिन्ता दैवतमाहृत्या मा चामिनीं कल्प सुदे न पुंसः ॥१०६॥

संमृष्टिमाह-

स्मिन्निन्वत्र यत्र स्यादनेनामां तु भेदतः ।

अष्टङ्कनां संमृष्टिः कर्त्ता ना वृष्यथा ॥ ७२ ॥

अष्टङ्कं च सुधां देव ' त्रिष्टुभन्न्दरादिना ।

नर अष्टङ्कद्विक्ता चन्द्रसुदीं चक्रमश्रिता ॥ १०७ ॥

अष्ट सुधां वृष्यथा ' इति कथ्यता, ' त्रिष्टुभन्न्दरादिना ' इति कथ्यता, ' अष्टङ्कद्विक्ता ' इति कथ्यता, ' चन्द्रसुदीं चक्रमश्रिता ' इति कथ्यता, ' नर ' इति कथ्यता, ' १०७ ' इति कथ्यता.

अष्टङ्कनां संमृष्टिः कर्त्ता ना वृष्यथा ॥ ७२ ॥

अष्टङ्कनां संमृष्टिः कर्त्ता ना वृष्यथा ॥ ७२ ॥

अथ सङ्करमाह—

घत्राङ्गाङ्गित्वभेदेन स्वातन्त्र्यं नैव दृश्यते ।

अलङ्कृतीनां विद्वद्भिः स सङ्कर इति स्मृतः ॥ ७३ ॥

तत्राधरं विन्मफलोपम प्रिये ।

दृगलमौ कीर्युवा दिवानिगम् ।

भृद्गोऽवधो हास्यसितं विलोक्य—

न्नुमौरभं पुष्पधिया प्रयात्ययम् ॥ १०८ ॥

अत्र स्त्रियं प्रति कान्तन्योक्तिः । 'विन्मफलोपमम्' इत्युप-
नालङ्कारः, 'शुको दशति' इति भ्रान्तिमान्, यतः शुकस्य चित्ते
आरक्तत्वाद्भ्रान्तिः; 'हास्यमीतम्' इत्युक्तेऽतद्गुणः, 'अय भृद्गोऽ
पि प्रगाति' इति ममामोक्तिः, इत्यलङ्काराणां सङ्करः ।

अथानिश्रयमाह—

अरस्य यत्र रवीकारे साधकं वाध चाधकम् ।

न लभ्यते स कथितोऽनिश्चयाख्यो मनीषिभिः । ७४ ॥

अद्वजमेतत्तुरङ्गाक्षि । हृदयाहाददायकम् ।

विजृम्भते चकोरस्य कुर्वदेतस्य पारणम् ॥ १०९ ॥

'अद्वजम्' इति चन्द्रपङ्कजयोः श्लेषः, क्वा वक्त्रं विजृम्भते ?
अथ समामोक्तिः, 'एतस्य चकोरस्य पारणा कुर्वन्' इति अप्रस्तु-
तप्रशङ्गा, अत्र कश्चिदलङ्कारः कस्यापि साधको न कस्यापि चाधको
नारित ।

इति श्रीजिनभक्तेन मण्डनेन विनिर्मिते ।

पञ्चमोऽयं परिच्छेदो जातोऽलङ्कारमण्डने ॥ ७५ ॥

भयसम्भवाद्-

यत्राज्ञाहित्यभेदेन स्वातन्त्र्यं नैव दृश्यते ।

अलङ्कृतीनां विद्वद्भिः स सङ्कर इति स्मृतः ॥ ७३ ॥

तत्राधरं विम्बफलोपम प्रिये ।

द्वजलसौ कीरच्युवा दिवानिगम ।

भृङ्गोऽचथो एारयमित विलोकय-

न्नुत्सारभं पुष्पविया प्रयात्ययम् ॥ १०८ ॥

अत्र स्त्रियं प्रति कान्तम्योक्तिः । 'विम्बफलोपमम्' इत्युप-
नालङ्कारः. 'शुको दशति' इति भ्रान्तिमान्. यतः शुकस्य चित्ते
आरक्तत्वाद्भ्रान्तिः, 'हान्यमीनम्' इत्युक्तेऽतद्गुणः, 'अय भृङ्गोऽ
पि प्रयाति' इति समासोक्तिः. इत्यलङ्काराणां सङ्करः ।

अथानिश्चयमाह-

अरुस्य यत्र स्वीकारे साधकं वाथ वायकम् ।

न लभ्यते स कथितोऽनिश्चयाख्यो मर्नापिभिः । ७४ ॥

अञ्जमेतत्कुरङ्गाक्षि । तद्याहादवायकम् ।

विजृम्भते चकोरस्य कुर्वदेतस्य पारणम् ॥ १०९ ॥

'अञ्जम्' इति चन्द्रपङ्कजयोः श्लेषः, किंवा वक्त्रं विजृम्भते ?
अत्र समासोक्तिः, 'एतस्य चकोरस्य पारणां कुर्वन्' इति अप्रस्तु-
तप्रशंसा, अत्र कश्चिदलङ्कारः कस्यापि साधको न कस्यापि वाधको
नास्ति ।

इति श्रीजिनभक्तेन भण्डनेन विनिर्मिते ।

पञ्चमोऽयं परिच्छेदो जातोऽलङ्कारमण्डने ॥ ७५ ॥

समाधिमाह—

यत्सिध्यति मृग्येनैव कारणान्तरयोगतः ।

कारणेऽपि साति प्रोक्तः स समाधिस्तु कोविदैः ॥६९॥

अद्याजिगामिपुः कान्तः प्राप्तोऽयं द्विसोऽवधेः ।

उत्तुम्भितश्च भगवान्द्रमन्तो मम भाग्यतः ॥१०४॥

मूढनमाह—

केनचिद्यत्र धर्मेण मूढोऽर्थः सप्रकाशयते ।

कस्यचित्प्रतिपत्त्यर्थं मूढं तत्परिकीर्तितम् ॥७०॥

निर्मल्य नयनद्वन्द्व परितस्तु विभ्रमय्य कराङ्गुलिकाम् ।

स्वैरिणिका प्रियपुरतश्चन्द्र ममार्जं भालगं काचित् ॥१०५॥

परिकरमाह—

भाषितं यदभिपाययुक्तैस्तु स्याद्विशेषणैः ।

अलङ्कारः परिकरः स बुधैः कथ्यते यथा ॥७१॥

अलङ्कृता चन्द्रमुखी सुवेपा चेतोहरा मन्मथगोष्ठिकाभिः ।

प्रेमश्रिता यैवनशालिरूपा सा कामिनी कस्य मुदे न पुस्तः ॥१०६॥

संस्पृष्टिमाह—

स्थितिरेकत्र यत्र स्यादनेकासां तु भेदतः ।

अलङ्कृतीनां संस्पृष्टिः कथिता सा बुधैर्यथा ॥ ७२ ॥

वर्षतीव सुधां देव ! विबुधानन्ददायिनी ।

तव वाक्चन्द्रिका चन्द्रतुल्यवक्त्रप्रकाशिता ॥ १०७ ॥

अत्र 'सुधां वर्षतीव' इति उत्प्रेक्षा, 'विबुधानन्ददायिनी'

इति श्लेषः, 'वाक्चन्द्रिका।' इति रूपकम्, 'चन्द्रतुल्यवक्त्रप्रका-

शिता' इत्युपमा, एतेऽलङ्कारा अभिमन् श्लोके मुख्याः परस्परं दृश्यन्ते।

समाधिमाह—

यत्सिध्यति सुखेनैव कारणान्तरयोगतः ।

कारणेऽपि सति प्रोक्तः स समाधिस्तु कोविदैः ॥६९॥

अद्याजिगमिषुः कान्तः प्राप्नोऽद्य द्विमोऽवधेः ।

उज्जृम्भितश्च भगवान्वसन्तो मम भाग्यतः ॥१०४॥

सूक्ष्ममाह—

केनचिद्यत्र धर्मेण गूढोऽर्थः सप्रकाशयते ।

कस्यचित्प्रतिपत्त्यर्थं सूक्ष्मं तत्परिकीर्तितम् ॥७०॥

निर्माल्य नयनद्वन्द्व परितस्तु विभ्रमस्य कराङ्गुलिकाम् ।

स्वैरिणिका प्रियपुरतश्चन्द्र ममार्ज भालगं काचित् ॥१०५॥

परिकरमाह—

भाषितं यदाभिपाययुक्तैस्तु स्याद्विशेषणैः ।

अलङ्कारः परिकरः स बुधैः कथ्यते यथा ॥७१॥

अलङ्कृता चन्द्रमुखी सुवेषा चेतोहरा मन्मथगोष्टिकाभिः ।

प्रेम श्विता यैवनशालेरूपा सा कामिनी कस्य मुदे न पुंसः ॥१०६॥

संसृष्टिमाह—

स्थितिरेकत्र यत्र स्यादनेकासां तु भेदतः ।

अलङ्कृतीनां संसृष्टिः कथिता सा बुधैर्यथा ॥ ७२ ॥

वर्षतीव सुधां देव । विबुधानन्ददायिनी ।

तव वाक्चन्द्रिका चन्द्रतुल्यवक्त्रप्रकाशिता ॥ १०७ ॥

अत्र 'सुधां वर्षतीव' इति उत्प्रेक्षा, 'विबुधानन्ददायिनी' इति श्लेषः, 'वाक्चन्द्रिका' इति रूपरुम्, 'चन्द्रतुल्यवक्त्रप्रकाशिता' इत्युपमा, एतेऽलङ्कारा अभिमान् श्लोके गुह्याः परस्परं हृदयन्ते ।

श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय-

प्रसादात्किञ्चिदेव न्यस्यते नैव दुःखं

अत्रवर्तमानं विद्विः न ननु इति ननु.

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

अत्रवर्तमानं विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

श्रीगणेशाय-

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

ननु इति विद्वद्वचनं इति

आम्नाहीनमग्नीलमितान्युच्युन्नाम्ने राशे

निन्दन्नेव मदान् यवन्त्यमतयन्तेषां न दुःस्वानि नः ।

संतुष्यन्तु महाजना हि भुजगप्रामोक्षिते चन्दने

का हानिर्मलयाचलस्य ललितश्रेणत्र भेत्ताऽनिलः ॥११०॥

इत्यलङ्कारमण्डन समाप्तम् । संवत् १५०४ वर्षे मार्गशिर्षे शुक्ल-

पञ्चम्ये अने दिने लिखित विनायकदासकायस्थेन ॥

